

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE**

**Právnická fakulta**

**Katedra trestního práva**

# **RIGORÓZNÍ PRÁCE**

**POŠKOZENÝ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ**

-

**INJURED PERSON IN THE CRIMINAL PROCEDURE**

Vedoucí rigorózní práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Jméno zpracovatele: Mgr. Jan Schramhauser

Adresa: Puklicova 52, České Budějovice, PSČ 370 04

# Prohlášení o původnosti rigorózní práce

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracoval samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

Za odbornou pomoc při zpracování zadaného téma bych si dovilil poděkovat vedoucímu práce Prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc.

V Českých Budějovicích, dne 15. října 2009



---

Mgr. Jan Schramhauser

# Obsah

<b>Úvod</b>	<i>str. 7</i>
<b>Kapitola I. Poškozený v trestním řízení a vývoj jeho postavení</b>	
<i>1.1 K chápání poškozeného s ohledem na účel trestního práva, s přihlédnutím k historickým souvislostem</i>	<i>str. 9</i>
<i>1.2 Exkurz k postavení poškozeného podle rakouského trestního řádu a možný význam tehdejší úpravy do budoucna</i>	<i>str. 12</i>
<i>1.3 Odklon v koncepci postavení poškozeného v trestním řízení po roce 1948</i>	<i>str. 16</i>
<b>Kapitola II. Právo poškozeného ovlivnit zahájení a průběh trestního stíhání</b>	
<i>2.1 Úvod k platné právní úpravě souhlasu poškozeného s trestním stíháním dle ustanovení §163 trestního řádu</i>	<i>str. 18</i>
<i>2.2 Stíhání bez souhlasu poškozeného dle §163a tr.ř.</i>	<i>str. 22</i>
<i>2.3 Teoretická úvaha nad souhlasem poškozeného s trestním stíháním</i>	<i>str. 23</i>
<i>2.4 Aktuální otázky spojené se souhlasem poškozeného s trestním stíháním</i>	<i>str. 25</i>
<i>2.5 Shrnutí problematiky a exkurz k zahraniční právní úpravě</i>	<i>str. 26</i>

### **Kapitola III. Pojem poškozeného v trestním řízení a systém jeho práv**

- 3.1 *K zákonné definici poškozeného s přihlédnutím k zahraničním úpravám* str. 29
- 3.2 *K definování poškozeného v některých zahraničních úpravách* str. 33
- 3.3 *Procesní práva poškozeného* str. 34
- 3.4 *Koncepce práv poškozeného a možnost se jich vzdát* str. 39

### **Kapitola IV. Poškozený s právem na náhradu škody, adhezní řízení**

- 4.1 *Rozlišení dvou skupin poškozených* str. 41
- 4.2 *K charakteru adhezního řízení* str. 42
- 4.3 *Návrh na náhradu škody v adhezním řízení* str. 42
- 4.4 *Rozhodování soudu v adhezním řízení a civilněprávní aspekty* str. 45
- 4.5 *Náležitosti výroku o náhradě škody v adhezním řízení* str. 48
- 4.6 *Překážky pro přiznání náhrady škody v adhezním řízení* str. 51
- 4.7 *K nutným omezením rozsahu adhezního řízení v rámci trestního procesu* str. 52
- 4.8 *Význam rozhodnutí trestního soudu dle §229 trestního řádu*

*pro civilní řízení*

*str. 54*

## **Kapitola V. Právo poškozeného učinit návrh na zajištění jeho nároku v adhezním řízení**

**5.1** *Význam zajištění nároku poškozeného*

*str. 56*

**5.2** *Platná právní úprava zajištění nároku poškozeného*

*str. 57*

## **Kapitola VI. Poškozený jako svědek v trestním řízení**

**6.1** *K problematice dvojrole poškozeného v trestním řízení a možnostem zamezení jejich negativních vlivů daným trestním řádem*

*str. 59*

**6.2** *Otázka možné (ne)objektivitě svědecké výpovědi poškozeného, jím předložených důkazů a (ne)důvodnosti jím vznášených nároků*

*str. 61*

## **Kapitola VII. Zmocněnec poškozeného**

**7.1** *K vhodnosti zastoupení zmocněncem poškozeného*

*str. 64*

**7.2** *Zmocněnec poškozeného jakožto ochrana před sekundární Viktimizací*

*str. 65*

**7.3** *Zmocněnec nemajetného poškozeného*

*str. 66*

## **Kapitola VIII. Role poškozeného při odklonech trestního řízení**

- 8.1** *Obecně k poškozenému při podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání* str. 68
- 8.2** *Poškozený a podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 trestního řádu* str. 69
- 8.3** *K rozsahu náhrady škody poškozeného* str. 72
- 8.4** *Narovnání a poškozený* str. 73
- 8.5** *Kdo je poškozeným ve smyslu ustanovení § 307 a 309 trestního řádu a co škoda příp. újma činem způsobená* str. 76
- 8.6** *Odstoupení od trestního stíhání mladistvého* str. 77

## **Kapitola IX. Poškozený a jeho možnost podávat opravné prostředky**

- 9.1** *Obecně k možnostem poškozeného podávat opravné prostředky* str. 78
- 9.2** *K opravným prostředkům v rámci přípravného řízení* str. 78
- 9.3** *Právo poškozeného podat odvolání proti rozsudku* str. 80
- 9.4** *K nemožnosti poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu* str. 82

## **Kapitola X. Oběť trestného činu**

- 10.1 Pojem oběti trestného činu, podstata a účel zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu*  
str. 83

## **Kapitola XI. Kriminologické aspekty problematiky poškozeného v trestním řízení**

- 11.1 Viktimologie – nauka o obětech trestných činů*  
str. 86
- 11.2 Předmět viktimologie a její význam pro trestní právo procesní*  
str. 87
- 11.3 Viktimnost a viktimizace*  
str. 87
- 11.4 Problematika vztahu pachatele a oběti trestného činu resp. obviněného a poškozeného*  
str. 83

## **Kapitola XII. Závěr a shrnutí problematiky**

str. 92

**Anglické resumé**  
str. 96

**Ruské resumé**  
str. 97

**Použitá a související judikatura**  
str. 99

**Použitá a související literatura**  
str. 106

# Seznam vybraných použitých zkratek

## Právní předpisy:

<b>ObčZ</b>	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
<b>ObchZ</b>	Zákon č 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
<b>OSŘ</b>	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
<b>TZ</b>	Zákon č. 140/1960 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů

## Judikatura:

<b>R</b>	Označení před číslem judikátu znamená, že jde o judikát uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek; číslo označuje pořadové číslo judikátu/ročník v části této Sbírky a případná římská číslice za pomlčkou označuje příslušnou právní větu.
<b>NS</b>	Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v Souboru rozhodnutí Nejvyššího soudu, který byl vydáván Nakladatelstvím C.H.Beck, Praha; číslo označuje pořadové číslo svazku/ročník a za pomlčkou je uváděno po písmenu „T“ ( trestní) nebo „C“ (civilní) pořadové číslo judikátu.
<b>TpR</b>	Označení před číslem rozhodnutí znamená, že jde o rozhodnutí uveřejněné v časopise Trestněprávní revue vydávaném Nakladatelstvím C.H.Beck , Praha ( číslo zde označuje pořadové číslo časopisu/ročník )



# Úvod

Současná právní úprava práv poškozeného v trestním řízení obsažená v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) ve znění novel, představuje poměrně rozsáhlou problematiku, k jejímuž rozboru lze čerpat z rozsáhlé judikatury, literatury, odborných statí a v neposlední řadě zaujmout i množství vlastních názorů. Vzhledem k tomu, že rigorózní práci lze v tradičním pojetí vnímat jako dílo navazující na ukončené vysokoškolské studium, určené především k rukám odborníků, nemělo by tak dle mého názoru být pouhým přepisem zákona, učebnicové nebo odborné literatury a v tomto smyslu jsem se k práci snažil rovněž přistupovat. V souladu s naznačeným pojetím jsem nepovažoval za vhodné uvádět v textu plná znění všech ustanovení upravujících problematiku poškozeného v trestním řízení ani doslovná znění souvisejících soudních rozhodnutí. Pro názornost uvádím v plném znění pouze ta ustanovení, která jsem považoval za důležitá nebo jimiž jsem se zabýval zevrubněji, v ostatních případech je odkazováno buď na paragraf zákona, nebo poznámku pod čarou. Použitá a související judikatura je pro přehlednost rovněž uvedena v závěrečné části práce. Zároveň jsem se však snažil práci komponovat tak, aby mohla být zdrojem poznání i pro čtenáře, pro které problematika poškozeného v trestním řízení není zcela známa. Těm by měla práce posloužit jako ucelený exkurz do problematiky. Lze jim však doporučit při jejím čtení sledovat úplné znění příslušných ustanovení v trestním řádu.

V neposlední řadě jsem i toho názoru, že rigorózní práce by měla zpracovatele vést k umění zaujímat a formulovat svá vlastní stanoviska a pohledy k materii, o což se na řadě míst pokouším. Obecně se snažím zejména o zhodnocení platné právní úpravy, často s poukazem na teoreticky i prakticky problematické partie. Na řadě míst nechybí ani komparace se zahraniční či historickou úpravou.

Úvodní část práce je věnována zejména historii institutu poškozeného v trestním řízení a jejího významu pro současnost, okrajově se též dotýká problematiky soukromé žaloby v trestním řízení, s níž se dnes lze setkat v řadě zahraničních úprav, v minulosti pak i v rakouském trestním řádu aplikovaném na našem území do roku 1950. Kapitola č. III. uvádí poměrně rozsáhlý výčet práv poškozeného v trestním řízení, dále navazují partie o vybraných otázkách současné právní úpravy poškozeného v trestním řízení doplněné řadou úvah *de lege ferenda* i odkazy na zahraniční právní úpravy. Podrobněji se věnuji zejména otázce možností poškozeného ovlivnit zahájení resp. průběh trestního řízení a institutu adhezního řízení. Tyto jsem totiž považoval za velmi zajímavé a jejich rozbor za přínosný. Značná pozornost je věnována i některým otázkám postavení poškozeného při odklonech trestního řízení. Zvláštní kapitola je věnována rovněž kriminologickému aspektu problematiky.

V závěru rigorózní práce je její celkové shrnutí, poukázání na některé problematické aspekty současné právní úpravy. V poslední části je provedeno cizojazyčné resumé rigoróní práce v anglickém a ruském jazyce, výběr související judikatury a seznam použité literatury, z níž jsem převážně čerpal.

Práce vychází z právní úpravy platné k 1.říjnu roku 2009.

# Kapitola I.

## Poškozený v trestním řízení a vývoj jeho postavení

### *1.1 K chápání poškozeného a jeho významu pro širší účel trestního práva, s přihlédnutím k historickým souvislostem*

Účelem trestního práva je primárně ochrana společnosti před trestnými činy<sup>1</sup>. Takovéto pojetí reflektuje úlohu trestního práva jako práva veřejného, sledujícího především zájem společnosti jako celku. K dosahování tohoto účelu je pak Ústavou<sup>2</sup>, resp. zákonem povolána státní moc, představovaná orgány činnými v trestním řízení, postupujícími v jeho rámci při náležitém zjišťování a eventuálním trestání pachatelů trestných činů, což lze chápat jako obecný účel trestního procesu.<sup>3</sup>

Termín společnost však nelze chápat v abstraktním pojetí opomíjejícím existenci jednotlivce. Trestní řízení by tak mělo nepochybně reflektovat vedle celospolečenského i zájem soukromý, zájem osob, které konkrétním trestným činem utrpěly újmu ať již majetkovou či jinou a jejichž pozice si přirozeně žádá, aby jim v procesu bylo přiznáno zvláštní postavení dostatečně umožňující prosazování jejich zájmů v řízení. Tyto individuální zájmy vnášené do trestního procesu osobou poškozenou trestným činem pak mohou být motivovány širší škálou důvodů, počínaje snahou dosáhnout subjektivní

---

<sup>1</sup> Srov. např. **Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.** Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Praha : Aspi Publishing, 2003. str.15

<sup>2</sup> **Čl. 2 Ústavy ČR**

*(1) Lid je zdrojem veškeré státní moci; vykonává ji prostřednictvím orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní... ..*

*(3) Státní moc slouží všem občanům a lze ji uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon*

<sup>3</sup> Srov. § 1 odst.1 trestního řádu

satisfakce potrestáním pachatele trestného činu, konče např. získáním náhrady škody objektivně vzniklé v důsledku trestného činu.

Máme-li se dále zabývat současným postavením poškozeného v trestním řízení konkrétněji, považuji za nezbytné provést alespoň stručný exkurz do dřívější úpravy této problematiky, resp. učinit nástin tehdejšího chápání dané materie, které mohou posloužit jak k lepšímu pochopení současné úpravy, tak působit v řadě případů inspirativně. Při krátkém pohledu do historie si lze totiž povšimnout, že to byla právě osoba poškozeného, resp. její pozice a vůle, které v tak zásadní míře ovlivňovaly průběh trestního procesu a charakter trestního práva vůbec. Dnešní trestní právo hmotné i procesní je již diametrálně odlišné od práva, které se aplikovalo v českých zemích ve středověké minulosti a nelze je srovnávat současnými měřítky. Není však jistě nezajímavé připomenout, že v dobách akcentujících zejména soukromoprávní úlohu trestního práva to byl právě poškozený či jeho blízcí, na jejichž iniciativě záleželo v plné míře, jak a zda vůbec dojde k zahájení trestního procesu v tehdejším smyslu.<sup>4</sup>

Pozdější změnou v chápání trestního práva a trestní pravomoci, jako atributu moci státní, začalo trestní právo hmotné i procesní zdůrazňovat vedle zájmu poškozeného tj. soukromého, rovněž zájem veřejný, který se postupně stával primárním. K tomuto posunu došlo zejména v období absolutismu a osvícenství, kdy stát zesiloval svoji roli ve většině oblastí života společnosti. Stát sám sebe stavící do pozice garanta bezpečného života a obecného blaha společnosti tak přebíral odpovědnost i za její trestněprávní ochranu. Ač tato myšlenka měla za cíl omezení soukromé svémoci a prosazení rovnosti občanů před zákonem, nemohl být ze samé přirozenosti věci nikdy zcela pominut zvýšený zájem konkrétních soukromých osob na participaci při

---

<sup>4</sup> Srov. **Malý, K. a kol.** Dějiny českého a československého práva do roku 1945. Praha : Linde, 1999. str. 119 an.

řízení o činech, v jejichž důsledku právě ony utrpěly újmu nejbezprostředněji. Účast těchto osob v trestním řízení tak správně zůstala dodnes v různé míře zachována ve většině demokratických právních řádů. Naopak státy totalitárního typu se často snažily soukromý element z trestního procesu vytlačovat a důsledně byla prosazována zásada oficiality.

Chápeme-li dnes účast poškozeného v trestním řízení především jako souhrn práv sloužících jeho individuálním zájmům, ať již majetkovým nebo psychologicko-satisfakčním, osobně v něm spatřuji i silný prvek individuální prevence a tím má význam celospolečenský. Pachatel trestného činu je totiž v rámci probíhajícího trestního řízení bezprostředně konfrontován se škodlivostí svého činu ve vztahu ke konkrétní osobě. Tento moment tak na něj může dle mého názoru působit často mnohem silněji, než uvědomění či spíše neuvědomění si abstraktní společenské nebezpečnosti jeho činu.

S přihlédnutím k výše naznačenému tak zůstává otázkou, jaký vývoj lze v koncepci poškozeného a jeho práv v trestním řízení, potažmo i celkovém charakteru trestního řízení očekávat do budoucna. Právo není jevem statickým, i když nedosahuje tak dynamického vývoje jako některé jiné vědní obory. Proto se bude nutně touto problematikou zabývat v delším časovém horizontu. Jistě může dojít jak k prohloubení zásady oficiality v trestním řízení, tak naopak k dalšímu zdůraznění iniciativy jednotlivce a jejího významu pro průběh řízení v inspiraci např. anglo-americkým Common Law. Některé v dalším výkladu rozvedené myšlenky snad mohou pomoci alespoň k zamýšlení se nad možnostmi a smyslem případných budoucích změn v zákonné úpravě této problematiky.

## 1.2 *Exkurz k postavení poškozeného podle rakouského trestního řádu a možný význam tehdejší úpravy do budoucna*

Historicky se postavení poškozeného v českých zemích vytvářelo v závislosti na charakteru trestního procesu jako celku a rovněž na postavení a působnosti veřejného žalobce, jako představitele státní moci. Pro detailní komparaci s dnešní úpravou by bylo nutné provést hlubší rozbor v celkovém kontextu nejen dřívějšího trestního práva hmotného i procesního, ale i souvisejících aspektů soukromoprávních a společenských, což by dalece přesahovalo rozsah a smysl této práce. Z těchto důvodů se pokusím nastínit alespoň některé rysy dřívější právní úpravy postavení poškozeného v trestním řízení, které považuji za zásadní.

Rakouský trestní řád č. 119/1873 ř.z., který lze považovat historicky za nejvýznamnější procesní kodex aplikovaný na našem území, dával soukromému elementu poměrně značný prostor a v některých případech poškozenému dokonce přiznával možnost vstoupit do role státního zástupce.

Tehdejší koncepce totiž vycházela z rozlišování dvou kategorií deliktů. Jednak tzv. *soukromožalobní delikty*, jejichž stíhání vyhrazoval zákon zcela iniciativě jednotlivce, a pro které dnes v našem právu nenalzáme obdobu, a jednak *delikty stíhané z moci úřední* v pojetí odpovídajícímu současnému trestnímu řízení v České republice ve smyslu zásady oficiality.<sup>5</sup>

Při řízení ve věcech deliktů projednávaných z úřední moci pak stanovilo ustanovení § 47 rakouského trestního řádu, že ten, komu bylo ublíženo na jeho právech trestným činem, stíhaným veřejnou žalobou, má právo se připojit se svými soukromoprávními nároky k trestnímu

---

<sup>5</sup> **Jelínek, J.** Poškozený v českém trestním řízení, Nakladatelství Karolinum, 1998, str. 12 an.

řízení a stává se tzv. *soukromým účastníkem*. Prohlášení bylo třeba učinit do počátku hlavního líčení, ať již v ústní, nebo písemné formě. Pokud se poškozený včas nepřipojil, postavení soukromého účastníka nezískal. Za povšimnutí stojí jistě skutečnost, že již tehdy se řízení o nároku poškozeného označovalo jako *adhezní*.<sup>6</sup>

Případný soukromý účastník pak získával jako vedlejší procesní strana zejména tato práva:

- napomáhat státnímu zástupci a vyšetřujícímu soudci ve všem, co je vhodné k usvědčení obviněného a k odůvodnění nároku na odškodnění;
- nahlížet do spisů, pokud tomu nebrání zvláštní důvody, již za přípravného vyhledávání a přípravného vyšetřování;
- právo na obeslání k hlavnímu líčení s tím, že se však toto bude konat i v případě, že se nedostaví a jeho návrhy budou čteny ze spisů;
- během hlavního líčení se může dotazovat obžalovaného, svědků, znalců, nebo činit jiné poznámky;
- po závěrečném návrhu státního zástupce má soukromý účastník právo, aby vyložil a odůvodnil své nároky a učinil návrhy, o nichž si přeje, aby bylo rozhodnuto v hlavním nálezu.

Z dnešního pohledu za zajímavé lze považovat právo soukromého účastníka podat tzv. *podpůrnou obžalobu* namísto státního zástupce, když tento buď odmítl zahájit trestní stíhání, nebo od již zahájeného stíhání upustil, srov. § 48 odst. 1, § 449.<sup>7</sup> Taková obžaloba

---

<sup>6</sup> Císařová D., Fenyk J. a kol. Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006

<sup>7</sup> § 449 Rakouského trestního řádu

*Ten, komu bylo trestným činem, ježž jest stíhati z úřední povinnosti, ublíženo v jeho právech, se může připojiti k trestnímu řízení. Odpírá-li úředník, povolaný k úkonům státního*

byla považována za rovnocennou s obžalobou podanou státním zástupcem, avšak v praxi takový žalobce státnímu zástupci naroveň postaven nebyl.<sup>8</sup>

Od institutu soukromého účastníka, resp. podpůrného žalobce je v rakouském trestním řádu nutné odlišovat tzv. *soukromého žalobce*<sup>9</sup>, jímž se stávala osoba, která u příslušného soudu učinila podnět k trestnímu stíhání pachatele *soukromožalobního deliktu*. Toto právo nebylo závislé na tom, zda státní zástupce nezahájil trestní stíhání, nebo v něm odmítl pokračovat a ponechávalo tak případné trestní stíhání výhradně na soukromé iniciativě poškozeného.<sup>10</sup>

Soukromému žalobci přiznávala tehdejší úprava zejména:

- právo napomáhati za přípravných vyhledávání a přípravného vyšetřování soudu ve všem, co může podepřít obžalobu, nahlížet do spisů a podniknout u soudu k uplatnění obžaloby vše, k čemu je jinak oprávněn státní zástupce;
- pokud soukromý žalobce opomenul podat v zákonné lhůtě obžalovací spis, nebo učinit návrhy, které jsou k obžalobě třeba, nepřišel-li k hlavnímu líčení, nebo neučinil závěrečné návrhy, má se za to, že od stíhání ustoupil;
- na přání soukromého žalobce mohl státní zástupce převzít jeho zastoupení.

Výše popsaná úprava pak byla v důsledku tzv. *recepční normy* převzata i prvorepublikovým Československým státem a nebýt

---

*zastupitelství, stíhání, může soukromý účastník učiniti návrh na zákonné potrestání (§§ 451 a 457). Toto právo soukromému účastníku nepřísluší, bylo-li od stíhání činu upuštěno podle ustanovení §§ 34 a) až 34 c).*

<sup>8</sup> **Jelínek, J.** Poškozený v českém trestním řízení, Nakladatelství Karolinum, 1998, str. 15 an.

<sup>9</sup> **§ 46 Rakouského trestního řádu**

*Jde-li o přečin, který lze podle trestních zákonů trestně stíhati jen na žádost toho, komu bylo v jeho právech ublíženo, je tento oprávněn žádati jako soukromý žalobce písemně nebo ústně u trestního soudu o trestní stíhání.*

<sup>10</sup> **Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 18 an.



poúnorové právní diskontinuity, která zasáhla snad všechny oblasti práva, jistě by se ve větší míře odrazila i v dnešní podobě trestního procesu, resp. postavení poškozeného v něm. Lze-li totiž v současné české právní úpravě nalézt některé prvky připomínající původní rakouskou úpravu soukromého účastníka, je koncepce soukromé či podpůrné žaloby dnešnímu českému trestnímu procesu zcela neznámá, na rozdíl od práva rakouského, které v kontinuitě s předlitavskou úpravou obdobný institut stále uplatňuje. Pro futuro však neztratila myšlenka soukromé či podpůrné žaloby na aktuálnosti a její možná opětovná úprava je předmětem odborných diskusí. Vzhledem k tomu, že se však jedná o koncepční, nikoliv jen dílčí změnu, nelze ji vnášet do právního řádu pouhou novelou a bude ji nutné eventuálně zvážit při přípravě budoucí kodifikace trestního práva procesního.<sup>11</sup> Otázkou je, nakolik jsou obecné právní vědomí a současná právní kultura, které spojují trestní řízení zásadně s principem oficiality, způsobilé ke znovuzavedení těchto prvků.<sup>12</sup> Bez zajímavosti není skutečnost, že ačkoliv tento institut ztratil v našem právním řádu místo zejména v důsledku inspirace sovětskou úpravu, dnes je to právě trestní proces Ruské federace, který soukromou žalobu zná. Ruský trestní řád účinný od 1. 7. 2002 v ustanovení § 20 odst. 2 a odst. 3 vypočítává trestné činy, jejichž stíhání se zahajuje na základě žaloby poškozeného.<sup>13</sup> Ruská úprava trestné činy dělí do dvou kategorií. U skutků uvedených v § 20 odst. 2 UPK RF, mezi něž řadí § 115 UK RF – úmyslné způsobení lehké újmy na zdraví, § 116 – zbití, § 129 odst. 1 – pomluva, § 130 – urážka, je jejich stíhání vyhrazeno výhradně iniciativě postiženého a jeho soukromé žalobě. U další kategorie trestných činů, např. § 131 odst. 1 UK RF – znásilnění či § 139 odst. 1 - porušení domovní

---

<sup>11</sup> **Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 103 an.

<sup>12</sup> Blíže k zásadě oficiality a legality srov. např. **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 118 a násled.

<sup>13</sup> Trestní řád byl přijat Státní Dumou 22.11.2001 a schválen Radou Federace 5.12.2001. Publikován byl ve sbírce zákonů 22.12 pod číslem 249.

svobody, pak ruská úprava počítá s tzv. *soukromo-veřejnou žalobou*, kde prvotní iniciativa vychází ze žaloby postiženého, který však po zahájení trestního řízení dispoziční právo k žalobě ztrácí a nemá již možnost vzít ji zpět, jako tomu je u žaloby soukromé.<sup>14</sup>

Institut soukromé, respektive podpůrné žaloby pak můžeme nalézt i v řadě evropských právních řádů, mimo výše zmiňované Rakousko<sup>15</sup> je to např. Polsko<sup>16</sup>, Německo<sup>17</sup>, nebo Chorvatsko. Názory na tento institut však nejsou jednotné a jako negativum s ním spojené bývá označován nárůst tzv. sudičství, kverulanství, zúžená finanční dostupnost či naopak jeho omezené využívání.<sup>18</sup>

Jako důvody svědčící ve prospěch soukromé žaloby bývá uváděno určité zvýšení hospodárnosti řízení, motivace veřejného žalobce nebo jeho kontrolní funkce.<sup>19</sup>

### *1.3 Odklon v koncepci postavení poškozeného v trestním řízení po roce 1948*

Trestní řád č. 87/1950 Sb. prostor pro iniciativu poškozeného v trestním řízení značně zúžil a soukromou či alespoň podpůrnou žalobu opustil zcela.<sup>20</sup> Ustanovení § 48 trestního řádu platného na našem území v padesátých letech pak osobě poškozené trestným činem přiznávalo pouze možnost, aby v trestním řízení uplatňovala své nároky vzešlé z trestného činu a aby činila návrhy v hlavním a odvolacím líčení. Tato ustanovení pak byla vyloučena v řízení o trestných činech náležejících k příslušnosti krajského prokurátora, v řízení stanném a řízení polním.

---

<sup>14</sup> **Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 61 an.

<sup>15</sup> Tamtéž, str. 47 an.

<sup>16</sup> Tamtéž, str. 40 an.

<sup>17</sup> Tamtéž, str. 55 an.

<sup>18</sup> Na rozdíl od doby účinnosti rakouského trestního řádu, kdy soukromá žaloba nebyla příliš často využívána, v dnešním ruském trestním procesu se vyskytuje poměrně hojně.

<sup>19</sup> **Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 88

<sup>20</sup> Tamtéž, str. 13

Instituty umožňující široké uplatnění soukromého prvku známé z předešlé rakouské úpravy zůstaly zcela v zapomnění. V nově formulované právně-politické kultuře byl soukromý element potlačován, což se značně odrazilo i v koncepci trestního řízení a postavení poškozeného v jeho rámci. Stát se cítil být povýšen na subjekt „hájící“ individuální zájmy všech občanů bez respektu jejich osobní vůle.

Z popsaného pojetí vyšel i trestní řád přijatý v roce 1961, od předcházející úpravy se tak příliš nezměnil. Vliv poškozeného na průběh trestního řízení byl v duchu tehdejší společenské doktríny minimální a jeho postavení strany zůstalo fakticky nenaplněno. Prokurátor, jehož role byla naopak zdůrazněna, mohl i bez návrhu poškozeného a dokonce i proti jeho vůli navrhnout náhradu škody.<sup>21</sup> Takovéto pojetí odporující chápání nároku poškozeného na náhradu škody jakožto institutu soukromoprávního, bylo zcela v rozporu s klasickým smyslem adhezního řízení, v němž se rozhoduje v rámci trestního řízení o soukromém nároku a kde má být uplatňován princip *vigilantibus iura* ze strany poškozeného, nikoli zásada oficiality aplikovaná dle uvážení prokurátora.

Byly to z historicko-spoločenského pohledu právě toto období a jej provázející normotvorba, které zásadně ovlivnily pozici individua nejen v trestním právu procesním, ale i v trestním právu hmotném na řadu příštích desetiletí. Negativa tehdejší právní kultury se pak odrážejí v platném právu dodnes.

Tehdejší posuny v koncepci hmotněprávní úpravy spočívající v absolutizaci „celospolečenských“ zájmů, fakticky sloužily jen zájmům stranické elity. Trestní právo se stalo, jak již tomu v totalitních

---

<sup>21</sup> Srov. § 43 odst.3 trestního řádu do novely 178/1990 Sb. ....návrh podle odstavce 2 (rozuměj na náhradu škody) může učinit i prokurátor, vyžaduje-li to ochrana zájmů společnosti, socialistických organizací nebo pracujících, zejména byla-li trestným činem způsobena škoda na majetku v socialistickém vlastnictví.

režimech bývá, nástrojem politické represe a zvládnoucí garnitury. V demokratických státech primárním účelům trestního práva, tj. především ochraně jednotlivce, jeho života, zdraví, majetku i dalších základních práv, byla dána sekundární role. Tyto kroky pak byly přirozeně doprovázeny i odpovídající koncepcí práva procesního, které mělo být efektivním nástrojem k „vhodnému“ prosazování práva hmotného osobami uvědomělými a politicky spolehlivými. Prokuratura zřízená podle sovětského vzoru pak byla povolána k ochraně společenských zájmů i zájmů jednotlivce v oblastech, kde by si ze samé přirozenosti měl jednatel své zájmy hájit sám. Trestní řízení v tehdejší době nemohlo dopustit, aby v případech „obecného zájmu“ na trestním stíhání či rozhodování o náhradě škody tento mohl být zmařen či omezen projevem vůle pouhého jednotlivce

## **Kapitola II.**

### **Právo poškozeného působit na zahájení a průběh trestního stíhání**

#### *2.1 Úvod k platné právní úpravě souhlasu poškozeného s trestním stíháním dle §163 trestního řádu*

V zájmu zachování kontinuity s předchozím výkladem, kde se zabývám v historicko-srovnávacích úvahách zejména možnostmi poškozeného ovlivnit svým projevem vůle zahájení či průběh trestního řízení, pokračoval bych danou problematikou i v této kapitole. Úvodní dva oddíly by měly posloužit jako popis současné platné právní úpravy a nutný základ pro teoretické i praktické úvahy rozvedené v oddílech následujících.

Jako obecně platné jsou dnes v trestním procesu přijímány zásada oficiality a jako její důsledek v zahájení trestního stíhání pak

zásada legality, které byly ve své absolutní podobě uplatňovány až do novely trestního řádu č. 178/1990 Sb.<sup>22</sup> Touto změnou, došlo k jejich částečnému prolomení v případech konfliktu zájmu státu na trestním stíhání a zájmu poškozeného, který má blízký vztah k podezřelému či obviněnému z trestného činu a může tak mít z různých důvodů zájem na jeho nestíhání.<sup>23</sup> Poškozený, tak uvedenou novelou získal v zákonem stanovených případech opět možnost disponovat trestním řízením, na rozdíl od úpravy předchozí, která jeho vůli nepřiznávala pro zahájení trestního stíhání a jeho pokračování žádnou relevanci.<sup>24</sup>

Současné znění ustanovení § 163 trestního řádu, ač nedává soukromé iniciativě poškozeného tak široký prostor jako je tomu v některých zahraničních úpravách u institutu soukromé žaloby, znamená bezpochyby výrazné zesílení jeho pozice.

Taxativní výčet § 163 trestního řádu totiž uvádí trestné činy, jejichž stíhání je s ohledem na blízké vztahy poškozeného a osoby, proti níž má být trestní stíhání vedeno, podmíněno souhlasem poškozeného a setrváním v něm. Toto dispoziční právo se pak vztahuje na celé trestní stíhání, včetně stadia odvolacího řízení. S určitým zjednodušením se zde dá říct, že poškozený v těchto případech projevuje svůj *negativní zájem na trestním stíhání*.<sup>25</sup>

Na souhlas je třeba se poškozeného výslovně dotázat ještě před zahájením trestního stíhání<sup>26</sup>, popř. je-li už trestní stíhání zahájeno

---

<sup>22</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1248

<sup>23</sup> Srov. např. Jelínek, J. Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 230

<sup>24</sup> Srov. Kapitola I., oddíl 2.3.

<sup>25</sup> Gřivna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 89

<sup>26</sup> R 34/1992 Dopustí-li se sourozenci vzájemným fyzickým napadením trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák., je možno trestní stíhání každého z nich konat jen tehdy, souhlasí-li s tím druhý ze sourozenců. Na souhlas je trestní řádeba se jich před zahájením trestního stíhání výslovně dotázat.

ihned poté, co je poměr obviněného a poškozeného předpokládaný ustanovením § 163 zjištěn. Poměr poškozeného a osoby, vůči které má právo udělit nebo odepřít souhlas s trestním stíháním, musí s výjimkou trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1 TrZ existovat v době, kdy se trestní stíhání vede, resp. má vést, nikoli v době, kdy byl čin spáchán.<sup>27</sup> Proto v zahájeném trestním stíhání nelze pokračovat, jestliže v jeho průběhu takový poměr vznikne a to nejen tehdy, jestliže poškozený souhlas odepře, ale i tehdy, jestliže o udělení souhlasu nebyl požádán.<sup>28</sup>

Pokud se poškozený na výzvu orgánu činného v trestním řízení ihned nevyjádří, poskytne mu příslušný orgán činný v trestním řízení, podle povahy věci k vyjádření přiměřenou lhůtu, nejvýše však 30 dnů. Po marném uplynutí této lhůty již souhlas s trestním stíháním dát nelze, srov. § 163a odst. 2 trestního řádu.

V případě, že souhlas poškozeného s trestním stíháním je dán, pak orgány činné v trestním řízení postupují ve smyslu zásady oficiality stejně jako ve stíhání trestného činu, ohledně nějž se souhlas nevyžaduje a poškozený již další aktivitu projevovat nemusí. Odepření souhlasu k trestnímu stíhání je naopak důvodem nepřipustnosti trestního stíhání podle ustanovení § 11 odst. 1 písm. i) trestního řádu.

Při postupu orgánů činných v trestním řízení může v praxi docházet i ke změnám v právní kvalifikaci daného jednání. Vzhledem k tomu, že souhlas daný poškozeným se vztahuje vždy na konkrétní trestný čin uvedený ve výčtu § 163 trestního řádu, bude nutné v případě změny kvalifikace z trestného činu, k jehož stíhání se souhlas poškozeného nevyžadoval, na trestný čin, jenž tento souhlas vyžaduje, bezodkladně učinit dotaz na poškozeného, zda s trestním stíháním

---

<sup>27</sup> U trestného činu znásilnění podle § 241 odst. 1 TZ zákon připouští možnost odepřít souhlas k trestnímu stíhání vzhledem k manželskému poměru nebo poměru druha a družky trvajícím jak v době, kdy se trestní stíhání vede tak v době spáchání činu.

<sup>28</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1250

souhlasí. Pro trestní stíhání se souhlasem poškozeného však má podstatný význam i skutek, pro který se trestní stíhání vede, ale vždy v souvislosti s jeho právním posouzením. V případě, že by skutek měl být posouzen jako dva nebo více trestných činů, z nichž jeden je vyjmenován v § 163 trestního řádu a druhý nikoliv, pak se trestní stíhání při odepření souhlasu poškozeného může vést pouze pro trestný čin, který v ustanovení § 163 uveden není. Přitom však nelze trestní stíhání pro takový trestný čin, u něhož poškozený odmítl dát souhlas k jeho stíhání zastavit podle § 172 odst. 1 písm. d) trestního řádu, neboť zastavení trestního stíhání se týká vždy skutku. Obviněnému se v takovém případě sdělí, že stíhaný skutek bude v důsledku odepření souhlasu poškozeného posuzován jenom jako trestný čin, ohledně něhož souhlas není nutný. V odůvodnění obžaloby nebo rozsudku se pak vyloží, z jakých důvodů skutek není posuzován také jako trestný čin, ohledně kterého by se trestní stíhání rovněž vedlo, nebýt odepření souhlasu poškozeného.

Obdobně se do novely trestního řádu č. 265/2001 Sb. postupovalo i v situaci, kdy nebyl dán poškozeným souhlas k trestnímu stíhání obviněného ohledně jednoho dílčího útoku pokračujícího trestného činu. Takový dílčí útok sice nebyl stíhán, ale trestní stíhání nebylo možno ani zastavit, neboť tím by podle tehdy platné úpravy došlo k zastavení trestního stíhání pro celý skutek. Po uvedené novele se již v případě pokračujícího trestného činu dílčí útok z obžaloby, rozsudku, či jiného rozhodnutí nevypouští, ale naopak se stíhání ohledně tohoto dílčího útoku usnesením zastaví podle § 172 odst. 1 písm. d) ve spojení s § 11 odst.1 písm.i) trestního řádu.<sup>29</sup>

---

<sup>29</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1249

## 2.2 *Stíhání bez souhlasu poškozeného dle §163a trestního řádu*

V návaznosti na provedený popis institutu souhlasu poškozeného s trestním stíháním dle § 163 trestního řádu je třeba poukázat i na specifickou úpravu vyplývající z § 163a odst. 1 trestního řádu. Tento vypočítává případy, kdy trestní stíhání bude zahájeno bez zřetele na to, zda souhlas poškozeného byl, či nebyl dán. Účelem je zde pamatovat na situace, kdy případnému nesouhlasu poškozeného s trestním stíháním nelze objektivně přiznat relevanci.

Ač toto ustanovení nepřináší přílišné výkladové potíže, mohou vznikat určité praktické otázky v aplikaci ustanovení § 163 písm. c), zejména však ustanovení §163 písm. d).

První z uvedených je třeba chápat tak, že rozhodující je věk poškozeného v době, kdy se trestní stíhání má vést, tj. v době jeho zahájení. Jestliže by došlo k situaci, že poškozený dovršil 15 let v průběhu trestního řízení, bude nutné na jeho osobu učinit dotaz, zda se stíháním souhlasí ve smyslu obecné úpravy § 163 či nikoliv.<sup>30</sup>

Pokud se týká úpravy obsažené v ustanovení §163a písm. d) trestního řádu, bude výhrůzkami nutno rozumět případy, kdy se tyto týkají použití násilí směřujícího proti životu, zdraví či majetku utiskované osoby, ale mohou se týkat např. i újmy na cti nebo dobré pověsti. Výhrůžky mohou směřovat jak přímo proti osobě vyjadřující se k souhlasu s trestním stíháním, tak vůči jeho blízkým osobám. Podobný charakter může mít i nátlak.

---

<sup>30</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1254



### 2.3 Teoretická úvaha nad souhlasem poškozeného s trestním stíháním

Institut souhlasu poškozeného se zahájením či pokračováním trestního stíhání, resp. jeho zavedení do českého právního řádu lze považovat za poměrně významnou koncepční změnu a jako taková si zaslouhuje bližší rozbor.

Již výše jsem poukázal na principy oficiality a legality ovládající kontinentální trestní řízení na rozdíl od anglosaského trestního řízení spočívajícího na uplatnění zásady oportunitity. Položíme-li si otázku, v jaké míře má být zásada oficiality a legality uplatněna v trestním řízení, můžeme docházet k různým závěrům. Vnímáme-li rozhodování o trestném činu v zásadě jen jako proces zjišťování protiprávního jednání s důrazem na existenci jeho obecného, *společensky nebezpečného* následku, pak by zřejmě byla důsledná aplikace zásad oficiality a legality namístě. Je totiž zřejmé, že objekt trestného činu, neboli zájem chráněný jednotlivými skutkovými podstatami trestných činů, je v případě protiprávního jednání objektivně poškozován či ohrožován stejně, bez zásadního významu případných zvláštních vztahů pachatele a poškozeného, resp. vůle poškozeného toto jednání pachatele trestně stíhat.<sup>31</sup> Důsledná aplikace zásady oficiality by mohla na první pohled přinášet naplnění formální spravedlnosti a zákon by ve stejné míře dopadal na obdobné případy nehledě na existenci specifických vztahů mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. Trestný čin by byl stíhán a sankcionován shodně ve všech případech bez ohledu na vůli poškozeného. Je však takový stav žádoucí?

---

<sup>31</sup> Můžeme snad znásilnění dle § 241 odst.1,2 trestního zákona druhem či manželem považovat za jednání neodporující společenskému požadavku na svobodě rozhodování o pohlavním životě a ponechat jej tak bez sankce? Můžeme za pro společnost různě nebezpečné považovat ublížení zdraví dle §221, 223, 224 trestního zákona, či jiná jednání?

Za jeden z atributů demokratického právního státu bývá považován požadavek *přiměřenosti práva*.<sup>32</sup> Lze výše nastíněný přístup považovat za přiměřený? Právo by mělo brát ohled na následky, které by mohly být jeho striktní aplikací způsobeny a které by v takovém případě nežádoucí dopad trestného jednání na poškozeného ještě zesílily. Ukazuje se totiž, že zahájení trestního stíhání za všech okolností může někdy vést naopak ještě k prohloubení konfliktu mezi pachatelem a obětí, resp. k následné eskalaci nebo opakování násilí proti oběti. V jiných případech zase má oběť přání pokračovat v soužití s pachatelem, protože je na něj citově nebo materiálně vázána a nemá tak zájem na jeho trestním stíhání, které by jí v konečném důsledku způsobovalo jen další újmu.<sup>33</sup>

Domnívám se, že je to tedy právě *přiměřenost práva* jako princip, který zde nachází své místo, neboť z pohledu a aplikace jen výše zmiňované *formální spravedlnosti* jako jiné zásady právní, by v těchto situacích právo dostatečně nezohledňovalo možnou existenci zvláštních mezilidských vztahů, což jistě není žádoucí.

Tyto myšlenky vedly k závěru, že vliv vůle poškozeného na průběh trestního stíhání je třeba v právních řádech zachovat, resp. v případě posttotalitních států obnovovat. Nejasnost však zůstává nad mírou tohoto oprávnění poškozeného, resp. nad okruhem trestných činů, u nichž bude tento postup uplatňován. Lze souhlasit s názorem, který vyslovuje Prof. Musil, totiž že by se tato možnost poškozeného měla týkat jen typově méně závažných trestných činů, jejichž objektem jsou především individuální zájmy a u nichž nehraje generální prevence příliš významnou roli. Naopak u závažných trestných činů, kde je

---

<sup>32</sup> Gerloch, A. Teorie práva. 2 rozšířené vydání, vydavatelství Aleš Čeněk, 2001

<sup>33</sup> Grívna, T. Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 92

zvýšený zájem na individuální i generální prevenci, je zapotřebí zachovat principy oficiality a legality bez ohledu na přání oběti.<sup>34</sup>

#### 2.4 *Aktuální otázky spojené se souhlasem poškozeného s trestním stíháním*

Jednou z aktuálních otázek celospolečenského významu spojovanou s institutem souhlasu poškozeného s trestním stíháním v negativním smyslu je ohrožení obětí domácího násilí.<sup>35</sup> Obecně se v hmotném právu projevuje snaha zpřísnovat postih pachatelů této trestné činnosti, avšak tato pak může být při faktickém prosazování relativizována nutností souhlasu oběti s trestním stíháním, jehož nedání může mít v pozadí řadu důvodů. Skutečnost, že oběť i pachatel jsou nuceni žít v jednom prostředí totiž často vede k nátlaku ze strany pachatele na nedání, resp. zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním a trauma oběti se může ještě více prohlubovat. Poškozená osoba se zde dostává do postavení, kdy je často vydírána, nebo nucena vážit snesitelnost prožívaného násilí k případným materiálním či jiným následkům spojeným se stíháním pachatele. Někdy se o ustanovení § 163 trestního řádu mluví v této souvislosti dokonce jako o tzv. *vydíracím paragrafu* a oběť podle názorů odborníků vyjadřuje souhlas se stíháním pachatele, až přesahují-li její útrapy a následky činu snesitelnou míru, ev. má-li možnost žít samostatným životem nezávisle na pachateli.<sup>36</sup> V praxi tak dochází k tomu, že páčání této kriminality má často povahu faktické recidivy, která však zůstává nepostihnuta ať z důvodu nedání souhlasu se stíháním pachatele, nebo z důvodu jeho

---

<sup>34</sup> **Musil, J.** Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu?, *Trestní právo 12/2003*, Orac, str. 9-19

<sup>35</sup> Srov. **Baxa, J., Král, V.** Domácí násilí a právní možnosti a jeho řešení. *Trestněprávní revue*, 2002, 10., str. 284-286.

<sup>36</sup> **Macháčková, R.** Domácí násilí – některé právní aspekty. In: *Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001, str. 165

zpětvzetí. Vzhledem k tomu, že zpětvzetí souhlasu s trestním stíháním znamenající fakticky neodstíhání odpovědné osoby je možné v podstatě až do samého konce trestního řízení, spatřují v něm pak orgány činné v trestním řízení oprávněně demotivující znevážení své práce z časového i finančního hlediska.<sup>37</sup>

I když na takové případy pamatuje trestní řád v ustanovení § 163a odst. 1 písm. d), je velmi obtížné prokázat jednání v něm uvedené, když právě oběť sama toto nepotvrdí a okolí bývá v obdobných případech spíše lhostejné. Tím však nelze dovozovat, že by poškozený měl být svého dispozičního práva zbaven. Stejně tak nelze považovat za vhodné snahy o vyloučení dispozičního práva na základě domněnky, že souhlas nebyl dán, nebo byl vzat zpět z důvodu blízkého vztahu pachatele a oběti.<sup>38</sup> Taková úprava by totiž mohla negovat vlastní smysl celého institutu, případně být i zneužita. K možnosti změn srov. švýcarskou právní úpravu, oddíl 3.5.

## *2.5 Shrnutí problematiky a exkurz k zahraniční právní úpravě*

Po provedeném rozboru se zdá, že i s ohledem na některé problematické aspekty věci, lze možnost poškozeného ovlivnit zahájením trestního stíhání hodnotit pozitivně. Liberálně-demokratický stát by měl dle mého názoru vytvářet prostor pro vůli jednotlivce ve věcech, které se ho osobně dotýkají a dát důvěru jeho svobodnému rozhodnutí. Tím však nemá být řečeno, že současná úprava obsažená v českém trestním řádu je bez nedostatků a bez potřeby změn.

---

<sup>37</sup> **Fenyk, J.** Některé úvahy o postížitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. *Právní rozhledy*, 2000, 12.

<sup>38</sup> **Durdík, T.** Problematika „domácího násilí“ z pohledu právníka. *Zpravodaj bílého kruhu*, 2002, 3, str. 19

V zahraničních právních řádech např. nenacházíme požadavek blízkého vztahu poškozeného a pachatele trestného činu jako podmínku pro nutný souhlas s trestním stíháním. Současná česká úprava tak implicitně presumuje, že na stíhání jiné osoby než blízké bude mít poškozený vždy zájem, což není ničím opodstatněno. Ano, v praxi se dá jistě očekávat, že poškození budou shovívavější k osobám blízkým, generalizovat však nelze. Trestní řád zvýhodňuje určitý okruh osob a mylně vychází z myšlenky, že pouze tyto mohou mít z nestíhání pachatele trestného činu prospěch a na tomto zájem, ač tomu někdy bývá právě naopak. Opět se zde nabízí otázka, zda je možné přijmout závěr, že za stejné a někdy ještě závažnější trestněprávní jednání lze pachatele procesně zvýhodnit pouze s odkazem na skutečnost, že se svého jednání dopustil na osobě blízké? Laik by na tomto místě možná zaujal stanovisko, že by tomu z morálního hlediska mělo být dokonce naopak. Tento názor samozřejmě nelze přijmout a uvádím jej pouze pro zamyšlení. Přijmout však zcela nelze ani současnou českou právní úpravu. Dispoziční právo by se totiž mělo poskytnout u trestných činů stanovených zákonem všem poškozeným, bez ohledu na jejich vztah k obviněnému.<sup>39</sup> Tím by došlo lépe k naplnění zásady rovnosti před zákonem.

Za zásadní lze dále považovat zejména vhodné stanovení okruhu trestných činů, pro které se bude souhlas poškozeného vyžadovat. Jejich množství a charakter je v zahraničních úpravách odlišný v závislosti na právních i společenských souvislostech. U trestných činů proti osobní cti panuje vcelku jednota na zachování dispozičního práva poškozeného, spory je možno shledávat např. u znásilnění nebo u trestných činů proti lidskému zdraví či osobní svobodě.<sup>40</sup>

---

<sup>39</sup> **Jelínek, J.** Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001, Kriminální právo, 2002, 1, str.33

<sup>40</sup> **Musil, J.** Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu?, Trestní právo 12/2003, Orac, str. 9-19

Všimneme-li si konkrétněji např. německé úpravy souhlasu poškozeného s trestním stíháním, ta na rozdíl od naší nezná ustanovení, které by obsahovalo souhrnný výčet trestných činů, u nichž se uplatňuje dispoziční právo, avšak u jednotlivých skutkových podstat ve zvláštní části trestního zákona je vždy uvedeno, zda jde o návrhový delikt. V teorii jsou potom dále rozlišovány tzv. *absolutní návrhové delikty* (mezi poškozeným a pachatelem nemusí být žádný bližší vztah), *relativní návrhové delikty* (mezi poškozeným a pachatelem je blízký vztah) a *veřejnožalobní delikty*, kde mohou orgány činné v trestním řízení zahájit trestní stíhání, resp. podat žalobu namísto nebo vedle poškozeného, je-li na tom veřejný zájem. Ze systémového hlediska nelze považovat německou úpravu za příliš přehlednou. Inspirací však může být právě skutečnost, že německá úprava v některých případech nevyžaduje existenci blízkého vztahu mezi pachatelem a poškozeným a rovněž i celkové množství trestných činů s dispozičním právem poškozeného.

Z obdobných zásad jako úprava německá vychází i švýcarská, která případnou nutnost návrhu pro stíhání rovněž uvádí u jednotlivých skutkových podstat a taktéž rozeznává tzv. absolutní a relativní delikty. Mezi návrhové delikty pak patří zejména trestné činy proti osobní cti, bagatelní trestné činy proti majetku, trestné činy proti rodině, apod.<sup>41</sup> Jako zajímavou a inspirativní lze hodnotit myšlenku známou švýcarskému právu, podle které dochází k omezení dispozičního práva oběti trestného činu v případech, kdy ji pachatel napadá opakovaně. Takováto jednání zvýšeného stupně společenské nebezpečnosti by měla být projednávána v trestním řízení i bez kladného stanoviska oběti rovněž i u nás. Jistě by se tím přispělo k efektivní ochraně obětem domácího násilí.<sup>42</sup>

---

<sup>41</sup> Musil, J. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 trestního řádu?, Trestní právo 12/2003, Orac, str. 9-19

<sup>42</sup> Srov. čl. 126 odst. 2 švýcarského trestního zákoníku

## Kapitola III.

# Pojem poškozeného v trestním řízení a systém jeho práv

Předchozí kapitola byla věnována právům poškozeného, jejichž uplatnění má procesní důsledky zejména pro osobu trestně stíhanou či osobu, jejíž trestní stíhání se jeví důvodným. Poškozený tak výkonem svých práv dle ustanovení § 163 a 163a trestního řádu ovlivňuje především postavení subjektů od sebe samého odlišných vč. orgánů činných v trestním řízení, které rozhodnutí poškozeného dle § 163 trestního řádu musí respektovat a v trestním stíhání pokračovat, či je naopak zastavit, případně vůbec nezačínat. Účelem této kapitoly bude naopak bližší rozbor zákonného vymezení poškozeného a zejména pak výčet práv, která mají význam především pro něho samotného.

### *3.1 K zákonné definici poškozeného s přihlédnutím k zahraničním úpravám*

Poškozený je významným subjektem a stranou trestního řízení. Trestní řád mu v platném znění přiznává poměrně široký okruh procesních práv bez ohledu na to, zda může uplatnit nárok na náhradu škody či nikoli.<sup>43</sup>

Novely trestního řádu po roce 1989 v disproporci k obviněnému práva poškozeného příliš neprohlubovaly a k zásadnějšímu posílení jeho pozice vedla až novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb., která přinesla např. možnost poškozeného – subjektu

---

<sup>43</sup> **Jelínek, J.** Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalování právní úpravy nejsou vyčerpány. In Kriminální právo č.2/2003, str. 112

adhezního řízení podávat řádný opravný prostředek, stížnost proti usnesení o postoupení věci nebo zastavení trestního stíhání aj.<sup>44</sup>

Zákonnou definici poškozeného, která zůstala od roku 1961 do současnosti nezměněna, představuje § 43 odst. 1 trestního řádu, který jej vymezuje jako toho, *komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková, morální nebo jiná škoda.*<sup>45</sup> Pojem poškozeného je třeba zejména odlišovat od oběti trestného činu ve smyslu zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti (blíže srov. kapitola X.)

Zákonným požadavkem pro posouzení subjektu, jako poškozeného v trestním řízení, je tedy podmínka *způsobení škody trestným činem*, kterou se rozumí požadavek tzv. *kauzálního nexu*, nebo-li *příčinné souvislosti* mezi vzniklou újmou a skutkem, pro který je obviněný, resp. obžalovaný stíhán. Přestože institut příčinné souvislosti je imanentní trestněprávní teorii, která pak často ovlivňuje jeho aplikaci i výklad v ostatních právních odvětvích<sup>46</sup>, zákonodárce považoval dikci ustanovení § 43 odst. 1 z tohoto hlediska za příliš širokou, ač dle odborných názorů požadavek kauzálního nexu dostatečně obsahovala a nacházela jej v ní i judikatura, srov. R 34/1974.<sup>47</sup> Novelou provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. byl tedy do ustanovení § 43 trestního řádu doplněn nový odstavec, který ve svém důsledku pojem poškozeného zúžil, a podle kterého se *za poškozeného nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo*

---

<sup>44</sup> Tamtéž, str. 113

<sup>45</sup> Blíže srov. **Jelínek, J. Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 227**

<sup>46</sup> Srov. **Švestka, J., Knappová, M. a kolektiv. Občanské právo hmotné I I. Praha : Aspi Publishing, 2002, str.458**

<sup>47</sup> : *Za "majetkovú škodu spôsobenú trestným činom" v zmysle § 43 odst. 1 Tr. por. treba považovať takú majetkovú škodu, ktorej vznik je v príčinnej súvislosti so skutkom uvedeným v obžalobnom návrhu. Na právnom posúdení tohto skutku nezáleží. Nezáleží preto ani na tom, či každá zložka skutku, pre ktorý je páchateľ stíhaný, sa prejaví v jeho právnom posúdení. )*



*její vznik není v příčinné souvislosti s trestným činem.* Podle důvodové zprávy byla smyslem tohoto „zpřesnění“ snaha zamezit příliš extenzivnímu výkladu osoby poškozené.

Vedle nadbytečnosti druhého odstavce ustanovení § 43 trestního řádu v něm však Prof. Jelínek spatřuje i faktickou restrikcí práv poškozeného. Podle jeho názoru se zde jako prejudiciální řeší otázky příčinné souvislosti jednání obviněného a vzniklé újmy, které se často nedaří dostatečně prokázat v průběhu trestního řízení samotného, natož v jeho počátku. Tyto aspekty se podle současné právní úpravy řeší spíše neformálně, předčasně a bez dostatečných důkazů.<sup>48</sup> Autor proto správně navrhuje přijetí úpravy, podle které by příslušný orgán činný v trestním řízení vydával rozhodnutí o tom, zda určitá osoba je, či není poškozeným, které by pak procházelo standardním procesním postupem a bylo na základě stížnosti přezkoumatelné.

Definice poškozeného v ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu blíže nespecifikuje jednotlivé subjekty přicházející v úvahu jako poškození tak, jako to činí některé zahraniční úpravy zejména ve vztahu k osobám veřejného práva či jiným specifickým subjektům - typicky pojišťovnám. Konkrétní náplň § 43 odst. 1 trestního řádu je tak ponechána právní teorii a judikatuře. Vedle běžných případů, u nichž nevznikají komplikace s přiznáním práv poškozeného, jsou tato v praxi přiznávána např. Všeobecné zdravotní pojišťovně České republiky, jakož dalším zdravotním pojišťovnám za podmínky, že uhradily zcela nebo zčásti zdravotní péči poskytovanou poškozenému zdravotnickými zařízeními nebo konkrétními lékaři na základě smluv s nimi uzavřenými, srov. k tomu i R 25/1998.<sup>49</sup> Obdobně i český stát může být

---

<sup>48</sup> **Jelínek, J.** Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalování právní úpravy nejsou vyčerpány. In Kriminální právo č.2/2003

<sup>49</sup> **R 25/1998** : Zdravotní pojišťovna může v trestním řízení vedeném pro trestný čin, jímž bylo ublíženo na zdraví (např. trestné činy podle § 221, § 222, § 223, § 224 tr. zák.), vykonávat práva poškozeného (§ 43 odst. 1 tr. ř.) a uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 43 odst. 2 tr. ř.) teprve tehdy, jestliže alespoň zčásti uhradila náklady léčení poškozeného.

poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 např. v případě spáchání trestného činu porušení zákazů v době nouzového stavu v devizovém hospodářství podle § 146 Trz nebo trestného činu zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby dle § 148 Trz (zde však bez možnosti uplatňovat dlužnou daň nebo clo, jako majetkovou škodu ve smyslu trestního řádu, o níž by bylo možno rozhodovat podle § 43 odst. 3, srov. R 34/1987).

Naopak poškozeným ve smyslu ustanovení § 43 nemůže být ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný, byť by byl některým trestným činem spoluobviněného skutečně poškozen a vznikla by mu majetková újma. Je to logické, neboť by se tak dostával do vzájemně protichůdného procesního postavení. Bylo-li by však trestní řízení proti jednomu ze spoluobviněných vyloučeno ze společného řízení, nebo vedlo-li by se od počátku proti každému z obviněných zvlášť, může mít obviněný v onom jiném řízení práva poškozeného.<sup>50</sup>

Na případy, kdy se práva poškozeného snaží uplatňovat osoba, které tato ve skutečnosti nepřísluší, pamatuje trestní řád v ustanovení § 206 odst. 3 a umožňuje, aby soud usnesením rozhodl, že takovou osobu jako poškozeného do řízení nepřipouští. Takové rozhodnutí pak může dopadat jak na osobu domáhající se postavení subjektu adhezního řízení, tak i na poškozeného v obecném smyslu ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu. Jisté výkladové potíže může přinášet poměrně obecná formulace tohoto ustanovení. Rozhodující tak budou konkrétní okolnosti případu, zejména způsob spáchání činu, jeho následek, forma zavinění, apod. Typicky nelze postavení poškozeného ve smyslu trestního řádu přiznat v případech, kdy následek stíhaného skutku nemá povahu ublížení na zdraví, majetkové, morální ani jiné škody, chybí-li požadavek kauzálního nexu mezi trestním jednáním a způsobenou

---

<sup>50</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 300

škodou, pokud se postavení poškozeného dovolává instituce bez právní subjektivity (např. sdružení osob dle §829 OZ) apod.

Vzhledem k tomu, že rozhodnutí dle ustanovení § 206 odst. 3 trestního řádu může mít pro subjekt značný význam, bude v případných pochybnostech třeba postupovat ve prospěch zachování jeho práv poškozeného.

### 3.2 *K definování poškozeného v některých zahraničních úpravách*

Již výše jsem naznačil jisté diference v definicích poškozeného v zahraničních právních úpravách. Např. ruský procesní kodex pojímá poškozeného rovněž relativně široce a definuje jej jako *fyzickou osobu, které byla způsobena tělesná, majetková nebo morální újma. Poškozeným je i právnická osoba, které byla trestným činem způsobena majetková škoda nebo poškozeno její dobré jméno*. Výslovné zařazení právnické osoby - nositele dobrého jména mezi poškozené se může zdát nadbytečné, avšak s ohledem na obchodně - soutěžní prostředí v Ruské federaci zřejmě pochopitelné.

Polská legální definice poškozeného je obsažena v čl. 49 KPK a poškozeným rozumí fyzickou nebo právnickou osobu, jejíž zájmy byly přímo porušeny nebo ohroženy trestným činem. Poškozeným může být také státní, samosprávní nebo společenská instituce, i kdyby neměla právní subjektivitu. Jako poškozený vystupuje i pojišťovna, a to v rozsahu, v jakém hradila škodu způsobenou trestným činem nebo je povinna tuto škodu uhradit. Do řízení o trestných činech, jimiž byla způsobena škoda na majetku státní, samosprávné nebo společenské instituce, mohou vstoupit do práv poškozeného orgány vykonávající nad nimi státní kontrolu (čl. 49 § 4 KPK ).<sup>51</sup>

---

<sup>51</sup> **Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005, str. 41

Německá úprava naopak pojem poškozeného v trestním řízení blížeji nedefinuje. Kdo jím je či není tak vymezuje teorie různým způsobem, nejčastěji se klade důraz na znak bezprostřednosti. Poškozeným je ten, jehož právní statek byl bezprostředně poškozen.<sup>52</sup>

### 3.3 *Procesní práva poškozeného*

Výklad provedený v prvním oddíle směřoval především k definování poškozeného v trestním řízení. V následující části bych uvedl některá práva, která trestní řád poškozenému přiznává. Výčet práv bude souhrnný, vztahující se jak na poškozeného s právem žádat náhradu škody způsobené trestným činem, tak poškozeného bez tohoto oprávnění. Prve uvedenému a jeho specifikám bude věnována samostatná kapitola.

I když se v rámci trestního řízení může zájem poškozeného do určité míry překrývat se zájmem státního zástupce, poškozený může být zainteresován na řízení často i odlišně. Státní zástupce v praxi nebývá vždy tím, kdo by se příliš aktivně prosazoval v dokazování okolností majících význam zejména pro poškozeného, nespatřuje-li v nich širší význam trestněprávní. Z tohoto důvodu a z důvodu zdůraznění samostatného postavení poškozeného jako strany, mu trestní řád přiznává řadu práv odpovídajících právě jeho specifické pozici.

Konkrétně má poškozený právo např.:

- činit návrhy na doplnění dokazování, a to již v průběhu přípravného řízení i později v řízení hlavním nebo ve veřejném zasedání o odvolání;
- být poučen orgány činnými v trestním řízení o svých právech a možnostech jejich uplatnění dle ustanovení § 46 trestního

---

<sup>52</sup> Tamtéž, str. 55

řádu. Uvedené právo náleží každému poškozenému, tj. i poškozenému, který v trestním řízení nemá právo na náhradu způsobené škody;

- používat před orgány činnými v trestním řízení svého mateřského jazyka nebo jazyka, o kterém uvede, že ho ovládá dle ustanovení § 2 odst. 14 trestního řádu;
- žádat informace o tom, že obviněný byl propuštěn z vazby nebo z ní uprchl, nebo odsouzený byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody nebo z něj uprchl dle ustanovení § 44a trestního řádu;
- právo dát se zastupovat zmocněncem dle ustanovení § 50 trestního řádu;
- obecně s osobami na úkonu trestního řízení zúčastněnými vč. poškozeného třeba jednat tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení; vždy je nutno šetřit jejich osobnosti a jejich ústavou zaručených práv dle ustanovení § 52 trestního řádu;
- právo činit návrhy na doplnění dokazování ať již v přípravném řízení, hlavním líčení či veřejném zasedání o podaném odvolání dle ustanovení § 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 235 odst. 2, § 263 odst. 5 až 7 trestního řádu;
- právo nahlížet do spisů, s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka, činit si z nich výpisky a poznámky a pořizovat si na své náklady kopie spisů a jejich částí. Totéž právo mají zákonní zástupci poškozeného, jestliže je poškozený zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena dle ustanovení § 65 trestního řádu. Uvedené právo lze považovat za jedno ze základních práv poškozeného a jako nezbytný předpoklad pro efektivní výkon jeho ostatních práv. Tak jako pro obviněného

je znalost spisu a možnost se s ním v průběhu trestního řízení seznámit základním předpokladem jeho úspěšné obhajoby, je tomu i v případě poškozeného pro úspěšné domožení se jeho nároků. Poškozený znalý spisu pak může volit vhodný postup pro uplatnění svých práv. Poškozenému se právo nahlížet do spisů přiznává již v samotném počátku trestního řízení, tj. od okamžiku, kdy byl sepsán záznam o jeho zahájení dle ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu, nebo byly provedeny neodkladné nebo neopakovatelné úkony. Dle ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu může státní zástupce nebo policejní orgán v přípravném řízení právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci ze závažných důvodů odepřít;

- právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu, když o výsledku přezkoumání musí být poškozený vyrozuměn dle ustanovení § 157a trestního řádu;
- právo na doručení usnesení o odložení věci, pokud je poškozený znám a právo poškozeného proti usnesení o odložení věci podat stížnost, jež má odkladný účinek dle ustanovení § 159a odst. 5 a 6 trestního řádu;
- právo, aby mu bylo oznámeno postoupení věci jinému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, že však jde o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přešůpek, jiný správní delikt nebo kárné provinění a právo podat proti takovému rozhodnutí stížnost, jež má odkladný účinek dle ustanovení § 171 trestního řádu;

- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení o zastavení trestního stíhání včetně práva podat proti takovému usnesení stížnost dle ustanovení § 172 trestního řádu;
- právo být vyrozuměn o přerušení trestního stíhání dle ustanovení § 173 odst. 3 trestního řádu;
- právo být vyrozuměn o podání obžaloby dle ustanovení § 176 odst. 2 trestního řádu;
- právo být vyrozuměn policejním orgánem nebo státním zástupcem o odložení nebo odevzdání věci ve zkráceném přípravném řízení dle ustanovení § 179c odst. 1, 4 trestního řádu;
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání, jakož i usnesení státního zástupce o tom, že se podezřelý osvědčil a právo podat proti těmto usnesením stížnost;
- právo, aby mu bylo oznámeno usnesení státního zástupce o odložení věci za současného schválení narovnání dle ustanovení § 179c odst. 2 písm. f) trestního řádu a právo podat proti tomuto usnesení stížnost dle ustanovení § 309 odst. 2 analogicky, § 179g odst. 4 a § 179h odst. 4 trestního řádu;
- právo vyslovit souhlas se schválením narovnání státním zástupcem nebo soudem a právo podat stížnost proti schválení narovnání dle ustanovení § 309 odst. 1, 2 trestního řádu;
- právo na doručení opisu obžaloby dle ustanovení § 196 odst. 1 trestního řádu;
- právo být vyrozuměn o čase a místě konání hlavního líčení a právo být účasten jeho konání dle ustanovení § 198 odst. 1, 2 trestního řádu

- právo klást vyslychaným osobám otázky se souhlasem předsedy senátu dle ustanovení § 215 odst. 1 trestního řádu;
- právo se k věci vyjádřit po jejím skončení v rámci své závěrečné řeči v hlavním líčení;
- právo zúčastnit se veřejného zasedání o podaném odvolání, o jehož konání musí být vyrozuměn při zachování alespoň třídní lhůty k přípravě dle ustanovení § 233 trestního řád.

Vedle uvedených obecných práv přiznaných každému poškozenému upravuje trestní řád i oprávnění, kterými disponuje poškozený jakožto subjekt adhezního řízení, tj. ten poškozený, který má podle zákona proti obviněnému nárok na náhradu škody, jež mu byla trestným činem způsobena. Mezi jeho práva patří zejména:

- právo uplatnit nárok na náhradu škody dle ustanovení § 43 odst. 3 a § 228 trestního řádu;
- právo učinit návrh na zajištění majetku obviněného a právo být vyrozuměn dle ustanovení § 47 trestního řádu včetně práva podat stížnost proti rozhodnutí o zrušení nebo omezení zajištění nároku na náhradu škody nebo vynětí věci ze zajištění dle ustanovení § 49 trestního řádu;
- právo podat návrh na rozhodnutí soudu, že má nárok na poskytnutí zmocněnce bezplatně nebo za sníženou odměnu dle ustanovení § 51a trestního řádu;
- právo být vyrozuměn o tom, že nedostaví-li se k hlavnímu líčení, bude se o jeho nároku na náhradu škody rozhodovat na základě návrhů obsažených již ve spise;
- právo na doručení opisu rozsudku či trestního příkazu;
- právo napadnout rozsudek odvoláním pro nesprávnost výroku o náhradě škody nebo proto, že takový výrok učiněn nebyl,



- jakož i pro porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok je nesprávný nebo že chybí dle ustanovení § 246 trestního řádu;
- právo napadnout stížností usnesení soudu, jímž byla povolena obnova řízení ve výroku o náhradě škody dle ustanovení § 141 odst. 2, § 142 odst. 1 a § 286 odst. 3 trestního řádu;
  - právo podat stížnost proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 odst. 5 trestního řádu včetně práva podat stížnost proti osvědčení se obviněného ve zkušební době dle ustanovení § 308 odst. 4 trestního řádu;
  - právo, aby mu byly zcela nebo zčásti přiznány náklady spojené s uplatněním jeho nároků na náhradu škody v trestním řízení včetně nákladů vzniklých přiznáním zmocněncem dle ustanovení § 154 odst. 1 trestního řádu.

### *3.4 Koncepce práv poškozeného a možnost se jich vzdát*

Současná koncepce práv poškozeného vychází správně z dobrovolnosti jeho účasti na trestním řízení a dává mu plnou volnost v tom, v jaké míře a zda vůbec bude svá práva uplatňovat. Smysl takového pojetí je evidentní. Újma způsobená poškozenému již samotným trestným činem totiž v řadě případů může být účastí na trestním řízení ještě prohloubena (srov. Kapitola II.) Z důvodové zprávy k zákonu č. 265/2001 Sb. i aplikační praxe vyplývá, že poškozený často nemá žádný zájem na uplatňování svých práv a plnění povinností ze strany orgánů činných v trestním řízení spočívajících ve vyrozumívání poškozeného o prováděných úkonech.<sup>53</sup>

---

<sup>53</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 307

Vedle psychické zátěže to mohou být i důvody ryze praktické, kdy poškozený není trestním řízením nikterak traumatizován, avšak nemá zájem v něm vystupovat, např. časová zaneprázdněnost. S ohledem na uvedené dává trestní řád poškozenému výslovně možnost, aby se svých práv vzdal prohlášením vůči orgánu činném v trestním řízení, srov. ustanovení § 43 odst. 4 trestního řádu. Toto prohlášení je možno učinit přímo v rámci úkonu trestního řízení, např. při výslechu poškozeného svědka v přípravném řízení, v hlavním líčení v souvislosti s vyjádřením poškozeného dle ustanovení § 206 odst. 2 nebo ve formě podání dle ustanovení § 59 trestního řádu. Důsledkem takového prohlášení je, že se nadále v řízení postupuje, jako by poškozený ve věci vůbec nefiguroval. Je zřejmé, že vzdání se práv poškozeného by mělo mít své místo až poté, co o nich bude poškozený řádně poučen, aby mohl tento krok náležitě posoudit.

V teorii se někdy diskutuje otázka, zda se může poškozený svých práv vzdát pouze zčásti. S ohledem na skutečnost, že práva poškozeného jsou velmi úzce provázána a mezi jejich uplatňováním je řada souvislostí, nelze tuto možnost zřejmě připustit. Pokud by bylo částečné vzdání se učiněno, bylo by na příslušném orgánu činném v trestním řízení, aby poškozeného poučil o nemožnosti takového úkonu a dále postupoval tak, jako by poškozený takový projev vůle vůbec neučinil.<sup>54</sup>

Obdobně zákon neřeší ani případ, kdy má poškozený zájem na obnově svých práv, kterých se ve smyslu ustanovení § 43 odst. 4 dříve vzdal. Takový úkon lze zřejmě připustit. V takové situaci by orgán činný v trestním řízení o takovém úkonu nerozhodoval, nýbrž by v řízení dále pokračoval, jako by k úkonu dle ustanovení § 43 odst. 4 vůbec nedošlo. Poškozený však již nemůže nabýt zpětně práv, která

---

<sup>54</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 307

v mezidobí včas neuplatnil, včetně možnosti uplatnit nárok na náhradu škody, pokud již bylo zahájeno dokazování v hlavním líčení.<sup>55</sup>

Pro případ, kdy se poškozený nechce z výše naznačených důvodů přímo účastnit trestního řízení, mu trestní řád dává možnost zastoupení zmocněncem. Byl-li pak poškozenému alespoň zčásti přiznán nárok na náhradu škody, je mu odsouzený povinen nahradit náklady potřebné k účelnému uplatnění jeho práv v trestním řízení, včetně nákladů vzniklých přibráním zmocněnce (blíže k zastoupení poškozeného a jeho zmocněnce srov. kapitolu VII.)

## **Kapitola IV.**

### **Poškozený s právem na náhradu škody, adhezní řízení**

#### *4.1 Rozlišení dvou skupin poškozených*

Pokusil-li jsem se v předchozí partii zabývat zákonnou definicí poškozeného, případně nástinem jeho obecných práv, nyní bych se blíže pozastavil u poškozeného, jakožto subjektu *adhezního řízení* ve smyslu § 43 odst. 3 trestního řádu. Poškozený, jak byl popsán v kapitole III. je totiž pojmem širším než pojem subjektu adhezního řízení, když v sobě zahrnuje i ty poškozené, kteří nemají podle § 43 odst. 3 trestního řádu oprávnění uplatnit nárok na náhradu škody a subjekty adhezního řízení tak nejsou.

Poškozeným, který není subjektem adhezního řízení, pak může být typicky ten, komu byla trestným činem způsobena morální či jiná újma. Tomu zůstávají zachována obecná práva dle ustanovení § 43

---

<sup>55</sup> Tamtéž

odst. 1 trestního řádu. V literatuře se někdy pro zjednodušení mluví o kategorii tzv. poškozených s nárokem na náhradu škody a poškozených bez tohoto nároku.<sup>56</sup>

#### 4.2 *K charakteru adhezního řízení*

Adhezní řízení lze tedy vymezit jako řízení, ve kterém se projednává nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem a které je součástí řízení trestního. Trestní soud zde rozhoduje o náhradě škody podle hmotného práva jiného než je právo trestní (nejčastěji občanský zákoník), ale ve formě trestního řízení, tj. podle trestního řádu.<sup>57</sup> V praxi tak často užívaný termín „adhezní řízení“ plně vyjadřuje jeho charakter. Adhezí totiž rozumíme „přilnutí“, pro naše chápání *přilnutí k trestnímu řízení*.

Typickým znakem je zde zejména prolomení zásady legality a oficiality, neboť zahájení adhezního řízení je podmíněno procesní iniciativou poškozeného. S ohledem na soukromoprávní povahu jeho práva se od poškozeného totiž žádá, aby nárok na náhradu škody sám uplatnil v souladu s principem *vigilantibus iura*. Bez návrhu poškozeného soud o náhradě škody v adhezním řízení rozhodovat nemůže (srov. odlišně původní znění zák. 141/1961 Sb.)

#### 4.3 *Návrh na náhradu škody v adhezním řízení*

Dřívější trestní řády platné na našem území, srov. § 164 odst. 1 zákona č. 87/1950 Sb. a § 219 odst. 2 zákona č. 64/1956 Sb., nestanovily žádné zvláštní náležitosti návrhu poškozeného na náhradu

---

<sup>56</sup> **Císařová D., Fenyk J. a kol.** Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006

<sup>57</sup> **Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 303

škody. Např. ustanovení § 219 odst. 2 zákona č. 64/1956 Sb. vyžadovalo bez bližších požadavků jen to, aby poškozený „*učinil návrh stran svého nároku na náhradu škody*“. Až teprve praxe soudů vyložila dikci zákona tak, že návrh poškozeného má dát soudu dostatečný podklad pro projednání jeho návrhu v hlavním líčení a pro rozhodnutí o něm. Vycházelo se totiž z úvahy, že má-li soud rozhodnout o nároku poškozeného, musí mít možnost už při hlavním líčení se na objasnění tohoto nároku náležitě zaměřit, zejména při provádění důkazů.<sup>58</sup>

Dnes jsou v tomto směru na návrh poškozeného kladeny poměrně striktní obsahové požadavky, nápadně připomínající žalobu na náhradu škody v civilním řízení. Návrh zejména musí směřovat vůči určité osobě, což může být důležité zejména, koná-li se řízení vůči několika spoluobviněným.<sup>59</sup> Dalším požadavkem na návrh je pak určitost důvodu i výše. Co do požadavku určitosti, praxe odmítá např. pouhý odkaz na zjištění škody v budoucnu či tak, jak bude určena soudem. Podle okolností však někdy může postačit i uvedení takových údajů v návrhu, z nichž je výše nároku na náhradu škody zřejmá i bez bližšího vyčíslení škody, např. uvedením bodového ohodnocení bolestného či ztížení společenského uplatnění.<sup>60</sup>

Skutečnost, že poškozený nebo zástupce poškozené právnické osoby uvedl ve své výpovědi, že byla způsobena škoda v té či oné výši, není ještě uplatněním nároku na její náhradu. Ze znění ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu totiž plyne, že za řádný návrh na náhradu škody je možno považovat jen takové uplatnění nároku, je-li z obsahu vyjádření poškozeného patrné, že požaduje, aby soud v trestním řízení o jeho návrhu rozhodl.<sup>61</sup>

---

<sup>58</sup> **Látal, J.** : Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení, právní rozhledy, Právní rozhledy 10/1994, C.H. Beck

<sup>59</sup> **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 234

<sup>60</sup> **Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 304

<sup>61</sup> **Látal, J.** : Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení, právní rozhledy, Právní rozhledy 10/1994, C.H. Beck

Z ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu můžeme rovněž dovozovat, že splnění všech náležitostí návrhu je *conditio sine qua non* nejen pro přiznání náhrady škody dle § 228 odst. 1 trestního řádu, ale pro jakékoli rozhodnutí soudu v adhezním řízení, tj. i pro odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních event. na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 229 odst. 1 trestního řádu.

Chybí-li tak v návrhu poškozeného učiněném podle § 43 odst. 3 trestního řádu některá z náležitostí v něm stanovená (např. důvod nebo výše nároku), není nárok na náhradu škody uplatněn řádně a nemůže tedy být podkladem pro žádné rozhodnutí soudu a to ani pro rozhodnutí podle ustanovení § 229 odst. 1. V této souvislosti lze velmi kriticky hodnotit formuláře používané policejními orgány v přípravném řízení, které obsahují universální poučení pro poškozené obou kategorií tj. jak s právem, tak i bez práva na náhradu škody. Už jsem se setkal i s formuláři, které byť ve svém závěru obsahovaly kolonku pro výši škody, jejíž přiznání poškozený navrhuje, bylo je možné co do dalších požadavků dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu považovat za natolik neurčité, že by dle mého názoru soud vůbec nemusel na jejich základě náhradu škody poškozenému přiznat, chyběl-li v nich např. údaj o jednání, které mělo uplatňovanou škodu způsobit. Z opatrnosti tak lze doporučit, aby poškozený svůj návrh na přiznání náhrady škody v adhezním řízení více precizoval, uvedl v něm zejména jednání, kterým mělo dojít ke způsobení škody stručným popisem skutku, vyčíslil řádně např. úrok z prodlení, vznikl-li na tento nárok apod.

Co do požadavku včasnosti uplatnění nároku na náhradu škody je ho třeba učinit nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování, tedy zpravidla dříve, než soud začne provádět výslech obžalovaného nebo číst jeho výpověď. V případě nového řízení u soudu prvního stupně, po zrušení původního rozsudku pak bude rozhodující,

zda se koná celé hlavní líčení znovu, anebo zda soud prvního stupně v hlavním líčení již jen doplňuje dokazování v potřebném rozsahu, aniž by musel celé hlavní líčení opakovat. V první situaci má poškozený možnost opět, až do zahájení dokazování uplatnit svůj nárok na náhradu škody, v situaci druhé již nikoliv.

Poškozenému je umožněno s jeho návrhem disponovat. Má možnost jej v průběhu řízení měnit a to až do doby než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení, event. veřejném zasedání konaném o odvolání. Upřesnění výše uplatňovaného nároku jeho zvýšením či snížením, může být totiž ovlivněno okolnostmi, které vyjdou najevo právě až během hlavního líčení event. veřejném zasedání v řízení o odvolání. Tyto mohou vést k závěru, že účast obviněného nebo výše způsobené škody je jiná, než jak ji poškozený hodnotil ve svém původním návrhu.<sup>62</sup>

#### *4.4 Rozhodování soudu v adhezním řízení a civilněprávní aspekty*

Jestliže je poškozený přítomen hlavnímu líčení, předseda senátu se ho po přednesení obžaloby státním zástupcem dotáže, zda navrhuje, aby byla obžalovanému uložena povinnost k náhradě škody a v jakém rozsahu. V případě, že poškozený v dosavadním průběhu trestního řízení svůj nárok na náhradu škody neuplatnil, je nyní poslední možnost, aby tak učinil. Nárok totiž musí být uplatněn nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování, srov. ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Vzhledem k tomu, že dokazování se pak u hlavního líčení zahajuje bezprostředně po provedení úkonů podle

---

<sup>62</sup> **Látal, J.** : Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení, právní rozhledy, Právní rozhledy 10/1994, C.H. Beck

ustanovení § 206, bylo by pozdější uplatnění nároku poškozeného neúčinné a soud by o něm nemohl rozhodovat.

V případech, kdy poškozený svůj nárok na náhradu škody v předcházejícím řízení již uplatnil, bude na něj zpravidla při dotazu soudu odkazovat. Pokud se poškozený nevyjádří, bude podkladem pro rozhodování soudu o náhradě škody předchozí uplatnění nároku obsažené ve spise.

Samotný způsob rozhodování o uplatněném nároku na náhradu škody v hlavním líčení upravují ustanovení § 228 a 229 trestního řádu. O uplatnění nároku na náhradu škody soud rozhoduje pouze v případech, když nepostupuje podle ustanovení § 221 až § 224 trestního řádu, tedy jen při rozhodnutí rozsudkem nebo trestním příkazem. Pokud jde o způsob rozhodnutí o uplatněném nároku na náhrady škody, soud náhradu zcela nebo zčásti přiznává, jestliže byl nárok i jeho výše výsledkem hlavního řízení odůvodněn a dokázán. V případě, že výsledky dokazování nejsou dostatečným podkladem pro vyslovení náhrady škody, nebo by pro rozhodnutí o ní bylo nutné provádět další dokazování přesahující potřeby trestního stíhání a podstatně by je protáhlo, odkáže soud poškozeného v celém rozsahu nebo zčásti na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. Stejně soud postupuje, pokud došlo ke zproštění obžaloby ohledně skutku, kterým měla být škoda způsobena, srov. § 229 trestního řádu.<sup>63</sup>

Novelou ustanovení § 229 trestního řádu provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. bylo soudu uloženo přiznávat náhradu škodu vždy, uplatnil-li poškozený řádně svůj návrh a jestliže je škoda resp. její výše součástí popisu skutku uvedeného v rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným, nebyla-li škoda dosud uhrazena. Tento závěr vyvozovala i dřívější judikatura. Kdyby totiž soud v těchto případech

---

<sup>63</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II. díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1767



náhradu poškozenému nepřiznával, dostával by se do rozporu s vlastním výrokem o vině a v podstatě jej relativizoval.

Na rozdíl od rozhodování o náhradě škody v civilním řízení, v řízení adhezním trestní soud nemůže návrh poškozeného zamítnout a to ani v případě, že došel k závěru, že nárok na náhradu škody nevznikl, nebyl prokázán, nebo že vznik škody spoluzavinil poškozený.<sup>64</sup> Není-li možné nárok z jakéhokoli důvodu přiznat, bude soud postupovat podle ustanovení § 229 trestního řádu. V adhezním řízení rovněž nelze uzavřít ani schválit soudní smír, ani dohodu o náhradě škody. Dohoda o náhradě škody však má význam pro podmíněné zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 resp. pro rozhodnutí o schválení narovnání dle ustanovení § 309 trestního řádu. Na straně druhé lze vysledovat ze soudní praxe, že ačkoli není možné adhezní řízení ukončit soudním smírem (§ 99 o. s. ř.) ani uznáním nároku (§ 153a o. s. ř.), dochází často k tomu, že obžalovaný přistoupí během řízení k institutu neregistrovanému přímo a výslovně v normách trestního práva procesního, nárok poškozeného uzná. Za koordinace soudu podobně jako při soudní dohodě dojde k "uznání" nároku. Tato paralela s civilním procesem je zřetelná v samotné procesní realizaci, kdy toto uznání *sui generis* je stvrzeno podpisem v textu protokolu o jednání. To pak má vedle zkrácení samotného dokazování za následek jednoznačný podklad pro rozhodnutí o náhradě škody, jakožto nedílné součásti trestního rozhodnutí.

Trestní soud je při rozhodování o náhradě škody, stejně jako v řízení civilním, vázán zásadou „*ne ultra petita partium*“ a nemůže poškozenému přiznat více, než požaduje. Tato zásada se vztahuje i na příslušenství vlastního nároku na náhradu škody jako jsou úroky z prodlení. Jestliže je poškozený nepožaduje, soud nemůže rozhodnout nad rámec jeho návrhu a poškozenému je přisoudit. Rozhodnutím nad

---

<sup>64</sup> Tamtéž

návrh však není, jestliže soud přízná u spolupachatelů náhradu škody solidárně, ačkoliv poškozený požadoval náhradu škody podle účasti spoluobžalovaných na způsobení škody. Vypořádání zde totiž vyplývá z právního předpisu - občanského zákoníku, který vychází z přednosti solidární odpovědnosti.<sup>65</sup>

#### *4.5 Náležitosti rozhodnutí o náhradě škody v adhezním řízení*

Jestliže soud rozhoduje rozsudkem o náhradě škody, je nutné i zde vycházet z obecných požadavků týkajících se náležitostí jeho odůvodnění dle § 125 odst. 1 trestního řádu. Soud nemůže výrok o náhradě škody pojmout do rozsudku jaksi mimochodem. Musí se náležitě vypořádat s požadavky trestního řádu pro rozhodování v adhezním řízení, zejména zda byl nárok na náhradu škody uplatněn včas, řádně, oprávněnou osobou, i jak dospěl k výši přiznané náhrady. Při zjišťování rozsahu způsobené škody soud vychází v potřebném rozsahu z obecných ustanovení o zjišťování skutkového stavu věci. Za tím účelem provádí dokazování a důkazy hodnotí. Výše škody musí být v hlavním líčení zjištěna a prokázána v souladu s požadavky na trestní řízení dle ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu, podle něhož je soud povinen postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro rozhodnutí o nároku na náhradu škody, srov. R 7/1968.<sup>66</sup>

---

<sup>65</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 305

<sup>66</sup> R 7/1968 I. : Požadavek zjistit objektivní pravdu ve smyslu základních zásad trestního řízení uvedených v § 2 odst. 5 tr. ř. platí bezvýjimečně i pro rozhodování o otázkách souvisejících s výší škody způsobené trestným činem, s právy a postavením poškozeného a s adhezním řízením, což vyplývá i z ustanovení § 89 odst. 1 písm. e) § 164 odst. 2, § 186 odst. 1 písm. f) i § 46 tr. ř. I na odůvodnění výroku o náhradě škody se vztahuje ustanovení § 125 tr. ř. Nesplnění tohoto požadavku a nezjištění skutečné hodnoty odcizené věci má zpravidla za následek nemožnost zjistit skutečnou výši škody, základních předpokladů pro stanovení

Požadavek jasného a určitého rozhodnutí je mimo jiné odůvodněn i skutečností, že v případě, že odsouzený nesplní svoji povinnost nahradit škodu dobrovolně, bude rozsudek sloužit jako exekuční titul pro výkon rozhodnutí dle § 251 až § 271 občanského soudního řádu.

V případě, že za škodu způsobenou trestným činem odpovídá více spoluobžalovaných a nárok byl uplatněn vůči všem, musí být z výroku patrné, zda jde o povinnost k náhradě škody rukou společnou a nerozdílnou či podle účasti jednotlivých obžalovaných na způsobené škodě.<sup>67</sup> Pro poškozeného je samozřejmě výhodnější přiznání náhrady škody rukou společnou a nerozdílnou, má tak možnost obrátit se na povinného, u něhož nejspíš očekává, že svou povinnost k náhradě splní. To je jeden z důvodů, proč má být přiznání solidární povinnosti k náhradě škody v praxi převažující. Odpovědnost dělená dle ustanovení § 438 odst. 2 občanského zákoníku je spíše výjimečná a má své místo pouze v odůvodněných případech. Její uplatnění totiž může ztížit postavení poškozeného při vymáhání jeho nároků. Případem odůvodňujícím dělenou odpovědnost by mohla být situace, kdyby se např. jednomu ze škůdců přičítalo zavinění v nedbalostní a druhému v úmyslné formě.<sup>68</sup>

---

*rozsahu viny, posouzení rozsahu stupně nebezpečnosti činu pro společnost, i podkladů pro správné rozhodnutí o náhradě škody.*

<sup>67</sup> **R 5 /1968–II.** *Aby mohl být výrok o náhradě škody vykonatelný, musí být z něj vedle přesného označení osoby poškozeného a nároku, který mu byl přisouzen, také patrné, zda jde o náhradu škody rukou společnou a nerozdílnou (solidární) či podle účasti na způsobené škodě jednotlivými podíly (dělená odpovědnost).*

<sup>68</sup> **R 25/1993 II.** *Jestliže soud odsuzuje obžalované pro trestný čin, kterým způsobili škodu společným jednáním podle § 9 odst. 2 tr. zák., zpravidla zaváže obžalované nahradit tuto škodu společně a nerozdílně podle § 438 odst. 1 obč. zák. Solidární odpovědnost k náhradě škody založená rozhodnutím soudu je výhodnější z hlediska ochrany práv poškozeného. Dělená odpovědnost k náhradě škody podle § 438 odst. 2 obč. zák. je výjimkou z obecného pravidla způsobu náhrady škody a musí vyplývat ze zvláštních okolností konkrétního případu. Rozhodnutí ve smyslu § 438 odst. 2 obč. zák. musí soud náležitě odůvodnit.*

Má-li být škoda způsobená trestným činem hrazena v penězích, může poškozený požadovat přiznání úroků z prodlení nebo poplatku z prodlení a upřesnit jejich výši. K možnosti náhrady škody v cizí měně srov. ustanovení § 228 trestního řádu zařazené novelizací provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., obdobně srov. i § 155 odst. 2 občanského soudního řádu. Za výjimečnou a podmíněnou žádostí poškozeného lze považovat náhradu škody formou naturální restituce, je-li možná a účelná. V trestních věcech může mít místo např. pro navrácení odcizených věcí či opravu věci poškozené.

Po stránce formální má rozhodnutí dle ustanovení § 228 a § 229 trestního řádu podobu samostatného oddělitelného výroku, srov. ustanovení § 121 odst. 1 písm. a). Tyto je nutno odlišovat zejména od výroků, jimiž soud ukládá odsouzenému, aby ve zkušební době podle svých sil nahradil škodu, kterou trestným činem způsobil dle § 26 odst. 3, § 45a odst. 1, § 59 odst. 2 a § 60a odst. 3 trestního zákona. V těchto případech je náhradou škody totiž sledován především výchovný účinek a uvedené výroky nejsou exekučním titulem.

Chybějící nebo nesprávný výrok o náhradě škody může být samostatným důvodem pro zrušení rozsudku v odvolacím či dovolacím řízení, předmětem stížnosti pro porušení zákona nebo důvodem k obnově řízení. Poškozený sám však dovolání podávat nemůže, srov. § 265d odst. 1 trestního řádu.

Jak již z povahy adhezního řízení vyplývá, náhradu škody lze přiznat jen v odsuzujícím rozsudku, tj. v takovém rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným trestným činem.<sup>69</sup> Nezáleží však již na tom,

---

<sup>69</sup> **R 35/1981** *Uložit' obžalovanému povinnosť nahradit' spôsobenú škodu podľa § 228 odst. 1 Tr. por. môže súd len v odsudzujúcom rozsudku, t. j. len vtedy, keď uzná obžalovaného za vinného z trestného činu alebo prečinu. Takúto povinnosť mu nemôže uložiť v uznesení, ktorým postúpil vec na prerokovanie komisii národného výboru na ochranu verejného poriadku. V takom prípade nemôže súd ani odkázať poškodeného s nárokom na náhradu škody na konanie o veciach občianskoprávných, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom podľa § 229 Tr. por.*

jaký trest a v jaké výši mu byl uložen, nebo zda mu byl vůbec uložen trest, ochranné opatření, či bylo od potrestání upuštěno.

Zproštění obžaloby z jakéhokoli důvodu vede obligatorně k odkázání poškozeného na občanskoprávní nebo jiné řízení. To platí i při částečném zproštění jen pro některé z více skutků, jestliže škoda měla být způsobena právě tím skutkem, pro který byl obžalovaný zproštěn obžaloby. Analogicky by soud postupoval v případech, když by u trestného činu hromadného, trvajícího nebo takového, jehož znakem je soustavnost, vypustil oproti obžalobě některé dílčí akty, jimiž měla být způsobena škoda. V případě pokračování v trestném činu (srov. ustanovení § 89 odst. 3 trestního zákona) je každý jeho dílčí útok samostatným skutkem, proto o něm lze rozhodnout zprošťujícím výrokem podle ustanovení § 226 a ustanovení § 229 odst. 3 se zde uplatní přímo, nikoli analogicky.<sup>70</sup>

#### *4.6 Překážky pro přiznání náhrady škody v adhezním řízení*

V praxi se mohou vyskytnout situace, kdy soud v adhezním řízení přiznat nárok na náhradu škody nemůže, tím je např. promlčení takových práv. Pro posuzování promlčení práva na náhradu škody se použije úprava obsažená v občanském zákoníku včetně požadavku uplatnit promlčení námitkou odpovědného subjektu.

Promlčení nároku na náhradu škody a uplatnění námítky promlčení by mělo vést k postupu podle ustanovení § 206 odst. 4 trestního řádu, tj. k rozhodnutí o tom, že poškozený nemůže uplatňovat svůj nárok na náhradu škody v trestním řízení, přičemž se mu zachovávají obecná práva poškozeného dle ustanovení § 43 odst. 1

---

<sup>70</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1808

trestního řádu. Záleží-li však vyřešení otázky, zda je nárok poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem skutečně promlčen či nikoli, na provedení a závěrečném hodnocení důkazů, bude nutné poškozeného s jeho nárokem k hlavnímu líčení připustit a případně o promlčeném nároku rozhodnout podle ustanovení § 229 trestního řádu. Ani promlčený nárok na náhradu škody totiž nelze v trestním řízení zamítnout. Analogicky by se postupovalo i v případě, kdyby obžalovaný uplatnil úspěšně námitku promlčení teprve v průběhu hlavního líčení po zahájení dokazování.<sup>71</sup>

#### *4.7 K nutným omezením rozsahu adhezního řízení v rámci trestního procesu*

S ohledem na předchozí oddíly, které naznačily řadu praktických procesních aspektů adhezního řízení, je možné si klást otázku, zda adhezní řízení poněkud nejde za hranice potřeb trestního procesu. Jak již výše uvádím, předmět který je v jeho rámci projednáván má především soukromoprávní charakter a spadá spíše do řízení civilního. Na soudce trestního úseku rozhodujícího v adhezním řízení jsou tak kladeny zvýšené požadavky ohledně znalostí předpisů a zásad používaných při rozhodování o obecné náhradě škody v řízení civilním. Ač tato skutečnost může v některých komplikovaných situacích přinášet obtíže, jsem přesvědčen, že existenci adhezního řízení lze považovat za přirozenou a správnou. Opodstatnění lze shledávat v řadě důvodů. Historicky je nalézám v původním chápání trestného činu i trestního řízení a jejich smyslu, spočívajícím právě v uspokojování nároků poškozeného. Z dalšího pohledu lze význam adhezního řízení vidět zejména v zásadě procesní ekonomie. Představa, že by poškozený byl účastníkem trestního řízení bez možnosti přiznání náhrady škody,

---

<sup>71</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1781

nucený vyčkávat právní moci trestního rozsudku a následně se sám obracet na civilní soud je dle mého názoru zcela nepřijatelná. Znamenala by pouze nadbytečnou zátěž justice, komplikace v řízení proti žalovanému odsouzenému trestním soudem např. k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, nutnost opakování důkazů apod. Poškozený by byl nucen i k vynakládání dalších finančních prostředků, času i vzpomínkám na nepříjemnou událost.

Domnívám se, že současná právní úprava klade potřebám adhezního řízení dostatečnou hranici tak, aby byl zachován primární smysl trestního řízení, které je adhezním pouze doplňováno. Trestní řád stanovuje meze adhezního řízení např. v rovině důkazní, srov. ustanovení § 229 trestního řádu. Případnou nutnost provádět dokazování dalece nad rámec potřeb trestního stíhání lze považovat za onu hranici, za kterou trestní řízení ze své povahy nemá jít.

Účelem trestního řízení je v současném pojetí především zjištění trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů. Tento účel je i prostorem, v jehož rámci se soud zabývá nárokem poškozeného na náhradu škody. Často bude zjištění škody nezbytné pro subsumci stíhaného jednání pod konkrétní skutkovou podstatu trestného činu a soud tak má zjednodušenou pozici, kdy pro přiznání náhrady škody je plně postačující trestněprávní posouzení věci. Jindy mohou být důkazní požadavky pro rozhodnutí v adhezním řízení odlišné, než ty pro trestněprávní posouzení věci (např. náhrada ušlého zisku), avšak i tehdy je účelné dát dokazování pro potřeby rozhodnutí o náhradě škody prostor, srov. R II/1962.<sup>72</sup> Pokud by však důkazní požadavky adhezního

---

<sup>72</sup> **R II/1962** *Potrestní rádebními trestního stíhání je nutno rozumět skutkový stav, nutný k spravedlivému rozhodnutí o vině a trestu. I když je tento skutkový dostatečný, doplní sout přesto dokazování potrestní rádebně jen pro rozhodnutí o povinnosti obžalovaného nahradit poškozenému škodu trestným činem způsobenou, může-li tak učinit například ještě v hlavním líčení již nařízeném nebo při odročení na krátkou dobu a lze-li vykonat důkazy bez značnějších obtíží. Za podstatné průtahy trestního stíhání je trestní rádeba považovat takové průtahy, které by narušovaly výchovný účel trestního stíhání, jehož splnění vyžaduje též, aby bylo o trestném činu rozhodnuto co nejdříve poté, kdy byl spáchán. Zvláště nelze provádět další dokazování přesahující potrestní rádeby trestního stíhání, jde-li o případ vazební.*

řízení onu zákonem a judikaturou stanovenou mez potřeb trestního řízení překročily, rozhodl by soud v souladu s ustanovením § 229 odst. 1 trestního řádu a odkázal by poškozeného na řízení před jiným příslušným orgánem. Jako nepřipustné lze obecně považovat další dokazování, zejména jedná-li se o věci vazební.

Dle ustanovení § 229 trestního řádu by soud postupoval, i pokud by náhradu škody přiznal jen zčásti, nebo pokud by obžalovaného zprostil obžaloby. Důležité je však znovu zdůraznit, že soud nemůže rozhodnout o náhradě škody s odkazem na ustanovení § 229 odst. 1, jestliže výše této škody je zákonným znakem trestného činu, kterou soud považuje z hlediska viny za dostatečně prokázanou, resp. kterou je povinen dle ustanovení § 2 odst. 5 prokazovat pro rozhodnutí o vině. V těchto případech musí být totiž škoda vždy spolehlivě zjištěna a důvodem k postupu podle ustanovení § 229 odst. 1 by pak mohly být jen jiné skutečnosti, než nemožnost zjistit rozsah škody.<sup>73</sup>

#### *4.8 Význam rozhodnutí trestního soudu dle ustanovení §229 trestního řádu pro civilní řízení*

I výrok dle § 229 trestního řádu o tom, že se poškozený odkazuje s uplatněným nárokem na náhradu škody (nebo s jeho částí) na řízení ve věcech občanskoprávních nebo na řízení před jiným příslušným orgánem, může mít pro poškozeného význam. Svědčí totiž o tom, že poškozený svůj nárok uplatnil řádně, včas a v řízení pokračoval, což je důležité např. pro běh promlčecích lhůt. Také proto je důležité rozlišovat rozhodnutí dle ustanovení § 229 trestního řádu od rozhodnutí dle § 206 odst. 3 a 4 trestního řádu.<sup>74</sup>

---

<sup>73</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1807

<sup>74</sup> Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. II díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1805



Pokud trestní soud přizná pouhou část nároku v trestním řízení a se zbytkem poškozeného odkáže do řízení občanskoprávního, stává se často rozhodnutí z trestního řízení důležitým podkladem pro řízení občanskoprávní. V civilním řízení musí soud nutně dokazováním oddělit část nároku, o němž již bylo rozhodnuto od onoho, o němž pobeží nyní. Zcela zřejmě bude muset soud provádět podobné dokazování. Některé důkazy použitelné v trestním řízení však zde budou nepoužitelné, neboť svědci jsou v každém z procesů poučeni odlišným způsobem, zatíženi odlišnými povinnostmi i právy.

Zásadní je rovněž, že separaci obou složek by bylo zřejmě možno nejlépe vysledovat z odůvodnění trestního rozhodnutí, to však nelze použít v žádné formě jako důkaz. Soudce v civilním řízení musí provádět dokazování s cílem oddělit a ohraničit výši a typ nároku, o němž již bylo pravomocně rozhodnuto od toho, o němž má být rozhodnuto nyní. Paradoxně tak může dojít i k tomu, že již částečně rozhodnutý nárok znesnadní následné civilní řízení. Vzniká zde otázka vhodné volby, zda část nároku v adhezním řízení částečně uspokojit a založit znesnadněné dokazování při následném občanskoprávním řízení, k němuž ale také nemusí vůbec dojít, nebo se přiklonit k možnosti druhé, kdy v zájmu usnadnění dokazování odkázat celý nárok do řízení civilního. Na následné civilní řízení pak má vliv i výroková část trestního rozsudku, kde je vymezena kvalifikace trestného činu, neboť tento výrok pak má přímý dopad na možnost uplatnění § 442 odst. 3 občanského zákoníku, kdy se škoda způsobená trestným činem uspokojuje z věcí, které by jinak výkonu soudního rozhodnutí nepodléhaly.

Soud i poškozený v trestním řízení jsou postaveni před otázku, zda zabezpečit alespoň částečnou jistotu uspokojení nároku formou výroku trestního rozhodnutí s odkazem zbytku do občanskoprávního řízení a tím i položení zárodku důkazních komplikací, nebo na úkor

jistoty poškozeného zcela odkázat do občanskoprávního řízení s tím, že další dokazování bude usnadněno.

Poškozený, eventuálně jeho zmocněnec se v tomto případě bude rozhodovat patrně podle konkrétní důkazní situace a vyhlídek na úspěch při dokazování v následném občanskoprávním řízení.

## **Kapitola V.**

### **Právo poškozeného učinit návrh na zajištění jeho nároku v adhezním řízení**

#### *5.1 Význam zajištění nároku poškozeného*

Od spáchání trestného činu, jímž byla způsobena majetková škoda, přes zahájení trestního stíhání odpovědné osoby, až do pravomocného přiznání její náhrady v rámci adhezního řízení, může uplynout poměrně dlouhá doba a to i několika let. Zejména u obviněných stíhaných pro trestnou činnost, kterou byla způsobena škoda vysokého rozsahu lze vyjádřit obavu, že tyto budou mít zájem činit úkony, jimiž svůj majetek převedou na spřízněné osoby či jinak zcizí, aby jej tak ochránili před nebezpečím jeho postižení v exekuci při nuceném výkonu výroku o jejich povinnosti nahradit škodu trestným činem způsobenou. Trestní řád z uvedeného důvodu umožňuje, aby v případě důvodné obavy, že uspokojení nároku poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem bude mařeno nebo ztěžováno, byl nárok poškozeného až do pravděpodobné výše škody na majetku obviněného zajištěn. Trestní řád hovoří o zajištění majetku obviněného, tj. rozhodnutí lze podat ve vztahu k osobě, proti níž již bylo zahájeno trestní stíhání dle ustanovení § 160 odst. 1 trestního řádu.

## 5.2 Platná právní úprava zajištění nároku poškozeného

O zajištění rozhoduje soud na návrh státního zástupce nebo poškozeného, v přípravném řízení státní zástupce na návrh poškozeného. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení.<sup>75</sup>

Majetkem obviněného mohou být v konkrétním případě zejména nemovitosti, vklady na bankovních účtech, podíly v obchodních společnostech, cenné papíry apod. Takovým majetkem však není věc získaná trestným činem. Tu je třeba obviněnému odejmout dle ustanovení § 78 nebo § 79 trestního řádu a vrátit ji poškozenému jakmile už nebude nutná pro účely trestního řízení.<sup>76</sup> Pro určení pravděpodobné výše způsobené škody, jakožto nejvyššího možného rozsahu zajištění se vyjde z popisu skutku a v něm uvedené výše činem způsobené škody.

Právním předpisem, který blíže provádí ustanovení § 47 a násl. trestního řádu je zákon č. 279/2003 Sb., o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení a o změně některých zákonů. Ten upravuje rovněž i otázku správy zajištěného majetku. Zajistit nelze nárok poškozeného, který nelze uplatnit v trestním řízení a proto je třeba před vydáním rozhodnutí o zajištění vždy ověřit, zda je poškozený subjektem adhezního řízení s právy dle § 43 odst. 3 trestního řádu a zda mu škoda obviněným nebyla již nahrazena např. v rámci jeho snahy splnit předpoklady pro podmíněné zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 trestního řádu.

---

<sup>75</sup> Blíže srov. např. **Císařová D., Fenyk J. a kol.** Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006 str. 199 a násl.

<sup>76</sup> **Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 327

Obdobně, jako je konstruován výkon rozhodnutí v občanském soudním řízení i trestní řád vylučuje z možnosti zajištění majetkové hodnoty, jejichž postižení by mohlo obviněného existenčně ohrozit. Těmi jsou např. peněžité dávky sociální péče, dávky pomoci v hmotné nouzi, příspěvek na bydlení, pohledávky na výplatu výživného, apod. Blíže srov. § 47 odst. 5 trestního řádu.

Zásadním nástrojem ochrany poškozeného je pak ustanovení § 47 odst. 6 trestního řádu, které stanoví neúčinnost veškerých právních úkonů obviněného, které se týkají zajištěného majetku, s výjimkou úkonů směřujících k odvrácení bezprostředně hrozící škody. Na jakékoli dispozice se zajištěným majetkem, typicky jeho prodej, darování, zastavení, výpůjčky se pak bez dalšího pohlíží, jakoby k nim vůbec nedošlo. Majetek zůstává ve sféře obviněného a poškozený se na něm může uspokojit, pokud mu bude náhrada škody způsobené trestným činem přiznána. V této souvislosti je však nutno pamatovat na krátkou dvouměsíční lhůtu, kterou má poškozený pro podání návrhu na výkon rozhodnutí. Lhůta běží od právní moci rozsudku, jímž byl obžalovaný uznán vinným a jejím marným uplynutím zajištění zanikne. Lze proto poškozenému doporučit podat návrh na výkon rozhodnutí bezodkladně po právní moci rozsudku, jímž mu byla náhrada škody přiznána.

V případě, že byl poškozený v adhezním řízení odkázán se svým návrhem na řízení ve věcech občanskoprávních, bude nejvhodnějším postupem podání návrhu na vydání předběžného opatření dle § 75 odst. 1 OSŘ týkající se do té doby zajištěného majetku dle ustanovení § 47 trestního řádu.

Pro úplnost lze poukázat na ustanovení § 47a trestního řádu, které dává obviněnému možnost, aby bylo od provedení zajištění upuštěno, nebo zajištění zrušeno, pokud obviněný nebo s jeho

souhlasem jiná osoba složí na účet soudu peněžitou jistotu odpovídající pravděpodobnému nároku poškozeného na náhradu škody.

## **Kapitola VI.**

### **Poškozený jako svědek v trestním řízení**

#### *6.1 K problematice dvojrole poškozeného v trestním řízení a možností zamezení jejich negativních vlivů daným trestním řádem*

Pro průběh trestního řízení se může jako problematická jevit skutečnost, že poškozený vystupuje v trestním řízení často rovněž jako svědek. Tato jeho dvojitá pozice pak může být příčinou kolize. Situace bude složitá zejména tehdy, je-li poškozený jediným svědkem trestného činu a jeho výpověď pak nelze konfrontovat s výpovědí svědků dalších, na věci nikterak nezaujatých. Bude třeba, aby se s tímto vypořádával zejména soud. Je na soudci, profesionálovi, který přistupuje k důkazům podle zásady jejich volného hodnocení, aby ve světle výše naznačeného výpověď poškozeného - svědka hodnotil.<sup>77</sup>

Zdrojem komplikací však nemusí být pouze postoj poškozeného – svědka z důvodu jeho subjektivního zájmu ve věci. Určité praktické nesnáze mohou plynout i ze současné právní úpravy trestního řízení. Ustanovení § 209 odst. 1 trestního řádu uvádí, že předseda senátu dbá o to, aby svědek (tímto bude často právě poškozený) ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného a jiných svědků.<sup>78</sup> Poškozenému pak trestní řád v § 43 odst. 1 trestního řádu naopak jako jedno z jeho základních práv přiznává právo být přítomen v hlavním

<sup>77</sup> Blíže k zásadě volného hodnocení důkazů srov. např. **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 135

<sup>78</sup> Blíže srov. **Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 1597 a násl.

líčení, klást vyslýchaným otázky a navrhnout důkazy. Jak řešit uvedenou kolizi v možnostech přítomnosti poškozeného při hlavním líčení? Domnívám se, že zejména vhodným postupem předsedy senátu, který by v takovýchto situacích měl poškozeného – svědka vyslechnout přednostně, tj. ihned po výslechu obžalovaného, aby jeho výpověď nemohla být ovlivňována znalostmi získanými přítomností při výslechu dalších svědků. Situace tím však není vyřešena ve vztahu k obžalovanému. Na jedné straně tedy stojí právo poškozeného účastnit se hlavního líčení dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, na druhé straně platí ustanovení § 209 trestního řádu, podle něhož předseda senátu dbá o to, aby svědek ještě nevyslechnutý nebyl přítomen při výslechu obžalovaného. Domnívám se, že kolize by měla být řešena ve prospěch základního účelu trestního řádu, tj. náležitého zjištění trestných činů a jejich pachatelů. Ohledně spáchání trestného činu a uložení trestu lze rozhodnout pouze v rámci trestního řízení, nikoli v řízení jiném. Naproti tomu ohledně nároků poškozeného na náhradu škody způsobené trestným činem lze rozhodovat rovněž i v řízení civilním, neboť trestným činem, jímž byla způsobena újma, došlo zpravidla i k porušení § 415 občanského zákoníku a vzniku odpovědnosti za škodu dle ustanovení § 420 občanského zákoníku. Koncepce adhezního řízení je založena na zásadě procesní ekonomie a má zjednodušeně ušetřit poškozenému nutnost domáhat se jeho nároků civilní žalobou. Poškozený tak má vždy možnost dosáhnout uspokojení svých soukromých zájmů i mimo trestní řízení, naopak veřejný zájem na řádném zjištění trestného činu a spravedlivém potrestání jeho pachatele může být naplněn pouze v řízení trestním. Proto se domnívám, mělo by právo poškozeného na přítomnost v hlavním líčení od samého počátku ustoupit. Lze mít i za to, že ustanovení § 209 odst. 1 trestního řádu je svojí povahou speciální k ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu a poškozený nemá právo být přítomen v hlavním líčení

v průběhu výslechu obžalovaného a účastnit by se jej neměl. Situace by mohla být částečně usnadněna i postupem, kdy je poškozený v řízení zastupován zmocněncem. Zmocněnec by pak byl v hlavním líčení přítomen od samého počátku a poškozený až po provedené výpovědi obžalovaného.

I přes opatření provedená v předchozím odstavci nelze vyloučit ovlivnění výpovědi poškozeného výkonem jeho dalších práv. Tímto by mohlo být typicky právo nahlížet do spisu, v jehož rámci by se mohl poškozený důkladně seznámit např. s protokoly o výpovědích svědků v přípravném řízení. Při hodnocení jeho svědecké výpovědi by tak soud měl přihlídnout ke skutečnosti, zda poškozený tohoto svého práva osobně či prostřednictvím svého zmocněnce využil. Soud by však měl uvedené hodnotit vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu, neboť nelze v žádném případě dojít ani k tak krajnímu závěru, že by výpověď poškozeného z důvodu využití jeho zákonného práva měla být považována za důkazně nevýznamnou.

## *6.2 Otázka možné (ne)objektivity svědecké výpovědi poškozeného, jím předložených důkazů a (ne)důvodnosti jím vznášených nároků*

Domnívám se, že filosofie maximální ochrany práv poškozeného v trestním řízení je správná, zároveň však v praxi někdy postrádám určitý odstup ze strany orgánů činných v trestním řízení, které z mého pohledu až příliš často v poškozeném spatřují osobu, u níž netřeba pochybovat o jí vznášených nárocích. Je to velmi často poškozený, kdo svým oznámením v podstatě iniciuje zahájení trestního stíhání určité osoby a kdo je velmi často z finančních, osobních či jiných pohnutek zainteresován pokud možno na odsouzení takové osoby a přiznání náhrady škody v požadované výši. Zejména v podnikatelské sféře se sahá k podáváním trestních oznámení v situacích, kdy by byl namíste

postup spíše cestou civilní žaloby vůči odpovědné osobě (typicky z důvodu neuhrazených cen z obchodních smluv pro trestný čin podvodu dle ustanovení § 250 trestního zákona, pro porušování povinnosti při správě cizího majetku dle ustanovení § 255 vůči statutárnímu orgánu obchodní společnosti apod.) Poškození takto postupují často ve snaze ušetřit své náklady spojené s úhradou soudních poplatků a vyhnout se rovněž riziku povinnosti náhrady nákladů civilního řízení ve smyslu vyhlášky 484/2000 Sb. v případě neúspěchu v soudním sporu. Uvedený postup lze chápat a uznat jeho efektivitu. Lze si jím usnadnit situaci zejména v důkazní nouzi, kdy důkazní břemeno se v podstatě přenáší na orgány činné v trestním řízení, či získat exekuční titul na fyzickou osobu vůči které může být pohledávka často dobytější než vůči právnické osobě nacházející se zpravidla v úpadku. Domnívám se, že v uvedených případech by však měly být orgány činné v trestním řízení obzvláště obezřetné ve vztahu k listinám, podkladům a dalším důkazům předkládaným poškozeným ať již v přípravném řízení či před soudem. Pro orgány činné v trestním řízení platí zásada uvedená v § 2 odst. 5 trestního řádu, tj. že postupují tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro jejich rozhodnutí. Míra jistoty ohledně skutečností zjištěných pro jejich rozhodnutí by měla být v zásadě vyšší, než je tomu v řízení civilním. Obdobná koncepce je vlastní i angloamerickému procesnímu právu, v němž se ohledně trestního řízení vychází ze standardu dokazování „*beyond all reasonable doubt*“, naproti ohledně řízení civilního pak ze standardu „*on the balance of probabilities*“. Žádné z ustanovení trestního řádu nesevčdí o tom, že by § 2 odst. 5 trestního řádu neměl být aplikován při rozhodování o náhradě škody způsobené trestným činem.

Z praxe u civilních soudů mohu konstatovat, že žalobce je nucen při uplatňování svých nároků na náhradu škody velmi precizně prokázat



její příčinu a minimální výši. Její nedostatečné prokázání pak povede k částečné či dokonce absolutní neúspěšnosti ve sporu. Výši způsobené škody je věnována zásadní důkazní pozornost, kdy k této jsou zpracovávány rozsáhlé znalecké posudky, soud velmi pečlivě posuzuje otázky možného spoluzavinění poškozeného, jeho možnosti škodu odvrátit v rámci prevenční povinnosti, apod. U trestních soudů dochází často k jevu, kdy tento upře svoji pozornost na trestněprávní stránku věci a ohledně oprávněnosti či výše poškozeným uplatněného nároku, o němž v rámci adhezního řízení rozhoduje, již přílišnou aktivitu nevyvíjí. Výjimkou jsou snad jen případy, kdy škoda způsobená trestným činem hraničí s výšemi škod dle ustanovení § 89 odst. 11 trestního zákona ve spojení s jednotlivými kvalifikovanými skutkovými podstatami, u nichž je způsobení škody zákonným předpokladem jejich naplnění.

Byť je poškozený hospodářsky zainteresován na výši přiznaného nároku a může mít tendenci tento ve svém zájmu nadhodnocovat, trestní soudy takovou obavu v praxi zřejmě příliš nesdílejí. Setkal jsem se s případy, kdy např. soud vycházel ohledně výše škody přiznané v adhezním řízení z pouhého „sdělení poškozeného“, jím vyhotovených výpočtů či „zpráv“. Osobně se nemohu zbavit dojmu, že jakmile si trestní soud udělá závěr o vině ze spáchaného trestného činu, nevěnuje již pozornost oprávněnosti výše nároku uplatněného poškozeným. Nelze přijmout praxi, kdy jsou např. pouhé neuhrazené faktury předložené poškozeným důkazem škody způsobené trestným činem podvodu dle ustanovení § 250 trestního zákona a soud zcela odmítá učinit předmětem bližšího dokazování např. okolnost, zda předmětná faktura byla vystavena oprávněně, zda poškozený splnil veškeré své povinnosti z uzavřené smlouvy, zda nenastal některý ze zákonných či smluvních důvodů, pro který byl obviněný resp. právnická osoba, za kterou jednal oprávněn plnění odepřít, že skutečná škoda způsobená

jednáním obviněného nebo osobou za kterou jednal je nepoměrně nižší než vyfakturované částky, apod.<sup>79</sup>

## **Kapitola VII.** **Zmocněnec poškozeného**

### *7.1 K vhodnosti zastoupení zmocněncem poškozeného*

Dle ustanovení § 50 trestního řádu se může dát poškozený zastupovat zmocněncem, jímž může být osoba, jejíž způsobilost k právním úkonům není omezena. Z praktických zkušeností lze zejména ve skutkově či právně složitějších případech doporučit, aby poškozených využil zastoupení osobou práva znalou, nejčastěji advokátem. V praxi se lze setkat s případy, kdy poškození byť řádně poučení o svých procesních právech tyto pouze z nedostatku zkušeností nejsou schopni efektivně uplatňovat, když např. své nároky na náhradu škody v adhezním řízení neuplatní dostatečně včas, tj. před zahájením dokazování a až v rámci jejich výsledku soudem si je v plném rozsahu uvědomí apod. V případě, že si poškozený zvolí jako zástupce svého zmocněnce, ten je pak v souladu s ustanovením § 51 trestního řádu oprávněn za poškozeného činit veškeré návrhy, podávat žádosti, opravné prostředky a je oprávněn rovněž účastnit se všech úkonů, kterých se může účastnit poškozený.

---

<sup>79</sup> Srov. např. **R 44/1993**: *Při zjišťování výše škody zpravidla nelze vycházet jen ze zprávy poškozené společnosti, není-li z ní patrno, jakým způsobem byla škoda určena.* Dále i ze souboru trestních rozhodnutí Nejvyššího soudu, nakladatelství C.H.Beck **NS 10/2001-T 264**: *Pro stanovení výše škody, která je zákonným znakem trestných činů proti majetku, je třeba opatřit dostatečné podklady v provedeném dokazování a nelze vycházet jen z údajů poskytnutých poškozenou osobou....*

## *7.2 Zmocněnec poškozeného jakožto ochrana před sekundární viktimizací*

Domnívám se, že vhodnost zvolení si zmocněnce poškozeného spočívá jednak v důvodech objektivních, daných poměrně značnou právní náročností trestního procesu pro právního laika a jednak v důvodech subjektivních.

Pokud se týká první skupiny důvodů, pak nepotřebuje zřejmě bližšího komentáře, že návrhy, stížnosti a opravné prostředky činěné za poškozeného jeho advokátem budou po odborné stránce na vyšší úrovni s vyšší pravděpodobností jejich úspěchu. Rovněž např. výkon práva klást se souhlasem předsedy senátu vyslýchaným otázky je poškozenými často vnímán jako právo vést monolog a princip možnosti pokládat při výslechu pouze otázky zůstane poškozeným velmi často zcela nepochopen. V důsledku uvedeného se tak může stát, že řada okolností, které považuje poškozený za důležité v trestním procesu objasnit, vůbec nezazní, nebo zazní neúplně.

Vhodnost zastupování poškozeného profesionálním zmocněncem spatřuji ze subjektivního hlediska v určité ochranné bariéře, kterou zmocněnec vytváří vůči obviněnému a rovněž i vůči orgánům činným v trestním řízení. Osoby nemající zkušenosti se soudním řízením jeho průběh vnímají velmi intenzivně a z praxe mám poznatky o tom, že někteří poškození vnímají svoji účast na procesu bohužel se zjevně větší frustrací, než prožívá obviněný. V konfrontaci tváří v tvář obžalovanému dochází velmi často k oživování jejich nepříjemných prožitků provázející útok na jejich život, zdraví, majetek či jiné zájmy chráněné trestním zákonem. Uvedené ve spojení s poškozenému často zcela neznámým formalizovaným trestním procesem pak může v poškozeném umocnit jeho újmu z trestného činu, paradoxně v rámci řízení, které by mělo sloužit mimo jiné k jeho ochraně.

Přítomnost zmocněnce poškozeného tak lze po všech stránkách doporučit jako jeho právní i morální oporu, obdobnou jakou plní obhájce v případě obviněného.

S ohledem na uvedené lze kriticky hodnotit skutečnost, že trestní řád dává právo na přiznání bezplatné právní pomoci dle ustanovení § 51a trestního řádu pouze poškozenému, který je subjektem adhezního řízení. Lze si představit řadu případů, kdy sice poškozenému trestným činem nevznikla škoda, jejíž náhradu by mohl v adhezním řízení požadovat, avšak přítomnost profesionálního zmocněnce, který poškozeného trestním řízením „provede“ by byla nanejvýše vhodná (např. u násilných trestných činů). Pokud pak pouhá nemajetnost poškozeného může takovou možnost zmařit, je to důvod k zamyšlení nad vhodností změny stávající právní úpravy. Domnívám se, že by bylo vhodné z ustanovení § 51 odst. 1 trestního řádu vypustit požadavek nutnosti uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným a jako postačující u obou skupin poškozených případně aplikovat korektiv, že v daném případě nesmí jít o zřejmě nadbytečné zastoupení zmocněncem.

### *7.3 Zmocněnec nemajetného poškozeného*

Již výše nastíněné ustanovení § 51a trestního řádu poskytuje poškozenému, který uplatnil v souladu se zákonem nárok na náhradu škody, aby mu byl přiznán nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně, nebo za sníženou odměnu, splní-li podmínky tímto ustanovením stanovené. Účelem ustanovení § 51a trestního řádu je posílení práv poškozeného v trestním řízení v těch případech, kdy vzhledem k povaze náhrady škody a její výši by poškozený bez náležité právní pomoci mohl jen obtížně uplatnit nárok na její náhradu.

Rozhodnutí o bezplatné právní pomoci zmocněnce či právní pomoci za sníženou odměnu předpokládá splnění následujících předpokladů:

- musí se vždy jednat o poškozeného, jenž nemá dostatek finančních prostředků;
- poškozený je zároveň subjektem adhezního řízení, tj. uplatnil dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu právo na náhradu škody (k nevhodnosti takového omezení srov. předchozí oddíl);
- zastoupení poškozeného není vzhledem k povaze uplatňované náhrady škody nebo její výši zřejmě nadbytečné.

Jako důkaz o nedostatku finančních prostředků poškozeného nutných na úhradu služeb zmocněnce bude v praxi sloužit např. potvrzení o tom, že je nezaměstnaný, potvrzení o studiu, daňové přiznání apod. Pokud by poškozený nedostatek vlastních prostředků neosvědčil, nezbylo by než jeho návrh zamítnout. Pokud se týká snížení odměny zmocněnce, pak tato může být přiznána určitou procentuální částí. Předseda senátu ani státní zástupce nejsou vázáni návrhem poškozeného v tom směru, zda má jít o právní pomoc zmocněnce bezplatnou nebo za sníženou odměnu a proto mohou rozhodnou nehledě na učiněný návrh. Náklady spojené s přibráním zmocněnce hradí stát. Otázka způsobu úhrady odměny ustanoveného zmocněnce je obsažena v ustanovení § 151 odst. 6 trestního řádu, které odkazuje na ustanovení § 151 odst. 2 až 5 trestního řádu, které upravuje předmět odměny a náhrad hotových výdajů ustanoveného obhájce.

V případě, že pominou důvody k ustanovení zmocněnce vedoucí, nebo zmocněnec nemůže z důležitých důvodů poškozeného dále zastupovat, rozhodne v přípravném řízení soudce a v řízení před

soudem předseda senátu o zproštění zmocněnce povinnosti zastupovat poškozeného.

## **Kapitola VIII.**

### **Role poškozeného při odklonech trestního řízení**

#### *8.1 Obecně k poškozenému při podmíněném zastavení trestního stíhání a narovnání*

V ustanoveních § 307 až § 314 trestního řádu jsou upraveny procesní instituty tzv. *podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání*. Jejich smyslem je v obecné rovině umožnit obviněným z méně závažné trestné činnosti dosáhnout rozhodnutí o jejich činech způsobem, který lze hodnotit jako pro ně příznivější, než by bylo jejich odsouzení za trestný čin spojené s uložením trestu.<sup>80</sup>

Pro zmíněné instituty je charakteristická zásadní role poškozeného, jehož nároky založené protiprávním jednáním obviněného musí být uspokojeny, aby soud či státní zástupce mohl některým z uvedených způsobů rozhodnout. Zákon zde správně hájí zájmy subjektu, jenž utrpěl trestným činem nejcitelnější zásah a správně zakládá požadavek jeho úplné nápravy, či alespoň učinění kroků k této nápravě směřujících. Zejména z hlediska individuální prevence lze moment, kdy je obviněný motivován k náhradě škody způsobené svým protiprávním jednáním a s tím spojené nutnosti kooperovat s poškozeným hodnotit velmi pozitivně. Dlouhodobě se ukazuje, že právě uvědomění obviněného následků jeho jednání

---

<sup>80</sup> Blíže srov. např. **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 646 a násl. či **Císařová D., Fenyk J. a kol.** Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006 str. 690 a násl.

a individualizované osoby poškozeného působí vhodně na pachatele trestné činnosti a od této jej do budoucna odrazuje. Uvedené platí tím spíše, že podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání bývají nejčastěji využívány u prvopachatelů méně závažné trestné činnosti, kde se domnívám, je vhodné maximální preventivní opatření a zároveň procesní možnosti vyhnout se odsouzení za trestný čin, byť spojené pouze se symbolickým trestem.

Lze se však setkat i s jevem, kdy poškozený vědom si své zásadní role při využití odklonů úmyslně ztěžuje snahu obviněného splnit podmínky pro využití některého z nich zcela neadekvátními požadavky na náhradu způsobené škody či z důvodu osobní animozity vůči obviněnému.

Institutům podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání by se bylo možné věnovat podrobným způsobem, tato kapitola se však omezuje na jejich souvislost s poškozeným. S ohledem na mnohé shodné rysy podmíněného zastavení trestního stíhání a narovnání je výklad i částečně spojen.

## 8.2 *Poškozený a podmíněné zastavení trestního stíhání dle § 307 trestního řádu*

Podstatou podmíněného zastavení trestního stíhání je jeho dočasné zastavení, když v tomto již nebude pokračováno, jestliže obviněný v průběhu zkušební doby povede řádný život, splní povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhoví i případným dalším uloženým omezením.<sup>81</sup> Podmíněné zastavení trestního stíhání je tak *rozhodnutím mezitímním*.

---

<sup>81</sup> Blíže srov. **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 658

Možnost využití podmíněného zastavení trestního stíhání není omezena pouze na činy, jimiž byla způsobena škoda, nýbrž i na jednání, jimiž k zásahu do individuální sféry jednotlivce vůbec nedošlo, srov. dikci ustanovení § 307 písm. b) trestního řádu, které jako předpoklad pro podmíněné zastavení trestního stíhání předpokládá náhradu škody, pouze „*pokud byla činem způsobena*“.

Ani v případě, kdy činem škoda způsobena byla a poškozený se v trestním řízení domáhá její náhrady, není jeho souhlas s podmíněným zastavením trestního stíhání jeho podmínkou a lze je učinit přesto, že poškozený s takovým postupem nesouhlasí. Uvedené je domnívám se vhodným mechanismem, jak zamezit případům, kdy poškozený podmíněné zastavení trestního stíhání, k němuž se snaží obviněný směřovat, z různých pohnutek maří. Naopak pro ochranu důvodných zájmů poškozeného a zachování možnosti přezkumu takového rozhodnutí ve světle jemu svědčících práv se mu nabízí právo stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 odst. 5 trestního řádu. Domnívám se, že taková konstrukce je správná a vyvážená, neboť hájí zájmy jak poškozeného, tak i obviněného. Institut narovnání je naproti tomu bezvýjimečně spojen s požadavkem souhlasu poškozeného.

Ohledně vypořádání práv poškozeného zákon požaduje, aby podmíněnému zastavení trestního stíhání předcházela *náhrada způsobené škody, uzavření dohody o ní, nebo učinění jiných potřebných opatření k její náhradě*. Uvedené tak může být splněno např. uzavřením dohody o postupné úhradě škody formou splátkového kalendáře, podpisem uznání dluhu se závazkem jeho úhrady apod. Jako nejvhodnější z hlediska právní jistoty poškozeného i obviněného se z mého pohledu jeví uzavření dohody o vzájemném generálním narovnání jejich práv a povinností ve smyslu ustanovení § 585 ObčZ, v níž se výslovně uvedou veškeré nároky poškozeného vůči obviněnému



případně včetně těch, které nelze uplatňovat v trestním řízení a založí se závazek obviněného k jejich úhradě jedinou celkovou částkou. Uvedený postup pak pomůže do budoucna předejít vzniku dalších civilněprávních sporů mezi obviněným a poškozeným ohledně nových nároků poškozeným vznášených. Z důvodů ochrany zájmů obviněného, který se snaží splnit veškeré podmínky potřebné pro podmíněné zastavení jeho trestního stíhání či narovnání, postupuji při přípravě uvedených dohod vložím do nich rozvazovací podmínky dle ustanovení § 36 odst. 2 věty druhé ObčZ. S ní spojuji zánik veškerých povinností obviněného dle uzavřené dohody a zakládám povinnost vrátit mu poskytnuté plnění bez možnosti započtení, pokud v daném trestním řízení nedojde pravomocně k jeho podmíněnému zastavení či narovnání. Tímto je obviněný chráněn pro případy, kdy se v maximální snaze dosáhnout odklonu svého trestního stíhání rozhodne zavázat uspokojit veškeré nároky poškozeného včetně těch, jichž se nelze v rámci trestního řízení domáhat a to velmi často i v rozsahu pro poškozeného více než příznivým. Následně však může dojít k tomu, že soud či státní zástupce k využití odklonu nepřistoupí, neboť dojdou k závěru, že vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu nebo k okolnostem případu nelze takové rozhodnutí považovat za dostačující. V takovém případě může mít obviněný zájem nebýt již vázán dohodou, kterou uzavíral ve víře v odklonění jeho trestního stíhání a projevil tak ochotu vypořádat se s poškozeným i nad rámec jeho prokazatelných nároků. Nebyla-li by takováto dohoda dostatečně vhodně provázána na výsledky vedeného trestního řízení a jeho předpokládané odklonění, stala by se zcela nezávislým zavazovacím důvodem obviněného, který by pak musel závazky z ní plnit i v případě svého odsouzení a uložení trestu.

### 8.3 *K rozsahu náhrady škody poškozeného*

Při aplikaci institutu podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání může docházet k situacím, kdy poškození požadují po obviněném plnění, které neodpovídá kvantitativně skutečnému rozsahu činem způsobené škody, či jehož oprávněnost vůbec je značně pochybná. Ve svých nárocích tak požadují poškození např. náhradu smluvní odměny vynaložené za služby jejich zmocněnce - advokáta, psychické újmy vzniklé prožitým činem, byť se v daném případě vůbec nejednalo o čin, který by takovou újmu mohl reálně vyvolat apod. Lze se bohužel setkat s praxí některých soudů, jež zcela nekriticky přijímají nároky poškozených, nad jejichž důvodností a výší nevyjadřují větší pochybnosti. V praxi jsem se setkal např. s případem, kdy poškozený požadoval náhradu poměrně vysoké, plné ceny zájezdu, jehož se nemohl zúčastnit údajně v důsledku nepříznivého zdravotního stavu způsobeného obviněným. Okolností, zda mohlo dojít a zda dokonce skutečně nedošlo ke stornování zakoupeného zájezdů, které je dnes zcela obvyklé se soud zcela odmítl zabývat. S ohledem na zájem obviněného dosáhnout co nejrychleji podmíněného zastavení svého trestního stíhání se tak rozhodl uhradit škodu v plné výši, byť tento akt vnitřně vnímal velmi nespravedlivě. Obvinění tak mohou být v zájmu odklonění jejich trestního stíhání často nuceni hradit i škody, s nimiž by byli poškození s největší pravděpodobností v civilním řízení neúspěšní. V porovnání s civilním řízením soudním, které je určeno k rozhodování o nárocích za způsobenou škodu primárně, lze u trestních soudů zaznamenávat mnohem menší snahu po zjištění skutečné výše škody způsobené jednáním obviněného, její příčinou a vzájemným kauzálním nexem. Domnívám se, že takový postup není správný a může vést u poškozeného ke zneužití jeho pozice. Obviněný pak může nabýt rovněž i dojmu, že je poškozeným šikanován, což jistě není žádoucí. Mám za

to, že by trestní soudy měly ohledně nároků poškozených provádět v potřebné míře dokazování a učinit závěr o tom, jaká výše škody by měla být obviněným objektivně hrazena. Ustanovení § 307 trestního řádu předpokládá náhradu škody objektivně vzniklé, nikoli škody subjektivně vnímané poškozeným. Soudu nic nebrání v tom, aby učinil objektivně skutkový závěr ohledně výše způsobené škody a tuto obviněnému přestřel pro možnost její náhrady. Potřeba učinění objektivního závěru o výši škody způsobené jednáním obviněného plyne i z požadavku zákona vyjádřeného v ustanovení § 2 odst. 5 trestního řádu. Pro případy možných nepřiměřených nároků vznášených poškozeným lze pozitivně hodnotit konstrukci podmíněného zastavení trestního stíhání dle ustanovení § 307 trestního řádu, jehož využití není vázáno na souhlas poškozeného, u narovnání toto neplatí.

#### *8.4 Narovnání a poškozený*

Využití institutu narovnání jakožto odklonu v trestním řízení předpokládá nezbytnou součinnost a souhlas poškozeného, bez nichž k němu dojít nemůže. Účelem narovnání není jen prostá náhrada majetkové škody a urychlení trestního řízení, nýbrž i zásadní psychologicko preventivní prvek, kdy obviněný je nucen uvědomit si veškeré škodlivé následky svého jednání, neboť tyto musí v plné míře odčinit. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání je zde role poškozeného silnější v tom směru, že mu náleží právo rozhodnout o tom, zda bude trestní stíhání tímto institutem odkloněno, neboť bez jeho souhlasu k narovnání dojít nemůže. Předpoklad nutnosti souhlasu poškozeného plyne z ustanovení § 309 odst. 1 trestního řádu. Tento zákonný požadavek má dvojí rozměr. Na jedné straně motivuje obviněného k nezbytné spolupráci s poškozeným, s nímž je nutné

dohodnout otázku náhrady škody a zároveň i dojednat udělení souhlasu se schválením narovnaní a zastavením trestního stíhání. Úskalí naopak spočívá v možných nepřiměřených nárocích poškozeného, jimiž podmiňuje dání svého souhlasu se schválením narovnaní a zastavením trestního stíhání (blíže srov. předcházející oddíl). Ve výjimečných případech nelze teoreticky zřejmě ani vyloučit, že by se poškozený mohl ve vztahu k obviněnému dopustit trestného činu vydírání dle ustanovení § 235 trestního zákona, pokud by souhlas s narovnaním podmiňoval zcela nedůvodnými nároky. Soud by tak neměl lpět na splnění podmínek pro narovnaní za situace, kdy poškozený požaduje od obviněného nedůvodně plnění. Domnívám se, že odklon od trestního stíhání by nikdy neměl být zmařen z důvodu pouhého neopodstatněného nesouhlasu poškozeného či nedostatku jeho potřebné součinnosti. Soud či státní zástupce by měli vždy jako alternativu narovnaní využít podmíněného zastavení trestního stíhání, jsou-li splněny veškeré ostatní předpoklady a ke schválení narovnaní dojít nemůže pouze z důvodů neposkytnutí součinnosti poškozeného či jeho nepřiměřených požadavků, které obviněný odmítá legitimně splnit. Lze mít za to, že podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnaní jsou v zásadě shodné svými následky a nelze v obecné rovině jednoznačně určit, zda by snad byl jeden z těchto odklonů pro obviněného více a jiný méně příznivý, či že by snad ten či onen odklon měl být aplikován při rozhodování o jednání společensky více či méně nebezpečném. Pro podmíněné zastavení trestního stíhání se např. nevyžaduje složení peněžité částky určené konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Na druhé straně je však podmíněné zastavení rozhodnutím pouze mezitímním a nelze vyloučit, že v něm nebude pokračováno, když zkušební doba může být stanovena až na dva roky. Narovnaní je naopak svou povahou rozhodnutí definitivní a v tom pro obviněného příznivější. Obvykle je však pro něj vyžadována úplná náhrada činem

způsobené škody, nikoli pouhé uzavření dohody o její náhradě, jak postačuje pro podmíněné zastavení trestního stíhání.

Obviněnému lze v případě nedostatku součinnosti poškozeného pro schválení narovnání doporučit provést náhradu způsobené škody např. poštovní poukázkou ve prospěch poškozeného či bezhotovostním převodem na jeho účet, je-li mu znám, aby tak splnil požadavek náhrady činem způsobené škody dle ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) trestního řádu a trestní stíhání mohlo být podmíněně zastaveno.

Existují názory, které nevyklučují využití narovnání v případech, kde nedošlo ke vzniku újmy konkrétního poškozeného, nýbrž byl poškozen či ohrožen pouze zájem veřejný.<sup>82</sup> Osobně však tento názor příliš nesdílím, neboť je za hranicemi jakéhokoli výkladu ustanovení § 309 trestního řádu, který účast poškozeného jednoznačně předpokládá.<sup>83</sup> Pojetí připouštějící vnímat stát jako poškozeného pro aplikaci narovnání na trestné činy, jimiž nebyl poškozen žádný soukromý subjekt, by pak vytvářelo ad-absurdum konstrukci, že stát je snad poškozeným s právy poškozeného v každém trestním řízení, neboť každým trestným činem je vždy porušen či ohrožen rovněž i veřejný zájem. Trestní řád v ustanovení § 43 vymezuje pojem poškozeného a dává tomuto pojmu obsah pro celé trestní řízení. Snaha ad-hoc dávat tomuto pojmu v rámci ustanovení § 309 trestního řádu zcela jiný obsah není přijatelná. Těžko představitelná je i praktická realizace takové konstrukce, kdy vzniká typicky otázka, kdo by v rámci dohody o narovnání stát vůbec reprezentoval a koho by měl soud v rámci postupu dle § 310 trestního řádu jakožto poškozeného vyslýchat. Domnívám se, že zákon zcela jednoznačně pojímá narovnání jako použitelné pouze v případech, kdy zde je poškozený subjekt dle ustanovení § 43 trestního

---

<sup>82</sup> srov. např. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 2251 a násl.

<sup>83</sup> srov. Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. str. 585

řádu. V případech, kde poškozený absentuje pak necht' je využíváno podmíněné zastavení trestního stíhání.

### *8.5 Kdo je poškozeným ve smyslu ustanovení § 307 a 309 trestního řádu a co škoda příp. újma činem způsobená*

Ustanovení § 307 a § 309 trestního řádu hovoří o poškozeném a uspokojení jeho nároků, aniž by výslovně uváděla, zda mají na mysli onen širší okruh poškozených, jak jej vymezuje ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu či jen poškozené, kteří mají v trestním řízení nárok na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Ohledně institutu narovnání se lze přiklonit pro širší výklad pojmu poškozený, když pro možnost schválení narovnání je nezbytné uspokojení práv poškozených všech a to např. i těch, jimž vznikla trestným činem morální újma, kterou v běžném adhezním řízení saturovat nelze.<sup>84</sup> Takový závěr lze učinit z výkladu ustanovení § 309 odst. 1 písm. b), které hovoří vedle škody způsobené trestným činem také o jiném odčinění způsobené újmy, když posledně uvedené dopadá dle mého názoru právě na újmu imateriální, která není svojí povahou škodou. Naproti tomu u podmíněného zastavení trestního stíhání se domnívám, že okruh poškozených je omezen jen na ty, kteří mají nárok na náhradu škody ve smyslu ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu. Ustanovení § 307 odst. 1 písm. b) totiž nehovoří na rozdíl od ustanovení § 309 odst. 1 písm. b) o jiném odčinění způsobené újmy, ale pouze o náhradě škody. Byla-li tak trestným činem způsobena imateriální újma, není zřejmě její peněžité či jiné odčinění předpokladem podmíněného zastavení trestního stíhání. Dosáhnout uspokojení těchto nároků poškozeného však nic nebrání v civilním

---

<sup>84</sup> srov. Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005. str. 2254

řízení. Pokud se však obviněný sám rozhodne poškozenému plnou saturaci veškerých jeho nároků včetně imateriální újmy poskytnout, nelze mu v tom bránit. Takový postup nutno hodnotit velmi pozitivně a měl by se odrazit např. ve stanovení nižší zkušební doby dle ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu.

### *8.6 Odstoupení od trestního stíhání mladistvého*

Jako zvláštní formu odklonu upravuje zákon č. 218/2003 Sb. odstoupení od trestního stíhání mladistvého. Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání či narovnání se poškozený o odstoupení od trestního stíhání pouze vyrozumí, bez možnosti podat proti takovému rozhodnutí opravný prostředek. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže však rovněž požaduje, aby obviněný mladistvý úplně nebo alespoň částečně nahradil škodu způsobenou proviněním dle ustanovení § 70 odst. 3 trestního řádu. Poškozený pak s takovým odškodněním musí souhlasit. Zákon zde formuluje souhlas poškozeného nikoli ve vztahu k odstoupení od trestního stíhání mladistvého, jako je tomu např. u institutu narovnání, nýbrž jako souhlas se svým odškodněním. I zde se domnívám, že pasivita poškozeného či naopak jeho nedůvodné nároky nemohou zmařit aplikaci odstoupení od trestního stíhání mladistvého.

Shodně jako u podmíněného zastavení trestního stíhání rovněž u odstoupení od trestního stíhání není jeho použitelnost omezena pouze na trestní řízení o činech, jimž byl poškozen individuální subjekt.

## **Kapitola IX.**

# **Poškozený a jeho možnost podávat opravné prostředky**

### *9.1 Obecně k možnostem poškozeného podávat opravné prostředky*

Poškozenému je jako straně dána možnost uplatnit v rámci trestního řízení některé opravné prostředky. V porovnání s možnostmi obviněného nebo státního zástupce jsou však jeho práva v tomto smyslu užší a v některých případech lze tuto disproporci hodnotit negativně.

### *9.2 K opravným prostředkům v rámci přípravného řízení*

Poškozený je v praxi velmi často osobou, která orgánům činným v trestním řízení (policejnímu orgánu či státnímu zastupitelství) oznamuje skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin ve smyslu ustanovení § 158 odst. 2 trestního řádu. Tzv. trestní oznámení činí fyzické nebo právnické osoby, cítí-li se být jednáním pachatele poškozeni na svých právech, když jsou zároveň přesvědčeni o trestněprávním rozměru takového jednání. Oznámení o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen přijímat státní zástupce a policejní orgán. Již ustanovení § 158 odst. 2 trestního řádu dává oznamovateli – často poškozenému právo, aby byl, pokud o to požádá, do jednoho měsíce od oznámení vyrozuměn o učiněných opatřeních a proti těmto má možnost podávat opravné prostředky.

Dojde-li státní zástupce nebo policejní orgán k závěru, že v daném případě nedošlo k naplnění skutkové podstaty žádného z trestných činů, přestupku, jiného správního deliktu ani kárnému či



kázeňskému provinění, věc usnesením odloží dle ustanovení § 159a odst. 1 trestního řádu. Proti usnesení o odložení věci může poškozený, je-li znám, podat stížnost, jež má odkladný účinek. Ustanovení § 159a odst. 5 trestního řádu rozlišuje poškozeného trestným činem a oznamovatele trestného činu, kteří častou mohou být jedinou osobu, ale také nemusí. Na rozdíl od poškozeného, kterému zákon přiznává proti usnesení o odložení věci stížnostní právo, oznamovatel se o odložení věci pouze vyrozumí, pokud o takové vyrozumění požádal ve smyslu ustanovení § 158 odst. 2 trestního řádu, bez možnosti podat proti takovému rozhodnutí stížnost, není-li zároveň poškozeným. O stížnosti poškozeného proti usnesení o odložení věci učiněném policejním orgánem rozhoduje státní zástupce vykonávající dozor nad zachováním zákonnosti v přípravném řízení. O stížnosti poškozeného proti usnesení státního zástupce o odložení věci rozhoduje státní zástupce nejbližší vyššího státního zastupitelství. Státní zástupce vykonávající dozor nad zákonností přípravného řízení může usnesení policejního orgánu o odložení věci zrušit v souladu se svým oprávněním dle ustanovení § 174 odst. 2 písm. e) trestního řádu. Učinit tak může nejpozději do 30 dní od jeho doručení.

Obdobně jako je tomu při usnesení o odložení věci, má poškozený právo podat stížnost proti usnesení, jímž státní zástupce postoupí věc jinému orgánu, jestliže výsledky přípravného řízení ukazují, že nejde o trestný čin, že však jde o skutek, který by mohl být jiným příslušným orgánem posouzen jako přestupek, jiný správní delikt nebo kárné provinění dle ustanovení § 171 trestního řádu.

Dojde-li k zahájení trestního stíhání konkrétní osoby, přiznává se poškozenému přirozeně i právo podat si stížnost do usnesení, jímž je takové trestní stíhání zastavováno dle ustanovení § 172 odst. 3 trestního řádu.

V praxi lze poškozenému doporučit, aby již ve fázi přípravného řízení pečlivě sledoval postup policejních orgánů a využíval opravných prostředků v případech, kdy je přesvědčen o nesprávném postupu policejního orgánu. Při oznamování a prověřování některých skutkově komplikovanějších jednání souvisejících převážně s podnikatelskými aktivitami poškozených se lze občas setkat se snahou policejních orgánů oznámenými skutečnostmi se dopodrobna nezabývat a považovat je za porušující pouze obchodněprávní vztahy účastníků, nikoli za mající trestněprávní rozměr. Lze tak poškozeným doporučit již v této fázi trestního řízení zastoupení advokátem. Ten učiní obsahem podání činěných v přípravném řízení za poškozeného vč. opravných prostředků skutečnosti, které mají z pohledu trestního práva zásadní význam. Zejména se jeví vhodnou důsledná skutková i právní argumentace s akcentací subjektivní a objektivní stránky trestného činu. Byť platí zásada oficiality postupu orgánů činných v přípravném řízení a revizní princip při rozhodování o stížnostech proti jejich postupu, nelze se z pozice poškozeného spoléhat na jejich důsledné naplnění.

### *9.3 Právo poškozeného podat odvolání proti rozsudku*

Pokud jde o možnost podat odvolání, ta je dána jen poškozenému, který je subjektem adhezního řízení, tj. pokud řádně a včas uplatnil nárok na náhradu škody, viz kapitola IV. Naopak poškozený, který je nositelem pouze procesních práv dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu a subjektem adhezního řízení není, právo podat odvolání nemá.

Odvolací právo poškozeného je však oproti ostatním stranám zúženo pouze na možnost napadnout výrok o náhradě škody, nebo že

tento výrok učiněn nebyl, případně na vady řízení, které mohly způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný, nebo zcela chybí.<sup>85</sup>

Poškozený se tedy nemůže odvolat proti výroku o vině, třebaže jeho nárok na náhradu škody v něm má podklad. Poškozený nemá právo podat odvolání ani proti zprošťujícímu rozsudku, kterým ho soud odkázal s jeho nárokem na náhradu škody do občanskoprávního nebo jiného řízení. Naopak v případě, že soud neučinil výrok dle ustanovení § 229 trestního řádu, kterým by ho zcela nebo zčásti odkázal s uplatněným nárokem do jiného řízení, se poškozený odvolat může. Takový výrok totiž může mít pro poškozeného význam jako doklad, že řádně a včas svůj nárok uplatnil a v řízení o něm pokračoval – srov. § 112 OZ, § 402 ObchZ. Za poškozeného a jeho jménem může podat odvolání také zákonný zástupce poškozeného, opatrovník nebo zmocněnec.

V případě, že odvolací soud zruší napadený rozsudek toliko ve výroku o náhradě škody a nerozhodne-li sám ve věci, odkáže poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, srov. ustanovení § 265 trestního řádu. Z povahy adhezního řízení není účelné, aby se trestní soud zabýval výlučně nárokem poškozeného v situaci, kdy otázka viny a trestu již byla rozhodnuta. Rozhodnutí odvolacího soudu o náhradě škody bude namísto v případech, kdy soud prvního stupně o nároku škody nerozhodl, ačkoli měl k tomuto rozhodnutí sám dostatek podkladů.

Pokud se týká opravných prostředků mimořádných, k jejich podání poškozený oprávněn není. To však nevylučuje možnost, aby učinil podnět osobě k podání mimořádného prostředku oprávněné, typicky příslušnému státnímu zastupitelství. Možnost samotného

---

<sup>85</sup> **Císařová D., Fenyk J. a kol.** Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006

poškozeného podávat mimořádné opravné prostředky by byla dle mého názoru zřejmě jdoucí nad rámec smyslu trestního řízení. V případě, že dojde na návrh oprávněné osoby k povolení obnovy řízení a to toliko ve výroku o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, pak jej soud odkáže při zrušení tohoto výroku na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem dle ustanovení § 284 odst. 3 trestního řádu.

#### *9.4 K nemožnosti poškozeného podat odpor proti trestnímu příkazu*

Povahu odsuzujícího rozsudku má i trestní příkaz dle ustanovení § 314e trestního řádu a jako takovým jím může být rozhodnuto i o povinnosti nahradit škodu způsobenou trestným činem, byl-li nárok náležitě uplatněn. Rozhoduje - li však soud trestním příkazem, dostává se poškozený do podstatně nevýhodnějšího postavení, než při rozhodování rozsudkem. Ačkoliv je trestní příkaz v praxi poměrně frekventovaný, poškozený není subjektem oprávněným podávat proti němu odpor, což lze v souladu s názorem Prof. Jelínka hodnotit kriticky.<sup>86</sup>

Tím, že poškozený nemá právo podat proti trestnímu příkazu odpor, dochází k zásadní relativizaci jeho postavení jako strany trestního řízení. Současná právní úprava totiž neumožňuje poškozenému dosáhnout nápravy nejen v případě vadného rozhodnutí o náhradě škody, ale ani v situaci, kdy samosoudce rozhodnutí o náhradě škody opomenul zcela.

Z povahy věci by bylo správné, aby poškozený, který uplatnil řádně nárok na náhradu škody, měl právo podat odpor proti trestnímu

---

<sup>86</sup> **Jelínek, J.** Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalování právní úpravy nejsou vyčerpány. In *Kriminalistika* č.2/2003

příkazu v rozsahu, který odpovídá jeho postavení. Prof. Jelínek v této souvislosti navrhuje, aby v takovém případě samosoudce mohl ve věci odporu poškozeného sám rozhodnout, anebo poškozeného odkázat na řízení ve věcech občanskoprávních. S ohledem na koncepci rozhodování ve věci trestním příkazem dle ustanovení § 314e a násl. trestního řádu, kdy samosoudce rozhoduje bez projednání věci v hlavním líčení nutno zdůraznit, že poškozený v těchto případech nemá jinak poslední příležitost uplatnit svůj nárok na náhradu škody dle ustanovení § 206 odst. 2 trestního řádu, tj. před zahájením dokazování v hlavním líčení. Lze tak z opatrnosti každému poškozenému doporučit, aby svůj nárok uplatnil se všemi náležitostmi již v průběhu přípravného řízení, neboť to, zda bude ve věci rozhodováno trestním příkazem, či bude nařízeno hlavní líčení, může jen stěží předvídat. Pokud podá obviněný odpor proti trestnímu příkazu a ve věci samosoudce nařídí konání hlavního líčení, nebude poškozenému nic bránit, aby svůj nárok před zahájením dokazování v tomto dodatečně uplatnil.

## **Kapitola X.** **Oběť trestného činu**

### *10.1 Pojem oběti trestného činu, podstata a účel zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu*

S pojmem poškozeného v trestním řízení bývá někdy zaměňován pojem oběti trestného činu ve smyslu zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu. Podle uvedeného zákona se obětí rozumí fyzická osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví.

Východiskem zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestných činů byla Evropská úmluva o odškodňování násilných trestných činů z roku 1983.<sup>87</sup>

Zákon č. 209/1997 Sb. není normou trestního práva procesního (ustanovení § 13 odst. 1 tohoto zákona vychází dokonce ze subsidiarity zákoníku občanského) a s problematikou práv poškozeného v trestním řízení prakticky nesouvisí. Může docházet k situacím, že poškozený v trestním řízení dle ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu, jemuž byla způsobena újma na zdraví, bude zároveň obětí trestného činu dle zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu. V zásadě však platí, že pojem oběti trestného činu ve smyslu uvedeného zákona je užší, než je pojem poškozeného v trestním řízení. Obětí trestného činu dle zákona o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu může být však i osoba, která poškozeným v trestním řízení nebyla, neboť za oběť se považuje i osoba pozůstalá po osobě, která v důsledku trestného činu zemřela, zejména byla-li rodičem, manželem nebo dítětem zemřelého a současně v době jeho smrti s ním žila v domácnosti.

Koncepce uvedeného zákona vychází z myšlenky, že jednou ze základních rolí státu a funkcí státní moci je ochrana jeho občanů před zásahy do jejich základních práv, jakožto nezbytný předpoklad důvěry ve veřejnou moc. Dojde-li k zásahu do jedné z právem nejvýše chráněných hodnot – tělesné integrity, měl by stát postižené osobě pomoci překlenout ztíženou sociální situaci, pokud škoda nebyla nahrazena za její vznik primárně odpovědnou osobou, nejčastěji pachatelem trestného činu případně pojišťovnou.

---

<sup>87</sup> Následně na to přijala Rada Evropy dvě doporučení týkající se obětí, v roce 1985 Doporučení o postavení oběti v rámci trestního práva a trestního řízení a v roce 1987 Doporučení o pomoci obětem a o prevenci viktimizace. Úmluva z roku 1983 mj. vyzývá, aby obětem byla poskytována pomoc materiálního i nemateriálního rázu a aby se veřejnost v této oblasti více angažovala.

Obětem, jimž vznikla újma na zdraví, se poskytuje náhrada buď formou paušální částky ve výši 25.000,- Kč nebo ve skutečné výši, kterou musí oběť prokázat, nejvíce však 150.000,- Kč. Pozůstalým po zemřelé oběti se poskytuje paušální částka ve výši 150.000,- Kč, celková částka vyplacená všem pozůstalým však nesmí přesáhnout 450.000,- Kč.

Peněžité pomoc je vyplácena ze státních prostředků. Do fondu pro pomoc obětem trestné činnosti přicházejí prostředky rovněž i od pachatelů trestné činnosti. V případech, kdy je schvalováno narovnání dle ustanovení § 309 trestního řádu, je např. nutné, aby nejméně polovina částky skládané obviněným na obecně prospěšné účely byla určena právě na pomoc obětem trestné činnosti.

Poskytnutá náhrada není svojí povahou kompenzací či náhradou imateriální újmy, jak bývá laiky někdy mylně dovozováno. Naopak se jedná spíše o jakousi půjčku, když stát může prostřednictvím Ministerstva spravedlnosti částky, které oběť jako náhradu obdržela, požadovat vrátit, s možností se práva na vrácení poskytnutých prostředků vzdát, blíže viz ustanovení § 12 zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu. Je tak otázkou, zda by nebylo vhodnější tuto koncepci opustit, neboť dle mého názoru působí na oběť trestného činu poměrně necitlivě a po dobu pěti resp. sedmi let dle ustanovení § 12 odst. 1, odst. 2 uvedeného zákona ji vystavuje nejistotě, zda nebude muset uvedené prostředky skutečně zčásti či zcela vracet, když takový postup je ponechán na diskreční pravomoci Ministerstva spravedlnosti. Počet osob, jimž je pomoc dle uvedeného zákona poskytnuta, se pohybuje v několika desítkách ročně. Domnívám se proto, že by bylo vhodnější nahradit možnost státu požadovat vrácení poskytnuté pomoci např. přechodem pohledávek oběti vůči pachateli trestného činu z titulu způsobené újmy na stát. Ten by je mohl následně vymáhat.

# Kapitola XI.

## **Kriminologické aspekty problematiky poškozeného v trestním řízení**

### *11.1 Viktimologie – nauka o obětech trestných činů*

Problematika poškozeného v trestním řízení má souvislost s řadou dalších věd, zejména kriminologií a v jejím rámci tzv. viktimologií, jakožto naukou specializující se na problematiku obětí trestných činů v širším smyslu.<sup>88</sup> Viktimologie se zabývá rolí oběti v genezi a průběhu trestného činu, při odhalování a objasňování trestného činu, způsoby pomoci obětem trestných činů, prevenci apod. Domnívám se, že v rámci této práce je vhodné učinit alespoň stručný úvod do problematiky, neboť skutečnost, že se jedinec stane obětí trestného činu a v této souvislosti získá procesní postavení poškozeného v trestním řízení má řadu příčin a okolností, z nichž na některé je poukázáno níže.<sup>89</sup>

Pro terminologickou jasnost výkladu v této kapitole je třeba poukázat na odlišný význam pojmu *oběť trestného činu* ve smyslu zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestného činu, který má užší význam, než oběť ve smyslu viktimologickém. Obdobné platí i stran pojmu poškozeného trestným činem, jenž je přesně definován pro účely trestního řízení v ustanovení § 43 trestního řádu, když viktimologie může za poškozeného trestným činem považovat i osoby, které uvedené postavení v rámci trestního řízení nemají.

---

<sup>88</sup> Srov. **Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007 str. 27

<sup>89</sup> Srov. např. **Císařová, D., Čížková, J.**: Viktimologie – důležitý činitel v prevenci kriminality, Československá kriminalistika č. 2/1980, str. 177-181



## *11.2 Předmět viktimologie a její význam pro trestní právo procesní*

Viktimologie se zabývá v rámci svého předmětu zejména problematikou:

- osoby oběti trestného činu;
- vztahy mezi obětí a pachatelem trestného činu;
- procesem viktimizace, zejména role oběti v něm;
- rolí oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci;
- pomocí oběti trestného činu, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace;
- ochranou občanů před viktimizací.<sup>90</sup>

Systematické a dlouhodobé analýzy uvedených otázek mohou být důležitou inspirací pro vhodnou úpravu práv poškozeného v trestním řízení a zhodnocením platné právní úpravy. Např. se ukázala vhodnost tzv. odklonů v trestním řízení, v jejichž rámci je kladen důraz na uspokojení nároků poškozeného, což plní velmi efektivně preventivní i reparační úlohu trestního zákonodárství u pachatelů méně závažné trestné činnosti.

## *11.3 Viktimnost a viktimizace*

Lze konstatovat, že ne všechny osoby jsou trestnou činností ohroženy ve stejné míře. Z řady faktorů vyplývá větší či menší pravděpodobnost, že se konkrétní jedinec stane obětí trestného činu. O

---

<sup>90</sup> Blíže srov. Novotný, O., Zapletal, J., a kol., Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001, str. 128 a násl

míře předurčenosti k tomuto se hovoří jako o tzv. *viktymnosti* či o tzv. *viktimogenním potenciálu*.<sup>91</sup>

Mezi faktory zvyšující viktimogenní potenciál bývá řazeno např. profesní zaměření jedince či výkon některých dalších činností, neboť je prokázáno, že s řadou z nich jsou spojena zvýšená rizika ohrožení jejich vykonavatelů pachateli trestných činů. Uvedené se týká typicky policistů, hlídačů, ostrahy objektů, prostitutek apod.

Rovněž cizince, národnostní či náboženské menšiny, homosexuály může jejich odlišnost od většiny predisponovat k tomu stát se obětmi trestných činů, obvykle trestných činů hrubě narušujících občanské soužití dle hlavy V. trestního zákoníku, jakož i dalších trestných činů, kde okolnost, že oběť přísluší k některé z menšin, bude znakem kvalifikované skutkové podstaty takového trestného činu.

Dalšími okolnostmi ovlivňující viktymnost mohou být např. věk osoby, psychické vlastnosti, sociální prostředí, v němž se pohybuje apod.

Viktimizací je proces, v němž se potenciální oběť stává obětí skutečnou v důsledku jednání pachatele.<sup>92</sup> Případy, kdy oběť vůbec nijak nezasáhne do procesu viktimizace jsou výjimečné. Oběť ve většině případů svým chováním před trestným činem, v době činu a po něm ovlivní jak iniciaci činu, jeho průběh a následně i možnost odhalení pachatele. Uvedené však v žádném případě neznamená, že by oběť mohla výhradně sama za skutečnost, že se obětí stala. Jedná se spíše o určité druhy aktivního či pasivního jednání, jímž jedinec v různé míře přispěl k tomu, že proti němu byl trestný čin spáchán. Těmito může být např. nedostatečné zabezpečení vlastního majetku proti odcizení, navazování osobních, či obchodních styků s rizikovými osobami apod.

---

<sup>91</sup> Holyst, B.: *Kryminologia*, 5. Vyd, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1994, s. 510

<sup>92</sup> Novotný, O., Zapletal, J., a kol., *Kriminologie*, Eurolex Bohemia, Praha 2001, str. 131

## *11.4 Problematika vztahu pachatele a oběti trestného činu resp. obviněného a poškozeného*

Má práce se zabývá zejména procesními vztahy postavení poškozeného trestným činem a osoby z trestného činu obviněné. Tyto však bývají v reálném životě provázeny řadou mimoprocesních okolností a vztahů ať již objektivních (oběť a pachatel jsou sousedé, setkávají se na pracovišti, navštěvují stejné kulturní zařízení apod.) nebo subjektivních (oběť a pachatele pojí milenecký, přátelský, negativní či pozitivní vztah).

Kriminologickými průzkumy lze dojít k zajímavým závěrům, např. v 80 % případů vražd, existoval mezi obětí a pachatelem blízký vztah, u sexuálních trestných činů je to kolem 70% případů, u znásilnění kolem 30% případů.<sup>93</sup>

Znalost osobních a majetkových poměrů oběti, jejích zvyklostí, chování a reakcí může pachateli značně usnadnit spáchání trestného činu. Blížší vztah pachatele a oběti však může být naopak přínosný pro odhalení a vyšetření trestného činu, neboť poškozený často poskytne orgánům činným v trestním řízení přesné informace o pachateli pro jejich efektivnější činnost.

V souvislosti s uvedeným se hovoří o typologii obětí trestných činů na:

1. oběti, které zavinili svou viktimizaci
  - a. individuálně (např. oběť-provokatér)
  - b. příslušnost k rizikové, negativně hodnocené skupině (např. prostitutka)
2. oběti, které nezavinili svou viktimizaci

---

<sup>93</sup> **Vernerová, E.:** Některé viktimologické aspekty vyšetřovacího řádování trestného činu znásilnění, in Příspěvky ke kriminalistice, Universita Karlova, Praha str. 145 an.

- a. individuálně (občan vystoupí na obranu napadené osoby a sám je přítom zraněn
- b. příslušností k rizikové, pozitivně hodnocené skupině (např. příslušník Útvaru rychlého nasazení)

Dalšími typy obětí jsou kriminologií definovány např.:

- predestinovaná oběť, tj. osoba s vysokým rizikem viktimizace
- předstírající oběť, tj. osoba, která pouze simuluje újmu
- hypertrofující oběť, tj. taková, která zveličuje skutečně utrpěnou újmu
- oběť recidivista, tj. osoba, která se opakovaně stává obětí trestné činnosti svojí naivitou, důvěřivostí či nebezpečnými aktivitami.<sup>94</sup>

K dalším otázkám vztahu pachatele a oběti trestného činu v rámci trestního řízení srov. blíže kapitolu č. III.

Vedle poškození na zdraví či majetku, s nimiž se setkáváme jak v rámci viktimologie, tak trestního řádu, zabývá se viktimologie i poškozeními nebo poškozenými, které trestní řád jako poškozené neuznává, resp. neumožňuje reparaci jim způsobených újem v rámci trestního řízení.

Újma osob poškozených trestnými činy může spočívat velmi často v jejich psychických útrapách, bázi, nedůvěřivosti, nemožnosti navázat běžný partnerský život, poškození v zaměstnání apod. Takové následky jsou způsobeny zejména obětmi trestných činů proti životu a zdraví dle hlavy VII. trestního zákona, některými trestnými činy proti

---

<sup>94</sup> Novotný, O., Zapletal, J., a kol., Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001, str. 137

svobodě a lidské důstojnosti dle hlavy VIII. trestního zákoníku apod. Zejména u sexuálních deliktů je časté, že jejich oběti jsou celoživotně poznamenány závažnými psychickými útrapami a jen stěží se vyrovnávají s prožitou událostí. Uvedené újmy nejsou a ani dost dobře nemohou být v rámci trestního řízení zmírňovány, neboť mají natolik specifický charakter, že jejich zmírnění lze dosáhnout především vhodnou a citlivou péčí o poškozené v rámci fungujících psychologických či jiných poraden. Na rozdíl od majetkové škody, jíž je možné poměrně snadno napravit, újmy psychického rázu mohou být odstranitelné velmi složitě, zda vůbec. S ohledem na uvedené tak lze doporučit zejména velmi úzkou spolupráci orgánů činných v trestním řízení s organizacemi poskytující pomoc např. obětem domácího násilí, znásilněným apod. Pouze šetrný a vysoce odborný přístup k osobám poškozeným v jejich duševní sféře může jejich újmu zmírnit. Uvedeným osobám pak rovněž nic nebrání, aby se domáhaly v rámci civilního řízení poskytnutí přiměřeného zadostiučinění, došlo-li trestným činem k zásahu do její občanské cti, lidské důstojnosti, jakož i soukromí a projevů osobní povahy, k čemuž v důsledku výše uvedených trestných činů obvykle odchází. Takové osoby je v neposlední řadě nutné také chránit před nepříznivými následky tzv. sekundární viktimizace, k níž dochází v návaznosti na újmu primární, tj. tu, která byla bezprostředně způsobena trestným činem. Sekundární viktimizaci způsobuje např. bulvární medializace věci, vyčlenění oběti z kolektivu, její zastrašování pachatelem apod. K sekundární viktimizaci však může dojít i v důsledku nevhodného postupu orgánů činných v trestním řízení, když tyto by např. opakovaně či nevhodně vyslyšely poškozené osoby, u nichž pak dochází k obnovování nepříjemných prožitků spojených s trestným činem. Uvedený aspekt je reflektován trestním řádem např. v ustanovení § 55 odst. 2 upravujícím možnost utajení totožnosti svědka, nebo v ustanovení § 102 trestního

řádu upravujícím výsledch osoby mladší patnácti let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj.

## **Kapitola XII.**

### **Závěr a shrnutí problematiky**

Na řadě míst práce jsem poukázal na problematické otázky a nastínil možnosti jejich řešení. Jednotlivé kapitoly jsem se snažil uspořádat co nejpřehledněji a zachytit v nich systematicky jak aspekty teoretické, praktické, současnou právní úpravu, tak i možný vývoj do budoucna.

V práci jsem se snažil zabývat především otázkami, které mají dle mého názoru širší význam pro postavení poškozeného v trestním řízení a diskuse nad nimi může být přínosem do budoucna, zejména pro případnou rekonstrukci trestního řádu. Detailnímu rozboru všech otázek platné právní úpravy poškozeného v trestním řízení, např. otázkám doručování poškozenému, zvláštnostem vyplývajícím ze zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže apod. se práce nevěnovala. Domnívám se totiž, že tak širokou materii jako je institut poškozeného v trestním řízení lze v celém rozsahu jen velmi těžko zpracovat do jediné rigorózní práce, aniž by se v ní neztrácel základní smysl, tj. určité hlubší teoreticko-praktické zamyšlení nad zpracovávaným tématem.

Vzhledem k tomu, že rigorózní práce by měla ve svém závěru vyslovit určité teze, jež by bylo vhodné zvážit, či podrobit diskusi, dovolil bych si nad rámec uvedených v předchozích kapitolách naznačit některé další, které považuji za důležité.

Stran souhlasu poškozeného s trestním stíháním považuji de lege ferenda za hodné diskuse opuštění současné koncepce § 163 trestního řádu v tom smyslu, kdy je zákonným požadavkem pro jeho aplikaci bližší vztah mezi pachatelem trestného činu a poškozeným. Domnívám se totiž, že by obecně bylo možné poškozenému svěřit odpovědnost a rozhodnutí, aby sám zvážil, zda bude s trestním stíháním souhlasit či nikoli. Vesměs se dá soudit, že trestné činy uvedené v § 163 trestního řádu lze považovat za ty méně závažné a zájem na jejich stíhání by tak měl stanovisko poškozeného reflektovat, bez ohledu na jeho vztah k pachateli. Tento krok by však nebyl zcela bez výhrad a mělo by jej dle mého názoru provázet i několik souvisejících změn. Předně by bylo nutné učinit vhodná opatření pro situace, kdy by mohl být na poškozeného vyvíjen nátlak, aby souhlas s trestním stíháním odmítl dát, či jej vzal zpět. Současný trestní řád na tyto situace sice pamatuje v ustanovení § 163 odst. 1 písm. d), ale jeho efektivita není v praxi příliš vysoká, zejména s ohledem na důkazní obtíže. V celé věci by však bylo vhodné postupovat recipročně a ani obviněný by neměl být objektem nátlaku poškozeného a jeho snah získat za nedání souhlasu s trestním stíháním obviněného typicky finanční či jiný prospěch. S tím souvisí i otázka, zda by uvedená změna nesloužila pouze těm, v jejichž finančních či společenských možnostech je získat si pro ně příznivého postoje ze strany poškozeného.

Otázkou, na níž by mělo být v této souvislosti rovněž pamatováno je problematika opakovaného páchání trestné činnosti. Jsem totiž přesvědčen o tom, že vědomí pachatelů o možnosti své trestní stíhání vždy odvrátit získáním pozitivního stanoviska poškozeného, může značně oslabit respekt vůči trestnímu právu jako takovému a relativizovat jeho preventivní funkci. Pachatel nemůže spoléhat na to, že lze trestnou činnost páchat a bude-li náhodou v konkrétním případě odhalena, vyhne se trestnímu stíhání např. různými

formami „citového vydírání“ poškozeného nebo finanční odměnou poškozenému poskytnutou, v důsledku nichž poškozený nedá k trestnímu stíhání souhlas.

Poměrně bez výhrad by dle mého názoru mělo být poškozenému přiznáno právo podat odpor proti trestnímu příkazu. Je sice možné, že zákonodárce jeho vyloučením z tohoto práva zřejmě zamýšlel, aby tento způsob rozhodování o trestných činech fungoval rychle, efektivně a sloužil základnímu účelu trestního řízení, tj. zjištění, zda byl trestný čin spáchán, kdo je jeho pachatelem a komu bude uložen odpovídající trest. Poškozený je však významným subjektem trestního řízení a v případě, kdy se tak zásadním způsobem rozhoduje o jeho právech, by jeho pozice měla být silnější.

Dalším argumentem je i skutečnost, že je to právě trestní příkaz, jímž se rozhoduje poměrně často právě o méně závažných majetkových trestných činech a tato změna by tak posílila postavení poměrně velkého počtu poškozených s právem na náhradu škody. Současná právní úprava neumožňuje dosáhnout změny vadného rozhodnutí trestním příkazem o náhradě škody nejen v případě, kdy rozhodnutí samosoudce o náhradě škody bylo chybné, ale i v situacích, kdy samosoudce opomenul o náhradě škody rozhodnout zcela.

Bylo by rovněž vhodné, pokud by měl samosoudce rozhodující věc trestním příkazem, obdobnou povinnost jako soud v hlavním líčení, tj. rozhodnout o náhradě škody, jestliže je její výše součástí popisu skutku, uvedeného ve výroku rozsudku, jímž se obžalovaný uznává vinným.

Jako další zásadní nedostatek současné právní úpravy vnímám skutečnost, že poškozený nemá právo účastnit se vyšetřovacích úkonů analogicky tak, jako je oprávněn obviněný resp. jeho obhájce dle ustanovení § 165 trestního řádu. Obdobné platí i o vyrozumění o možnosti prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování dle



ustanovení § 166 trestního řádu. Jedná se z mého pohledu o zásadní deficity v právech poškozeného. Byť lze chápat, že v některých případech by mohl zejména výkon práv dle ustanovení § 165 trestního řádu znamenat nežádoucí ovlivnění poškozeného např. pro podání jeho svědecké výpovědi v hlavním líčení, nedomnívám se, že by byla taková obava s přihlédnutím k charakteru konkrétního případu vždy důvodná a že by měla zdůvodňovat absolutní zbavení poškozeného uvedeného práva. Jsem přesvědčen, že ani dnešní právní úprava nevylučuje poškozeného z možnosti získat poznatky o obsahu výpovědí jiných svědků či o charakteru dalších důkazů např. v rámci výkonu práva nehlédnout do spisu. Možnost náležitého zjištění skutkového stavu v rozsahu nezbytném pro rozhodnutí by tak dle mého názoru výkonem shora uvedených práv o nic více než dnes dotčena nebyla.

Jako hodných diskuse by se dala v souvislosti s tématem rigorózní práce nalézt řada dalších problémů, typicky institut soukromé žaloby a vůbec možnost posunu v celkovém chápání poškozeného a systému jeho práv v trestním řízení. Zásadní koncepční otázky však souvisí nejen s trestněprávními aspekty věci, ale mají širší souvislosti s obecným chápáním jednotlivce a jeho postavení ve společnosti. Případné změny tak bude nutné velmi pečlivě zvážit.

## **ENGLISH SUMMARY**

The main purpose of this graduation theses is to analyse selected legal aspects of the position of the injured person in the criminal procedure.

The first chapter deals with the evolution of this institution and its broad significance for the criminal procedure in general, and particularly within the European region.

The second chapter deals with the injured persons's potency to influence the initiation and continuation of the prosecution. There are also some international comparative studies, theoretical analyses and demonstrations of actual issues. This chapter is especially important with regards to the recent conception and principles of the criminal procedure. At the end of this chapter are described some recent problems of the injured person's consent with the initiation of the prosecution.

The purpose of the third chapter is to explain and to analyse a legal definition of the injured person in the Czech criminal procedure and to give examples of some special subjects. There is also a short introduction of some foreign legal systems too.

Next chapter deals, among others, with the rights of the injured person to claim damages and with practical course of the adhesive proceeding. In many regards this proceeding is similar to the civil trial and I give some examples of the similarity, differences, essential parts of the judgements, etc.

Last part of my work is a short introduction of the right of the injured party to file an appeal.

In addition I enclose a list of important judgements either applied in the diploma paper or which I consider to be fundamental for this legal issue.

- |    |                |   |                     |
|----|----------------|---|---------------------|
| 1) | trestní řízení | - | criminal procedure  |
| 2) | poškozený      | - | injured person      |
| 3) | adhezní řízení | - | adhesive proceeding |

## **РЕЗЮМЕ**

Целью настоящей дипломной работы является разбор отдельных аспектов правового статуса потерпевшего в уголовном процессе.

Первая глава посвящена эволюции прав потерпевшего в широком контексте роли материального и процессуального уголовного права. В ней также затронута и проблематика гражданского иска, рассматриваемого в рамках уголовного дела, как института, известного, помимо прочих, и российскому уголовно-процессуальному законодательству.

В следующей главе анализируется, прежде всего, возможность потерпевшего собственным волеизъявлением повлиять на заведение и продолжение рассмотрения уголовного дела. Далее следует ряд теоретических размышлений о данном институте в чешском законодательстве и законодательстве иностранных государств, практические наблюдения и проект возможных изменений соответствующих правовых норм в Чехии.

Третья глава касается юридического определения понятия «потерпевший» в уголовном процессе, где приведено несколько примеров специальных субъектов, а также ссылка на русские и польские правовые нормы.

Глава четвертая посвящена так называемой «адгезивной процедуре», смыслом которой является вынесение решения о возможных требованиях пострадавшего о возмещении ущерба в

рамках уголовного дела. Учитывая гражданско-правовой характер данных требований, далее приводится ряд сходств и различий с классическим гражданским иском.

Заключительная глава представляет собой краткий анализ права потерпевшего подать апелляцию.

Составной частью дипломной работы является также список использованной и относящейся к данной теме юдикатуры и литературы.

## Použitá a související judikatura

**R 3/1962** Procesní postavení poškozeného v adhezním řízení nelze přiznat osobě, která v důsledku trestné činnosti byla poškozena, pokud vzniklá škoda přímo s projednávaným trestným činem obžalovaného nesouvisí. V takovém případě nelze ani takovou osobu odkázat s jejími nároky na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem.

**R 15/1962** Náhradu za neoprávněný odber elektriny odberateľovi nie je možné určit podľa voľného uváženia, lebo v tomto prípade výška nároku je určená špeciálnym právnym predpisom, tj. vyhláškou ministerstva palív a energetiky č. 83/1955 Ú. v.

**R 47/1962** Škodou trestným činem způsobenou, kterou lze uplatňovat v trestním řízení, je každá majetková škoda bez ohledu na to, zda je o ní jinak oprávněn rozhodovat soud, či jiný státní nebo společenský orgán. Je proto takovou škodou i škoda vzniklá prováděním léčebné péče, k jejímuž projednávání jsou nyní jinak příslušné orgány uvedené ve vyhlášce č. 8/1962 Sb., která na základě zák. č. 150/1961 Sb. upravuje rozhodování a příslušnost těchto orgánů, ale nijak se nedotýká oprávnění soudu, aby v trestném řízení o nároku na náhradu takové škody rozhodl (Viz směrnice pléna Nejvyššího soudu ze 4. 6. 1962 - Pls 1/62, uveřejněné pod č. II/62 rozh.).

**R 48/1962** V případě, že poškozený uplatňuje v trestním řízení nárok na náhradu škody, kterou proti škůdci, tj. obžalovanému, uplatňovat nemůže, má ho soud poučit a setrvá-li na svém návrhu na přiznání náhrady škody i přes poučení soudu, musí soud vyslovit podle analogie § 44 odst. 3, § 206 odst. 4, tr. ř. usnesením, že se nepřipouští uplatňování nároku na náhradu škody v trestním řízení. V rozsudku pak o nároku na náhradu škody nerozhoduje, a to ani odkázáním poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popř. na řízení před jiným příslušným orgánem.

**R 34/1963** Jestliže v adhezním řízení byl poškozeným náležitě uplatněn nárok na náhradu škody, je soud povinen, jsou-li pro to dostatečné podklady, současně s výrokem o vině rozhodnout o povinnosti odsouzeného k náhradě způsobené škody a ne odkazovat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

**R 29/1965** Trestní soud při rozhodování o povinnosti obviněného nahradit poškozenému škodu, způsobenou trestným činem, musí použít všech příslušných hmotně-právních předpisů občanského práva. Při posuzování výše bolestného bude zpravidla nutné provést důkaz posudkem znalce-lékaře o skutečné, stavu věci odpovídající, výši bolestného. Při rozhodování o povinnosti obviněného nahradit poškozenému bolestné je nutno přihlížet ke spoluzavinění poškozeného ( § 441 obč. zák.). K rozhodnutí o uplatňovaném nároku na náhradu nákladů léčebné péče podle § 22 zák. č. 150/1961 Sb. příslušným okresní národní výbor a nikoli soud. (Nyní upraveno zákonem č. 33/1965 Sb.).

**R 34/1963** Jestliže v adhezním řízení byl poškozeným náležitě uplatněn nárok na náhradu škody, je soud povinen, jsou-li pro to dostatečné podklady, současně s výrokem o vině rozhodnout o povinnosti odsouzeného k náhradě způsobené škody a ne odkazovat poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních.

**R 15/1966 II.** Majetkovou škodou ve smyslu § 228 tr. ř. může být jen skutečná škoda, kterou obviněný trestným činem způsobil a nikoli škoda, kterou uplatňuje podnik podle vnitropodnikové praxe za použití sankcí administrativní, pracovněprávní, občanskoprávní či jiné povahy.

**R 11/1967 III.** Z ustanovení § 43 odst. 2 tr. ř. vyplývá, že trestní soud může v trestním řízení rozhodnout o náhradě škody jen tehdy, jestliže poškozený nárok na náhradu škody v trestním řízení uplatní; o náhradě škody nemůže soud rozhodnout z moci úřední. Z návrhu poškozeného musí být patrná výše uplatňovaného nároku, a to alespoň minimální částka.

**R 33/1967 II.** Při zjišťování výše škody je nutno vycházet vždy ze škody skutečné, tj. z částky představující majetkovou hodnotu, o kterou byl trestným činem majetek poškozeného zkrácen. Výše škody se stanoví podle ceny předmětu v době, kdy škoda vznikla (§ 443 obč. zák.); při odcizení věcí starších a již použitých se přihlíží k okolnostem snižujícím jejich hodnotu.

**R 1/1968 II.** V trestním řízení lze v každém případě uplatňovat pouze majetkovou škodu způsobenou trestným činem, tj. takovou majetkovou škodu, jejíž vznik je v příčinné souvislosti se skutkem uvedeným v žalobním návrhu, přičemž na právním posouzení tohoto skutku nezáleží. V žádném případě nelze poškozenému přisoudit náhradu majetkové škody, která není v příčinné souvislosti se skutkem uvedeným v odsuzujícím rozsudku.

**R 5/1968 II.** Aby mohl být výrok o náhradě škody vykonatelný, musí být z něj vedle přesného označení osoby poškozeného a nároku, který mu byl přisouzen, také patrné, zda jde o náhradu škody rukou společnou a nerozdílnou (solidární) či podle účasti na způsobené škodě jednotlivými podíly (dělená odpovědnost).

**R 7/1968 I.** Požadavek zjistit objektivní pravdu ve smyslu základních zásad trestního řízení uvedených v § 2 odst. 5 tr. ř. platí bezvýjimečně i pro rozhodování o otázkách souvisejících s výší škody způsobené trestným činem, s právy a postavením poškozeného a s adhezním řízením, což vyplývá i z ustanovení § 89 odst. 1 písm. e) § 164 odst. 2, § 186 odst. 1 písm. f) i § 46 tr. ř. I na odůvodnění výroku o náhradě škody se vztahuje ustanovení § 125 tr. ř.

Nesplnění tohoto požadavku a nezjištění skutečné hodnoty odcizené věci má zpravidla za následek nemožnost zjistit skutečnou výši škody, základních předpokladů pro stanovení rozsahu viny, posouzení rozsahu stupně nebezpečnosti činu pro společnost, i podkladů pro správné rozhodnutí o náhradě škody.

**R 7/1969** Při stanovení výše škody způsobené při dopravní nehodě, je soud povinen přezkoumat správnost vyúčtování opravy motorového vozidla zejména v tom směru, zda způsobené škody nebylo využito k opravě motorového vozidla nad rámec jeho poškození trestným činem, tj. i k opravě, resp. výměně součástí opotřetelných řádebných jeho běžným používáním. Z ustanovení § 422 odst. 2 obč. zák. vyplývá, že soud v adhezním řízení může přiznat náhradu jiné škody jen, když jde o škodu způsobenou úmyslným jednáním.

**R 29/1969 I.** Přivlastní-li si zaměstnanec pošty peníze, které mu byly svěřeny k doručení, naplňuje znaky trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví podle § 132 odst. 1 písm. b) tr. zák. a nikoliv podle § 132 odst. 1 písm. c) tr. zák. bez ohledu na to, že nevystavil podateli příslušnou podací stvrzenku nebo že peníze nebyly zapsány v dokladech pošty ve smyslu § 10 vl. nař. č. 240/1949 Sb. jímž se provádí poštovní zákon.

**II.** Nárok na náhradu škody, způsobené pracovníkem trestní řádetí osobě nebo cizí organizaci zaviněným porušením povinností při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním, může v adhezním řízení uplatnit pouze organizace, s níž je pracovník v době způsobení škody v pracovním poměru. Poškozené trestní řádetí osobě nebo cizí organizaci v takovém případě nárok na náhradu škody vůči pracovníkovi nenáleží; své nároky může uplatňovat pouze vůči organizaci, u níž byl pachatel v době činu pracovníkem, nikoliv však v trestním řízení proti takovému pachateli.

**R 41/1971** Rozhoduje-li soud v adhezním řízení o nároku poškozeného na náhradu škody, musí dbát hmotně právních ustanovení o náhradě škody, zejména též ustanovení § 442 odst. 1 obč. zák., podle kterého se hradí skutečná škoda, a to uvedením v předešlý stav; jen není-li to dobře možné nebo účelné, hradí se škoda v penězích.

**R 31/1972** Pro posouzení výše škody způsobené trestným činem a pro rozsah povinnosti k její náhradě je rozhodující částka potrestní řádebná k uvedení věci do původního stavu; ke zhodnocení, o něž byla opravou původní hodnota věci zvýšena, se nepřihlíží.

**R 12/1973** Tzv. jinou škodou ve smyslu § 442 odst. 2 obč. zák. (resp. § 179 odst. 3 zák. práce), kterou lze poškozenému přiznat, způsobil-li škůdce škodu úmyslně, může být i ušlý bankovní úrok, který by byl poškozenému připadl, nebýt škodné události.

**R 17/1973** Při rozhodování o povinnosti obviněného nahradit' poškozenému škodu způsobenou trestným činem je soud povinný aplikovat' příslušné hmotnoprávní předpisy (občianskeho práva, pracovného práva, prípadne iné hmotnoprávní predpisy), ktoré sa na prejednávany prípad vzťahujú.

**R 13/1975** Medzi škodou, ktorá vznikla z majetkového trestného činu (z rozkrádania, krádeže, sprenevery, podvodu atď.) a konaním podielníka ( § 134, § 251, § 252 Tr. zák.), ktorý ukryje či na seba alebo na iného prevedie vec, ktorá bola

získaná majetkovým trestným činom spáchaným inou osobou, spravidla nebýva príčinný vzťah, a preto podielnik za túto škodu nezodpovedá.

**R 9/1977** Ani pri úmyslnom zavinení škúdce nelze vylučovať pomerné snížení náhrady škody v dôsledku zavinení poškodeného. Tyto prípady budú však zcela výjimečné a budú prichádzať v úvahu zpravidla len pri úmyslnom zavinení poškodeného. V prípadoch, kedy škúdce spôsobil škodu úmyslné a poškodený ji spoluzavinil z nedbalosti, bude zpravidla nedbalosť poškodeného v pomere k úmyslnému zavinení škúdce tak nepatrná, že pomerné snížení náhrady škody v dôsledku zavinení poškodeného nebude prichádzať v úvahu.

**R 18/1977** Z ustanovenia § 228 ods. 2 Tr. por. vyplýva, že výrok o povinnosti obžalovaného nahradiť škodu musí okrem iného presne označovať nárok, ktorý bol oprávnenej osobe prisúdený. To znamená, že súd musí v tomto výroku vyjadriť výšku nároku v peniazoch, pokiaľ prisúdený nárok spočíva v peňažnom plnení. Ustanovenie § 179 ods. 1, 2 Zák. práce treba vykladať tak, že výška prisúdenej náhrady škody nesmie presahovať výšku skutočnej škody, ktorú pracovník spôsobil organizácii nedbanlivým porušením povinností pri plnení pracovných úloh alebo v priamej súvislosti s ním (§ 172 Zák. práce).

**R 35/1981** Uložiť obžalovanému povinnosť nahradiť spôsobenú škodu podľa § 228 odst. 1 Tr. por. môže súd len v odsudzujúcom rozsudku, t. j. len vtedy, keď uzná obžalovaného za vinného z trestného činu alebo prečinu. Takúto povinnosť mu nemôže uložiť v uznesení, ktorým postúpil vec na prerokovanie komisii národného výboru na ochranu verejného poriadku. V takom prípade nemôže súd ani odkázať poškodeného s nárokom na náhradu škody na konanie o veciach občianskoprávných, prípadne na konanie pred iným príslušným orgánom podľa § 229 Tr. por.

**R 30/1983** Úplatok je neoprávnený majetkový prospech pre toho, kto ho prijal. Prijatie úplatku páchatelom trestného činu prijímania úplatku podľa § 160 Tr. zák. nezakladá preto zodpovednosť za škodu (§ 420 Obč. zák. a nasl.), ale zodpovednosť za neoprávnený majetkový prospech (§ 451 a nasl. Obč. zák.). Vydanie neoprávneného majetkového prospechu tomu, kto úplatok poskytol, prípadne štátu (§ 457 odst. 1 Obč. zák.), nemožno uplatňovať v trestnom konaní podľa § 43 odst. 2 Tr. por., ale len v konaní o veciach občianskoprávných.

**R 50/1986 I.** Oprávnený nárok na náhradu škody je trestní radeba snížiť o časťku, ktorá bola v prúběhu trestního řízení u obžalovaného zjištěna jako pocházející z trestné činnosti a poškozenému pravomocně v řízení podle § 80 odst. 1 tr. ř. vydána, trestní radeba ji poškozený ještě nepřevzal.

**II.** Úroky z prodlení jsou příslušenstvím nároku poškozeného na náhradu škody. Uplatněný nárok na náhradu škody lze upřesnit do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Proto i odvolací soud přizná úroky z prodlení, jestliže poškozený řádně včas uplatnil nárok na náhradu škody a úroků z prodlení se domáhal až v odvolacím řízení.



**R 51/1986** Organizace odpovídající za odložené věci podle § 433 odst. 2 obč. zák., které byly odcizeny, může uplatnit v trestním řízení nárok na náhradu škody proti pachateli trestného činu ( § 43 odst. 2 tr. ř.) pouze za předpokladu, že škodu nahradila tomu, komu byly věci odcizeny, a tím na ni přešel nárok na náhradu škody proti škůdci, tj. pachateli trestného činu.

**R 34/1987** Nárok státu na zaplacení daně není nárokem na náhradu škody způsobené trestným činem zkrácení daně, ale nárokem vyplývajícím přímo ze zákona. Nejde proto o nárok, který by mohla příslušná finanční správa uplatňovat podle § 43 odst. 2 tr. ř. v trestním řízení.

**R 21/1991 I.** Vyrozumět poškozeného o veřejném zasedání konaném o návrhu na povolení obnovy řízení je trestní řádeba podle § 233 odst. 1 tr. ř. jen v těch případech, je-li návrh na povolení obnovy řízení podán proto, že vyšly najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody.

**II.** Poškozený má právo podat stížnost proti usnesení povolení obnovy řízení pouze tehdy, byla-li obnova povolena výslovně ve výroku o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody.

**R 33/1992** Je-li poškozenou trestným činem ublížení na zdraví podle § 223 tr. zák. nezletilá dcera pachatelky, je trestní řádeba k vyjádření souhlasu (či nesouhlasu) s trestním stíháním podle § 163a odst. 1 tr. ř. ustanovit nezletilé podle § 45 odst. 2 tr. ř. opatrovníka. Uvedené vyjádření nelze vyžadovat jen od otce nezletilé, neboť by to bylo v rozporu s ustanovením § 37 odst. 2 zákona o rodině. Úkon opatrovníka musí být schválen soudem podle § 176 odst. 1 občanského soudního řádu.

**R 34/1992** Dopustí-li se sourozenci vzájemným fyzickým napadením trestného činu ublížení na zdraví podle § 221 odst. 1 tr. zák., je možno trestní stíhání každého z nich konat jen tehdy, souhlasí-li s tím druhý ze sourozenců ( § 163a odst. 1 tr. ř.). Na souhlas je trestní řádeba se jich před zahájením trestního stíhání výslovně dotázat.

**R 16/1993 III.** Uplatňují-li nárok na náhradu škody, která byla způsobena na majetku poškozeného, pozůstalí po poškozeném, musí soud vždy na podkladě důkazů zjistit, zda jde o právní nástupce (dědice) poškozeného.

**R 25/1993 II.** Jestliže soud odsuzuje obžalované pro trestný čin, kterým způsobili škodu společným jednáním podle § 9 odst. 2 tr. zák., zpravidla zaváže obžalované nahradit tuto škodu společně a nerozdílně podle § 438 odst. 1 obč. zák. Solidární odpovědnost k náhradě škody založená rozhodnutím soudu je výhodnější z hlediska ochrany práv poškozeného. Dělená odpovědnost k náhradě škody podle § 438 odst. 2 obč. zák. je výjimkou z obecného pravidla způsobu náhrady škody a musí vyplývat ze zvláštních okolností konkrétního případu. Rozhodnutí ve smyslu § 438 odst. 2 obč. zák. musí soud náležitě odůvodnit.

**R 45/1993 II.** Povinnost k náhradě škody nelze uložit tomu obžalovanému, proti kterému poškozený neuplatnil návrh podle § 43 odst. 2 tr. ř., a to ani tehdy, když se jako spoluobžalovaný na vzniku škody podílel.

**R 25/1994 III.** Rozhoduje-li soud v adhézním řízení o nároku na bolestné, musí vycházet z takové výše bolestného, která přísluší podle právního předpisu účinného v době, kdy došlo k poškození zdraví. Změna tohoto právního předpisu, k níž došlo v době rozhodování soudu, je nerozhodná. To platí v poměru mezi vyhláškou č. 76/1981 Sb. a vyhláškou č. 54/1993 Sb. Bolestné je tzv. ryze osobním nárokem. Proto může být přiznáno jedině osobě, jíž byla újma na zdraví způsobena, a nikoli např. jejímu zákonnému zástupci.

**R 43/1994 III.** Výrok o náhradě škody, a to i výrok, jímž je poškozený odkázán podle § 229 odst. 1 tr. ř. na občanskoprávní řízení, může být učiněn jen na podkladě návrhu poškozeného, který je v souladu s ustanovením § 43 odst. 2 tr. ř. To mimo jiné znamená, že z návrhu musí být patrné, z jakých důvodů a v jaké výši se nárok na náhradu škody uplatňuje.

**R 38/1999 I.** Trestní stíhání pro skutek vykazující v jednočinném souběhu zákonné znaky jednak trestného činu uvedeného v § 163a odst. 1 tr. ř., jednak trestného činu tam neuvedeného, je podmíněno souhlasem poškozeného, který je podle tohoto ustanovení k tomu oprávněn v tom smyslu, že bez jeho souhlasu lze vést trestní stíhání jen ohledně trestného činu neuvedeného v § 163a odst. 1 tr. ř. V takovém případě však nelze trestní stíhání pro trestný čin, ohledně něhož nebyl souhlas udělen, zastavit z důvodu uvedeného v § 11 odst. 1 písm. h) tr. ř., nýbrž při právním posouzení skutku se nepřihlíží k jeho právní kvalifikaci jako trestného činu uvedeného v § 163a odst. 1 tr. ř.

**II.** Jestliže trestnými činy spáchanými v jednočinném souběhu bylo poškozeno několik osob, přičemž v souladu se svým oprávněním podle § 163a odst. 1 tr. ř. některá z nich neudělí souhlas s trestním stíháním pro ten trestný čin, kterým došlo jen k jejímu poškození, pak pro tento trestný čin nelze konat trestní stíhání. Trestní stíhání pro trestné činy spáchané jedním skutkem lze v takovém případě vést jen pro ten trestný čin, ohledně něhož byl dán souhlas té osoby, která byla právě tímto trestným činem sama poškozena. Ustanovení poslední věty § 163a odst. 1 tr. ř. se v případě jednočinného souběhu vztahuje k jednotlivým právním kvalifikačním skutku.

**R 25/1998 II.** Zdravotní pojišťovna může v trestním řízení vedeném pro trestný čin, jímž bylo ublíženo na zdraví (např. trestné činy podle § 221, § 222, § 223, § 224 tr. zák.), vykonávat práva poškozeného ( § 43 odst. 1 tr. ř.) a uplatňovat nárok na náhradu škody ( § 43 odst. 2 tr. ř. ) teprve tehdy, jestliže alespoň zčásti uhradila náklady léčení poškozeného.

**R 19/2003 III.** Uplatňují-li nárok na náhradu škody, která byla způsobena na majetku poškozeného, pozůstalí po poškozeném, musí soud vždy na podkladě důkazů zjistit, zda jde o právní nástupce (dědice) poškozeného.

**R 32/2003** Odvolací právo ve smyslu § 246 odst. 1 písm. d) tr. ř. má pouze ten poškozený, který uplatnil v trestním řízení nárok na náhradu škody řádně a včas (§ 43 odst. 3, § 206 odst. 2 tr. ř.). Nejsou-li tyto zákonné podmínky splněny, odvolací soud odvolání takového poškozeného zamítne podle § 253 odst. 1 tr. ř. jako podané osobou neoprávněnou.

**R 49/2003 I.** Vyjádření poškozeného, že nárok na náhradu škody uplatňuje ve výši, která bude vyčíslena znalcem, nebo že se připojuje k trestnímu řízení ve smyslu § 43 tr. ř., nelze považovat za řádně uplatnění nároku na náhradu škody podle § 43 odst. 3 tr. ř.

**II.** Je v rozporu se zákonem (§ 314f odst. 1 písm. e/ tr. ř., § 228 odst. 1 tr. ř.), obsahuje-li trestní příkaz výrok o náhradě škody, aniž byl poškozeným nárok na její náhradu řádně uplatněn. V takovém případě je možno v řízení o stížnosti pro porušení zákona zrušit toliko výrok o náhradě škody, aniž by bylo nutno rušit celý trestní příkaz.

**R 54/2003** Souhlas poškozeného s trestním stíháním obžalovaného musí být určitým a srozumitelným projevem jeho vůle adresovaným orgánu činnému v trestním řízení; význam vyjádření poškozeného nelze vyvozovat implicitně (např. z okolností případu, jeho vztahu k obžalovanému, z výpovědi svědků apod.).

**R 18/2004** Samotné uplatnění nároku na náhradu škody, která byla způsobena trestným činem, v občanskoprávním či jiném řízení nebrání uplatnění stejného nároku v adhezním řízení. Pokud však soud zjistí v rámci postupu podle § 206 odst. 2 tr. ř., že již bylo vydáno na podkladě takového nároku v občanskoprávním či jiném řízení rozhodnutí o povinnosti obviněného nahradit způsobenou škodu a toto rozhodnutí existuje, ať je či není pravomocné, rozhodne, že poškozený nemůže v hlavním líčení uplatňovat nárok na náhradu škody (§ 44 odst. 3, § 206 odst. 3, 4 tr. ř.).

**R 22/2005 II.** Částka, o kterou pachatel zkrátil daň ve smyslu § 148 odst. 1 tr. zák. nebo kterou vylákal jako daňovou výhodu ve smyslu § 148 odst. 2 tr. zák., představuje škodu způsobenou trestným činem zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle těchto alternativ (pro účely přísnější právní kvalifikace uvedené v ustanoveních § 148 odst. 3 písm. c/, odst. 4 tr. zák.), byť náhradu této škody zpravidla nelze uplatňovat a přiznat v adhezním řízení.

**R 32/2005** Úhrada nákladů na opatřební řízení znaleckého posudku, jenž byl předložen poškozeným jako důkaz v trestním řízení, není škodou vzniklou trestným činem, o které by mohlo být rozhodováno v adhezním řízení. O částce, kterou poškozený na opatřební řízení znaleckého posudku vynaložil, lze rozhodovat k jeho návrhu až po právní moci odsuzujícího rozsudku jako o nákladech poškozeného vynaložených na uplatnění náhrady škody (§ 155 odst. 2 tr. ř.).

## Použitá a související literatura

**Baxa, J., Král, V.** Domácí násilí a právní možnosti a jeho řešení. Trestněprávní revue, 2002, 10.

**Císařová D., Fenyk J., Gřivna. T. a kol.** Trestní právo procesní. 4. aktualizované a rozšířené vydání. Linde, 2006

**Císařová D., Čížková J.** Poškozený v českém trestním řízení. AUC-Iuridica Monographia. Praha 1982

**Durdík, T.** : Problematika „domácího násilí“ z pohledu právníka. Zpravodaj bílého kruhu, 2002, 3

**Fenyk, J.** Některé úvahy o postižitelnosti „domácího násilí“ z hlediska současného trestního práva i záměrů de lege ferenda. Právní rozhledy, 2000, 12.

**Gřivna, T.** Soukromá žaloba v trestním řízení, Karolinum, 2005

**Jelínek, J.** Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání. Linde Praha 2007

**Jelínek, J.** Postavení poškozeného v trestním řízení – možnosti zdokonalování právní úpravy nejsou vyčerpány. In Kriminální právo č.2/2003

**Jelínek, J.** Poškozený v českém trestním řízení, Nakladatelství Karolinum, 1998

**Jelínek, J.** Poškozený a náhrada škody po novele trestního řádu 2001, Kriminální právo, 2002, 1

**Jelínek, J. a kol.** Trestní zákon a trestního řád, 21.vydání, Linde, 2004

**Jelínek, J. a kol.** Trestní právo procesní, IV. vydání. Eurolex Bohemia a. s.

**Jelínek, J. a kol.** Trestní právo hmotné - Obecná část. Zvláštní část - II. aktualizované vydání, Linde Praha, 2006

**Látal, J.** Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení, právní rozhledy, Právní rozhledy 10/1994, C.H. Beck

**Látal, J.** Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Příručky ministerstva spravedlnosti ČR. Svazek 54. Praha 1994

**Macháčková, R.** Domácí násilí – některé právní aspekty. In: Vybrané kriminologické a právní aspekty domácího násilí. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2001

**Malý, K. a kol.** Dějiny českého a československého práva do roku 1945 - 3. doplněné vydání

**Musil, J., Kratochvíl V., Šámal P. a kol.** Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. podstatně přepracované vydání Praha: C.H. Beck, 2003

**Musil, J.** Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 TŘ?, Trestní právo 12/2003, Orac

**Novotný, O., Dolenský, A., Jelínek, J., Vanduchová, M.** Trestní právo hmotné – I. Obecná část. Praha : Aspi Publishing, 2003

**Novotný, O., Zapletal, J., a kol.,** Kriminologie, Eurolex Bohemia, Praha 2001

**Púry F.** Vzory podání a rozhodnutí v trestních věcech, Praha , Linde 2005

**Růžička, M., Púry, F., Zezulová, J.** Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1 vydání. Praha: C. H. Beck, 2007.

**Šámal, P., Novotný, F., Růžička, M., Vondruška, F., Novotná, J.** Přípravné řízení trestní. 2. vydání. : C.H. Beck, 2003

**Šámal, P. a kol.** Trestní řád. Komentář. I., II. díl. 5. vydání. Praha : C.H. Beck 2005

**Šámal, P., Púry, F., Rizman, S.** Trestní zákon. Komentář. I., II. díl. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha : C.H. Beck, 2004

**Šámal, P.** Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému. ASPI, 1999

**Švestka, J., Knappová, M. a kolektiv.** Občanské právo hmotné II.  
Praha : Aspi Publishing, 2002

**Winterová, A. a kol.** Civilní právo procesní - 4. aktualizované vydání